

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johanna Kajander

”OLEN KATSONUT TELEVISIOTA ENEMMÄN KUIN OLEN YMMÄRTÄNYT.”
Paluumuuttajat ja suomalaisen median kohtaaminen

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma
Marraskuu 2005

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

KAJANDER, JOHANNA: ”Olen katsonut enemmän televisiota kuin olen ymmärtänyt.” Paluumuuttajat ja suomalaisen median kohtaaminen

Pro gradu -tutkielma, 131 s., 7 liites.

Tiedotusoppi

Marraskuu 2005

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mikä merkitys joukkoviestinnällä on paluumuuttajien sopeutumisprosessissa Suomeen. Paluumuuttajat on tärkeä tutkimuskohde etenkin sen vuoksi, että he ovat yksi Suomen suurimmista maahanmuuttajaryhmistä. Tutkimuksessa tarkasteltiin erityisesti median, identiteetin ja kotoutumisen välistä suhdetta. Julkisuudessa keskustellaan jatkuvasti ulkomaalaisten sopeutumisesta Suomeen, ja medialla on tässä prosessissa keskeinen rooli. Tutkimuksen päämääränä olikin luoda suuntaviivoja sille, kuinka media voisi edesauttaa maahanmuuttajien sopeutumista. Tutkimuksessa keskityttiin teemahaastatteluiden avulla erityisesti kolmeen aihepiiriin: arjen ja median suhteeseen, paluumuuttajien identiteettiin ja representaatioihin mediassa sekä heidän itsensä esittämään mediakritiikkiin ja näkemyksiin paremmasta joukkoviestinnästä. Lisäksi tarkempaa taustatietoa paluumuuttajien mediankäytöstä kerättiin lyhyellä mediatietolomakkeella.

Analyysin perusteella media on keskeinen mutta vaikeasti määriteltävä osa paluumuuttajien elämää. Uudet elinolosuhteet tuovat joukkoviestinnän kuitenkin erityisen tarkastelun kohteeksi. Selkeä tulos on se, että etenkin televisiolla on merkittävä rooli haastateltujen paluumuuttajien elämässä. Tutkimus osoitti, että paluumuuttajien mediamaisema koostuu moninaisista aineksista: suomalaisen mediatodellisuuden rinnalla vaikuttaa usein myös entisen kotimaan, Venäjän tai Viron viestintätarjonta. Koska paluumuuttajat muodostavat varsin heterogeenisen ryhmän, entisen kotimaan viestintä on toisille tärkeämpää kuin toisille. Identiteetin määrittely ei ole maahanmuuton jälkeen enää yksinkertaista, ja etenkin venäläisyys nähdään haastateltavien keskuudessa ongelmallisena kategoriana. Suomalainen media tarjoaa paluumuuttajille mahdollisuuden päästä osaksi suomalaisuuden piiriä. Arvioidessaan suomalaista mediaa haastateltavat jakautuivat kriitikoihin ja neutraaleihin myötäilijöihin. Koulutettujen kriitikoiden mielestä median tulisi uutisoida todenmukaisesti maahanmuuttajista ja toimia kaikkien kansalaisten äänitorvena. He uskoivat, että medialla on valtaa vaikuttaa paluumuuttajien sopeutumiseen. Tutkimuksen perusteella voidaan tehdä se johtopäätös, että mitä paremmin paluumuuttaja kokee kotoutuneensa Suomeen, sitä paremmin hän kykenee hyödyntämään suomalaista mediaa ja myös arvostelemaan sitä. Suurimpana esteenä niin kotoutumiseen kuin suomalaiseen mediankäyttöönkin ovat kielitaidon puutteellisuus ja ulkopuolisuuden tunne.

Asiasanat: paluumuuttajat, paluumuutto, sopeutuminen, identiteetti, media

Sisältö

1. JOUKKOViestintä PALUUMUUTTAJAN ARJESSA	1
2. PALUUMUUTTAJAT NYKYPÄIVÄN SUOMESSA	5
2.1. Monikulttuurisuuden monet merkitykset	5
2.2. Maahanmuutto kiinnostaa tutkijoita, mutta mitä vielä tarvitaan?	7
2.3. Paluumuuttaja, inkerinsuomalainen – keitä he ovat?	10
2.3.1. Inkerinsuomalaisuus ennen	10
2.3.2. Paluumuuttajat tänä päivänä	12
3. MEDIAN, IDENTITEETIN JA KOTOUTUMISEN JÄLJILLÄ	17
3.1. Suomalainen, venäläinen vai virolainen: identiteetin käsitteen määrittelyä	17
3.1.1. Paluumuuttajien omalaatuinen diaspora	20
3.1.2. Paluumuuttajien etnisen/kulttuurisen identiteetin kysymyksiä	22
3.1.3. Suomi merkityksellisenä paikkana	25
3.2. Paluumuuttajien mediamaiseman monet merkitykset	27
3.2.1. Median ja identiteetin suhteesta	30
3.2.2. Medialukutaidolla on merkitystä medioituneessa yhteiskunnassa	31
3.2.3. Paluumuuttajien oma viestintätarjonta – uhka vai edistäjä?	34
3.2.4. Mikä on entisen kotimaan median rooli?	35
3.2.5. Joukkoviestimillä on vastuunsa maahanmuuttajauutisoinnissa ...	37
3.3. Maassa maan tavalla? – kotoutuminen ja akkulturaatio	39
3.3.1. Kotoutumislaki toimii kotoutumisen pohjana	40
3.3.2. Akkulturaatio on pitkä prosessi	42
3.3.3. Kaksisuuntainen akkulturaatiomalli ja sopeutumisstrategiat	43
4. KESKIÖSSÄ SUOMEEN TULLEET PALUUMUUTTAJAT JA MEDIA	47
4.1. Tutkimusaineisto ja -menetelmä	47
4.2. Tavoitteista ja tutkimuksen aihepiiristä	50

4.3. Miten paluumuuttajat käyttävät suomalaista mediaa?	51
5. MEDIAN MERKITYS PALUUMUUTTAJIEN ARJESSA JA KOTOUTUMISESSA	60
5.1. Nykyisen ja entisen kotimaan medioiden merkitys	60
5.2. Suomeen tulo ja kotoutumisen haaste	70
5.2.1. Kotoutumisen vaatimus – millaista Suomessa on elää?	74
5.2.2. Suomen kieli on avain suomalaiseen mediaan	78
5.3. Miten sopeutuminen tai sopeutumattomuus näkyy?	81
6. PALUUMUUTTAJIEN IDENTITEETIN KOKEMINEN – KEITÄ ME OLEMME?	86
6.1. Venäläisyyden ongelma	93
6.2. Hyvää ja huonoa inkerinsuomalaisuutisoitua	99
7. MITÄ SUOMALAISESSA JOUKKOViestinnässä PITÄISI PARANTAA?	103
8. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA UUSIA AVAUKSIA	110
8.1. Erilainen mutta samanlainen mediankäyttäjä	111
8.2. Mieltä paluumuuttajien identiteettiin ja sopeutumiseen	114
8.3. Moninaisuus ja venäläisyyden problematiikka	117
8.4. Miten käsittää niin laaja asia kuin media?	120
9. LOPUKSI	123
LÄHTEET	125
LIITTEET	132

1. Joukkoviestintä paluumuuttajan arjessa

Olen katsonut televisiota enemmän kuin olen ymmärtänyt. Mutta se oli pakko. (...) Telkkarista mä katsoin Kauniita ja Rohkeita ja sisko kertoi, mitä siellä tapahtuu. Oli helppoa alussa sen vuoksi. Mutta ei se heti tullut se kiinnostus. Nyt on jo iso ero. Kymmenen vuotta on mennyt, enkä olisi uskonut tätä muutosta. Mä odotan, että uutiset tulee ja mä olen iloinen, että mä ymmärrän ainakin yli puolet. Se oli niin yllättävää, kun mä olin kuusi vuotta asunut Suomessa, mä en tiennyt, mitä sana sää tarkoittaa suomeksi. Kaikkea ei voi heti oppia. Sitten tajusin, että sää on tosiaan sää. Jotkut sanat tajuaa vieläkin vasta nyt. (nainen, 46 vuotta)

Näin kuvailee yksi tutkimukseni haastateltavista ongelmallista suhdettaan niinkin arkipäiväiseen asiaan kuin televisioon. Television katseleminen on monelle suomalaiselle keskeinen jokapäiväinen rutiini, mutta valtaväestöön kuulumaton maahanmuuttaja ei välttämättä koe suomalaista joukkoviestintää yhtä yksioikoisena ja ongelmattomana osana elämäänsä. Jo pelkästään suomen kieli asettaa omat rajoitteensa, kuten 46-vuotias paluumuuttaja toteaa. Suomalaiseen yhteiskuntaan kuuluu yhä useampia eri kulttuureja edustavia ihmisiä, jotka joutuvat kohtaamaan suomalaisille ominaisen kulttuurin tapoineen ja tottumuksineen. Tähän kulttuuriin kuuluu keskeisenä osana media, josta on tullut keskeinen väline erilaisten kokemusten suodattamiseen.

Tässä pro gradu -tutkielmassa keskitytään yhden merkittävimmän maahanmuuttajaryhmän, paluumuuttajien, ja median väliseen suhteeseen. Paluumuuttajaksi katsotaan vuodesta 1990 lähtien entisen Neuvostoliiton alueelta Suomeen tulleet maahanmuuttajat, joille myönnetään oleskelulupa suomalaisen syntyperän perusteella. Arvioiden mukaan näistä vajaasta 100 000:sta suomalaista syntyperää olevasta ihmisestä noin 90 prosenttia on inkerinsuomalaisia (Takalo & Juote 1995, 11.), ja he ovatkin tämän tutkimuksen pääosassa.

Inkerinsuomalaiset kiinnostivat minua jo keväällä 2003, jolloin tein proseminarityöni aiheesta *Nuoret inkerinsuomalaiset paluumuuttajat ja suomalaisen median kohtaaminen*. Tutkimukseni tarkoitus oli jo tuolloin hyvin samanlainen kuin nyt: pyrin selvittämään ryhmähaastattelun avulla sitä, miten inkerinsuomalaiset nuoret paluumuuttajat kokevat uuden viestintäympäristön saapuessaan Suomeen. Tutkimuksessa etsittiin vastauksia siihen, millaisia ongelmia syntyy, kun eri kulttuurista tulevat nuoret totuttautuvat vieraaseen mediamaisemaan ja miten median merkitys muuttuu arkipäiväisessä toiminnassa.

Tutkimus osoitti, että hiljattain maahan tulleilla nuorilla ei ollut mahdollisuutta hyödyntää suomalaista joukkoviestintää täysipainoisesti. Suurin syy tähän oli kielitaidon puutteellisuus. Nuoret viettivät enemmän aikaansa venäjänkielisen median parissa mutta olivat kiinnostuneita suomalaisesta mediasta. He katsoivat pääasiassa suomalaista televisiota ja kuuntelivat radiota, kun taas sanomalehtien lukeminen oli lähes olematonta. Inkerinsuomalaisten nuorten identiteetti koostui puoliksi sekä entisen että nykyisen kotimaan aineksista. Tutkimuksessa tuli ilmi, että suomalainen media keskittyy inkerinsuomalaisten nuorten mielestä liiaksi heidän oman kulttuurinsa huonoihin puoliin tuomatta esille niitä puolia, joista inkerinsuomalaiset nuoret ovat ylpeitä. Tutkimuksen perusteella oli mahdollista tehdä se johtopäätös, että inkerinsuomalaisten nuorten sopeutuminen uuteen viestintäympäristöön oli vielä selvästikin vasta muotoutumassa.

Tarkoitukseni oli kutsua proseminaarissa keväällä 2003 haastattelemani kuusi inkerinsuomalaisnuorta uudestaan haastatteluun, mutta sain heistä jatkotutkimukseen mukaan vain kolme nuorta marraskuussa 2004. Supistuneen seurantahaastattelun tarkoituksena oli antaa tietoa siitä, missä vaiheessa heidän sopeutumisensa on nyt muutaman vuoden kuluttua ja miten median rooli on siinä ajassa muuttunut.

Kolmen nuoren seurantahaastattelu sai minut tyrmistymään. Haastattelua tehtäessä nuoret olivat olleet Suomessa noin kaksi vuotta eikä heidän median käyttönsä ollut lisääntynyt juuri ollenkaan. Päinvastoin se oli vähentynyt, koska vuoden mittainen suomen intensiivinen opiskelu ja samalla joukkoviestintään tutustuminen suomalaisessa koulussa olivat takanapäin. Suurin ihmetyksen aihe

oli heidän olematon suomen kielen taitonsa, joka teki haastattelemisesta ilman tulkin apua mahdotonta.

Suomensukuisuus ei näin ollen aina takaakaan ongelmattomaa sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Vaikka entisen Neuvostoliiton alueella asunut ryhmä kutsuu itseään usein suomalaiseksi ja he katsovat olevansa monin tavoin erilaisia kuin venäläiset, he joutuvat usein huomaamaan Suomeen tullessaan merkittäviä eroja suomalaisiin verrattuna. Herää kysymys, onko sopeutuminen kaikkien kohdalla noin huonossa mallissa. Nuorten haastattelu asettaa epäilemättä tarpeen tutkia kauemmin Suomessa oleskelleita paluumuuttajia.

Tässä tutkimuksessa on tarkoituksena perehtyä teemahaastattelujen avulla median rooliin paluumuuttajien sopeutumisprosessissa sekä siihen, missä määrin media osallistuu heidän identiteettinsä uudelleenmuotoiluun. Media on identiteetin kannalta merkittävä ainakin kahdella tavalla: se muokkaa maahanmuuttajan vanhaa identiteettiä ja tarjoaa samalla uusia identiteetin aineksia. Medialla oleva valta antaa sille mahdollisuuden määritellä sitä, mikä on hyvää, mikä on huonoa ja millaisia meidän tulisi olla.

Paluumuuttajat ovat tärkeä tutkimuskohde jo pelkästään sen vuoksi, että he ovat yksi suurimmista maahanmuuttajaryhmistä Suomessa. Toinen keskeinen syy tämän tutkimuksen toteuttamiselle on oma henkilökohtainen kiinnostukseni. Tunnen muutamia inkerinsuomalaisia maahanmuuttajia, joiden kanssa olen keskustellut median käytöstä ja tehnyt mielenkiintoisia havaintoja. Minulle itsestään selvä joukkoviestintä ei olekaan niin itsestään selvää. Paluumuuttajat ovat omaksuneet suomalaisen kulttuurin lisäksi venäläisen tai virolaisen kulttuurin, ja nämä molemmat vaikuttavat paluumuuttajien viestinnällisiin valintoihin. Median käyttö isoisien kotimaassa voi osoittautua vaikeammaksi kuin he ovat osanneet kuvitella. Tutkimuksen avulla haluan ennen kaikkea valottaa maahanmuuttajan kohtaamia haasteita uudessa mediaympäristössä ja luoda suuntaviivoja sille, kuinka media voisi osaltaan edistää maahanmuuttajien sopeutumista. Paluumuuttajatutkimukseni puolustaa paikkaansa, koska maahanmuuttajien omaa mediankäyttöä on tutkittu huomattavasti vähemmän kuin esimerkiksi mediarepresentaatioita etnisistä vähemmistöistä. Tarve

Suomeen tulevien maahanmuuttajien viestintäkäyttäytymisen kartoittamiseen on jatkuvasti suurempi.

Tutkimukseni läpikulkeva ajatus on se, että paluumuuttajat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä. Paluumuuttajastatuksen takana piilee eri-ikäisiä, erilaisessa yhteiskunnallisessa asemassa olevia ja eripituisen ajan entisen Neuvostoliiton alueella ja toisaalta Suomessa asuneita ihmisiä. Tällä kaikella on vaikutusta siihen, kuinka paluumuuttaja kokee ympärillään olevan joukkoviestinnän ja käyttää sitä hyväkseen.

1990-luvun Suomen väestökehitystä, kuten myös nykypäivää, luonnehtii ulkomaalaisväestön selkeä kasvu. Haluan osallistua omalla työlläni yleiseen keskusteluun heidän sopeutumisestaan. Tiedotusvälineissä kuulee tuon tuosta kannanottoja puolesta ja vastaan. Tutkimukseni lisää toivottavasti osaltaan ymmärtämystä uuden kulttuurin kohtaamisen vaikeudesta ja median merkityksestä tässä prosessissa. Ihanteellisimmillaan suomalainen yhteiskunta ja joukkoviestintä voivat auttaa paluumuuttajia integroitumaan paremmin valtaväestöön siten, että he pystyvät samalla säilyttämään oman alkuperäisen kulttuuri-identiteettinsä. Tiedotusvälineiden ei pitäisi keskittyä vain ulkomaalaisten aiheuttamiin ongelmiin, mikä on huomioni mukaan nykyään valitettavan yleistä. Sopeutuminen vaatii isäntämaan – kuten myös median – kannustusta ja ymmärrystä.

2. Paluumuuttajat ja nykypäivän Suomi

2.1. Monikulttuurisuuden monet merkitykset

Suomea ei määritä enää pelkästään suomalaisuus. Monikulttuurisuus näkyy katukuvassa, suomalaisessa julkisuudessa ja ylipäätään kaikessa yhteiskunnan toiminnassa. Nyt Suomeen tulevat paluumuuttajat joutuvat kohtaamaan varsin erilaisen todellisuuden, kuin minkä heidän esi-isänsä aikoinaan jättivät taakseen. Ennen varsin homogeenisesta maasta on tullut muun maailman tapaan erilaisten kulttuurien sulatusuuni, jossa medialla on keskeinen rooli seoksen hämmentäjänä.

Kuten Lehtonen & Löytty (2003, 8-9) toteavat, Suomi on nykyään monien erojen maa, jossa on monia todellisuuksia ja todellisuuden hahmottamisen tapoja. He kritisoivat sitä, että nämä kokemusmaailmat eivät kuitenkaan kohtaa suomalaisessa julkisuudessa. Kun Suomea ajatellaan tilana, se näyttäytyy helposti staattiseksi ja rajatuksi. Globalisoitumisen kannalta tämä ei ole hyvä käsitys, sillä mikä on tässä ja nyt, määrittäyty nykyään yhä enemmän siitä, mikä on toisaalla ja muulloin. Suomea ja suomalaisuuttakin määrittävät yhä suuremmassa määrin Suomen ulkopuoliset tekijät. Juuri nyt globalisoitumisen uusi aalto ja siihen liittyvät muuttoliikkeet tuottavat joukon uusia eroja, joiden kanssa on opeteltava elämään ja jotka vaativat niin yhteiskunnan kuin kulttuurinkin kannalta uudenlaista pohdintaa ja uudenlaisia toimia. Voi sanoa, että kansainvälistyminen ja etnisten vähemmistöjen sopeutuminen eivät ole enää ainoastaan kansallinen asia.

Monikulttuurisuuden käsite kääntää katseen siihen, keitä ”me” oikeastaan olemme. Paluumuuttajat haastavat ”meidät” sekä samanlaisuudellaan eli suomalaisilla juurillaan että erilaisuudellaan eli venäläisillä tai virolaisilla vaikutteillaan. Lehtonen & Löytty (emt, 13) korostavatkin, että ”monikulttuurisuudessa ei ole kyse vain joidenkuiden toisten ”toiseudesta” vaan myös ”meistä” ja ”meidän” erilaisuudestamme sekä suhteessa muihin että toinen toisiimme. Erilaisuus luonnehtii meitä kaikkia, mutta me kaikki olemme erilaisia

eri tavoin”. Joudumme määrittelemään uudelleen, ketkä ovat suomalaisia ja mitä siihen oikeastaan kuuluu. Kuka saa oikeuden kuulua suomalaisuuden piiriin? Suomalaisissa tutkimuksissa ja suomalaiseen identiteettiin liitetyissä ihannekuvissa suomalainen nähdään rationaalisena, oman ja yleisen edun tasapuolisesti huomioonottavana ja vahvasti turvallisuushakuisena. Valtio on suomalaisten isovelji, jossa elää vahva kulttuurin perifeerisyyttä kuvastava yhdenmukaisuuden vaade. (Kivikuru 1998, 331.) Voiko siis esimerkiksi suomea puhuva mustaihoinen olla suomalainen? Samalla tavalla voimme kysyä, voiko pelkästään venäjää puhuvan paluumuuttajan määrittellä suomalaiseksi.

Termiä monikulttuurisuus käytetään nykyään yleisesti, eikä sen merkitys ole aina lainkaan selvä. Hall (2000, 234) määrittelee monikulttuurisuuden siten, että ”se viittaa niihin strategioihin ja menettelytapoihin, joita käytetään monikulttuuristen yhteiskuntien esiin nostamien moninaisuutta ja monimuotoisuutta koskevien ongelmien hallinnassa. Löytty (2004) sen sijaan varoittaa monikulttuurisuus-termin yleistämisestä ja käytössä piilevästä vaarasta: jos monikulttuurisuus liitetään ”meistä” katsoen poikkeuksellisiin ihmisiin ja heidän kulttuureihinsa, termi muuttuu etnistä ja kulttuurista poikkeavuutta ilmentäväksi kiertoilmaisuksi. Eksoottisuuden korostaminen nousee arkipäiväisemmän ja huomaamattomamman moninaisuuden edelle, joka on jatkuvasti ollut olemassa. Mielletäänpä monikulttuurisuus sitten kuinka tahansa, erilaisuuden kanssa eläminen vaatii hänen mukaansa ennen kaikkea sietokykyä – sen kanssa on yksinkertaisesti tultava toimeen.

Lepolan (2000, 209-210) mukaan monikulttuurisuus on käsitetty Suomessa maahanmuuton seurausilmiöksi, joka liittyy niin yksilöön kuin yhteiskuntaankin. Maahanmuuttajayksilöiden tulee saavuttaa monikulttuurisuus, joka on kyky toimia kahdessa kulttuurissa ja käyttää kahden kulttuurin kieltä. Yhteiskunnan pitää taas eri tahoilla oppia ottamaan huomioon uusien asiakkaiden tavallisesta poikkeava kulttuuritausta. Monikulttuurisuus liitetään tasa-arvoisen yhteiskunnan ideaaliin ja tasa-arvon toteutumiseen myös maahanmuuttajien kohdalla. Lepola kuitenkin kyseenalaistaa kulttuurin ns. paketoinnin, sillä entisen kotimaan kulttuurin käyttökelpoisuus ei päde uudessa kotimaassa enää samalla tavalla. Kulttuurin siirtäminen sellaisenaan paikasta toiseen ei ole mahdollista.

Tämän perusteella voi todeta, että maahanmuuttajan assimiloituminen valtakulttuuriin on jossain määrin aina väistämätöntä.

2.2. Maahanmuutto kiinnostaa tutkijoita, mutta mitä vielä tarvitaan?

Jos monikulttuurisuus ymmärretään muuttoliikkeen aiheuttamaksi muutokseksi, laajempi monikulttuurisuuden lisääntyminen alkoi kaikkialla maailmassa varsinkin 1900-luvun loppupuolella. Tämä johti siihen, että maahanmuutto ja vähemmistöt valtakulttuurin sisällä nousivat erityisen kiinnostuksen kohteeksi. Monikulttuurisen yhteiskunnan käsite on käytetty eri merkityksissä siitä lähtien, kun se nousi 1960–70-lukujen vaihteessa keskusteluun suurissa maahanmuuttomaissa, kuten Britanniassa, Yhdysvalloissa, Australiassa, Ruotsissa ja Ranskassa (Lepola 2000, 198.) Etnisten vähemmistöjen ja erityisesti maahanmuuttajien viestintää on tutkittu laajemmin esimerkiksi Charles Husbandin vuonna 1994 ilmestyneessä tutkimuksessa, joka käsittelee etnisten vähemmistöjen median kehitystä läntisissä demokratioissa.

Myös Suomessa maahanmuutto ja maahanmuuttajiin liittyvät kysymykset ovat nousseet viime vuosina merkittäviksi tutkimuskohteeksi, koska ulkomaalaisväestö on lisääntynyt rajusti 1990-luvun kuluessa. Etnisten vähemmistöjen, identiteetin, nationalismin ja julkisuuden väliset suhteet alkoivat kiinnostaa tutkijoita varsinkin lähestyttäessä uutta vuosituhatta. Ympärillä tapahtuneet muutokset, kuten EU-jäsenyys ja Neuvostoliiton romahtaminen, käynnistivät pohdinnat suomalaisuudesta ja kansallista identiteetistä. (Pietikäinen & Luostarinen 1996, 178.) Tutkimusta tarvittiin, jotta pystyttäisiin paremmin ymmärtämään yhteiskunnan rakenteissa tapahtuvia muutoksia.

Maahanmuuttajia koskevaa tutkimusta tehdään nykyään maassamme laajasti eri yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa, ja sosiologia on yleisin maahanmuuttotutkimusta tekevä tieteenala. (Etnisten suhteiden neuvottelukunta, Työministeriö 1999.) Horsti (2000, 80) on todennut Helanderiin (1999) viitaten,

että Suomessa on tutkittu eniten kaksi- ja monikielisyyttä, koulutusta, etnisten ryhmien historiaa ja kulttuuria. Etnisiä suhteita ja mediaa käsitteleviä tutkimuksia on kuitenkin ilmestynyt yhä enemmän 1990-luvun puolen välin jälkeen.

Etnisten vähemmistöjen mediarepresentaatioita käsittelevää tutkimusta on tehty enemmän kuin etnisten vähemmistöjen käsityksiä näistä mediaesityksistä käsittelevää tutkimusta (Levo-Henriksson 2000, 275.) Vuosituhannen vaihteen jälkeen Suomessa on tutkittu ainakin etnisyyden ja rasismien esiintymistä journalismissa (Ks. esim. Raittila 2002). Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikössä vuosina 1999-2002 tehty laaja mediaseurantatutkimus pureutuu kattavalla tavalla etnisiin aiheisiin, vähemmistöihin ja niiden suhteeseen journalismissa. Tutkimustulokset viittaavat siihen, että etniset vähemmistöt esiintyvät uutismediassa harvoin maasta, ajasta ja tiedotusvälineestä riippumatta. Poikkeuksen etnisiä vähemmistöjä koskevan uutisoinnin määrään tekevät nopeat muutokset, poikkeukselliset tapahtumat ja erilaiset konfliktit, jolloin vähemmistöt ylittävät varsin korkean uutiskynnyksen. Usein toistuva tutkimustulos on myös se, että uutiset etnisistä vähemmistöistä keskittyvät erityisesti maahanmuuttoon ja ongelmiin.

Maahanmuuttajien viestintäkäyttäytymistä koskevaa tutkimusta ei ole Suomessa juurikaan tehty, vaikka yhä useammat muiden maiden kansalaiset joutuvat sopeutumaan suomalaiseen viestintäympäristöön. Helsingin yliopistossa on Ritva Levo-Henrikssonin johdolla valmistunut vuonna 2000 julkaisu maahanmuuttajista, mediankäytöstä ja kotoutumista tukevasta viestinnästä. Maahanmuuttajien mediankäyttö, tiedontarve ja työyhteisöön integroitumista tukevaan viestintään liittyvät kysymykset nousevat kyseisessä raportissa keskiöön. Minna Suihkosen (2003) haastattelututkimuksessa taas käsitellään maahanmuuttajien oman median käyttöä. Se perustuu Ralf Kaurasen & Salla Tuorin vuonna 2002 tekemään kartoitukseen suomalaisesta vähemmistömediasta. Lisäksi Tampereen yliopistossa on valmistunut muutama vuosi sitten väitöskirja siitä, millainen rooli Viron venäjänkielisellä medialla on ollut venäjää puhuvan vähemmistön sopeutumisessa Viron yhteiskuntaan (Ks. Jakobson 2002).

Ulkomaista tutkimusta maahanmuuttajista ja mediankäytöstä on myös valmistunut joitakin vuosia sitten (Ks. esim. Hwang & He 1999; Adoni, Cohen & Caspi 2002). Uutismedian kulutusta maahanmuuttajien keskuudessa on tutkittu Euroopassa ainakin Tanskassa (Ks. Carøe & Sell 2000; Mikkelsen 2001), Britanniassa (Ks. Gillespie 1995; Gillespie & Cheesmann 2002), Ruotsissa (Ks. Weibull & Wadring 1998) ja Saksassa (Ks. Eckardt 1996). EMTEL:ssä eli eurooppalaisten sosiaalitieteiden tutkijoiden tutkimus- ja koulutuskeskuksessa on valmistunut vuonna 2001 Myria Georgioun vähemmistömediaa koskeva laaja tutkimus, johon on osallistunut 15 Euroopan unioniin kuuluvaa maata (EMTEL). Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, miten valtavirrasta poikkeavat vähemmistöt kehittävät omanalaisiaan mediakulttuureita ja kuinka media on mukana vähemmistöjen valtaistumisessa ja osallistumisessa paikallisiin, kansallisiin ja valtion rajat ylittäviin yhteisöihin.

Millaista tutkimusta siis vielä puuttuu? Etnisten suhteiden neuvottelukunta (2005, 7) perää tutkimusta onnistuneesti ja heikosti kotiutuneiden maahanmuuttajien välisistä eroista. Sen mukaan voi olettaa, että onnistuneesti kotiutuneilla maahanmuuttajilla on samanlaisia asenteita ja lähestymistapoja arkielämään ja että juuri arkielämä on merkityksellinen kotoutumisen kannalta. Tähän arkielämään kuuluu olennaisena osana tässä tutkimuksessa keskiöön nouseva media. Toisessa yhteydessä Etnisten suhteiden neuvottelukunta (2004, 5-6) nostaa vielä tutkimusta kaipaavien aiheiden listalle inkerinsuomalaisten ja heidän pidemmän aikavälin integroitumisensa suomalaiseen yhteiskuntaan. Omaa tutkimustani sivuaa tuore, vuonna 2004 ilmestynyt venäläisten, virolaisten ja etniseltä taustaltaan suomalaisten maahanmuuttajien kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan valottava tutkimus, joka pureutuu sopeutumisen prosessiin sosiologisesta näkökulmasta (Ks. Liebkind, Mannila, Jasinskaja-Lahti, Jaakkola, Kyntäjä & Reuter 2004). Myös tässä tutkimuksessa pyritään valottamaan tätä kotoutumisen problematiikkaa, vaikkakin enemmän mediapainotteisesta näkökulmasta.

2.3. Paluumuuttaja, inkerinsuomalainen – keitä he ovat?

Entisen Neuvostoliiton alueen suomalainen, paluumuuttaja, inkerinsuomalainen, inkeriläinen ja joskus jopa inkeroinen – käsitteiden kirjo on moninainen ja joskus jopa sekaannusta aiheuttava. Käsitettä inkerinsuomalainen käytetään Suomessa nykyään yleisesti puhuttaessa entisen Neuvostoliiton alueella asuvasta, mutta syntyperältään suomalaisesta väestöstä. Inkerinsuomalaiset ovat yksi ja samalla suurin entisen Neuvostoliiton alueen suomalaisryhmistä. (Takalo & Joute 1995.)

Paluumuuttaja-käsitettä käytetään sen sijaan maahanmuuttajista, jotka ovat tulleet vuodesta 1990 lähtien entisen Neuvostoliiton alueelta Suomeen. Venäjällä on asunut paljon myös muita suomalaisryhmiä kuin inkerinsuomalaisia, kuten 1900-luvun alkupuolella muuttaneiden punapakolaisten ja loikkareiden jälkeläisiä, amerikan- ja kanadansuomalaisten perillisiä sekä Pietarin suomalaisia. He kuuluvat kaikki paluumuuttajien ryhmään, joille myönnetään oleskeluluvat suomalaisen syntyperän perusteella. Paluumuuttajastatuksen myöntämisen vähimmäisedellytyksenä pidetään sitä, että asiakirjojen mukaan ainakin yksi hakijan isovanhemmista on kansallisuudeltaan suomalainen. Oleskeluluvan saantiin vaikuttaa suomalaisten sukujuurien vahvuus ja läheisyys, ja paluumuuttajat ovat usein entisiä Suomen kansalaisia. Koska Venäjällä ja Baltian maissa asuvista etniseltä taustaltaan asuvista suomalaisista suurin osa on inkerinsuomalaisia, inkerinsuomalainen ja paluumuuttaja ovat pitkälti päällekkäin meneviä käsitteitä. Tämän vuoksi ne tarkoittavat tässä tutkimuksessa samaa asiaa.

Seuraavassa käyn läpi lyhyesti paluumuuttajien historiaa ja käsittelen heidän tämän hetkistä maahanmuuttotilannettaan.

2.3.1. Inkerinsuomalaisuus ennen

Suomalaiset alkoivat muuttaa Inkerinmaalle Venäjälle vuoden 1617 jälkeen, kun alue siirtyi Stolbovan rauhassa Ruotsin hallintaan. Nykyiset inkerinsuomalaiset

ovat näitä 1600-luvulta Inkerin maaseudulle muuttaneiden suomalaisten talonpoikien jälkeläisiä. 1700-luvulla Inkeri siirtyi Ruotsilta jälleen Venäjän hallintaan, mutta suomalaisten muuttoliike alueelle jatkui edelleen. (Takalo & Juote 1995, 10.) Inkerinsuomalaisen kansan muotoutumiseen vaikuttavat erityisesti 1800-luvun tapahtumat. Kursin (1990) mukaan suomenkielisen kulttuurin vaikutus vahvistui Inkerissä ja inkerinsuomalaisten kontaktit Suomeen tiivistyivät, kun Suomi liitettiin Venäjään vuonna 1809 (Kulu 1998, 40 mukaan). Lisäksi maaorjuuden lakkauttaminen Venäjällä paransi tavallisen kansan taloudellista tilannetta ja sivistys- ja kulttuurielämän kehitystä (Nevalainen 1991, Kulu 1998, 40 mukaan). Enemmistö Venäjän suomalaisista asui Inkerissä, mutta pienempiä asukaskuntia oli asettunut myös muualle Venäjälle.

Suomesta itään päin suuntautunut siirtolaisuus muuttui kuitenkin luonteeltaan ratkaisevasti Neuvostoliiton syntymisen jälkeen. Etenkin 1920- ja 1930-lukujen vaihteessa vallinnut pulakausi ja kireä poliittinen ilmapiiri saivat ihmiset lähtemään laittomasti Neuvostoliittoon paremman elämän toivossa. (Takalo & Juote 1995, 11.) 1930-luvun vaihteessa ja 1930-luvun puolivälissä tapahtuneet Neuvostoliiton suomalaisten suurkarkotukset johtivat asukaskuntien hajoamiseen muun muassa Siperiaan, Keski-Aasiaan ja Uralin alueelle. Suomalaisiin kohdistuneet vainot ja karkotukset saivat aikaan suomenkielisen sivistys- ja kulttuurielämän kieltämisen, joka johti nuoremman polven suomalaisten assimiloitumiseen vallitsevaan valtakulttuuriin Neuvostoliitossa. Toinen maailmansota hajotti suomalaiset ympäri Neuvostoliittoa tuhoten lopullisesti Inkerinmaan yli 200 vuotta vanhan suomalaisasutuksen. (Kulu 1998.)

Vuonna 1959 vajaasta 93 000 Neuvostoliiton suomalaisesta suurin osa oli asettunut Neuvosto-Karjalaan, Leningradin alueelle ja Viroon. Toisen maailmansodan jälkeiselle ajalle oli ominaista suomalaisväestön pienentyminen Neuvostoliitossa, mikä tarkoitti myös suomea äidinkielenään puhuvien määrän jatkuvaa vähenemistä. Sodan jälkeisinä vuosina suomenkielisten osuus oli suurin Neuvosto-Karjalassa asuneiden suomalaisten keskuudessa ja pienin muualla Neuvostoliitossa asuneiden suomalaisten keskuudessa. (Kulu 1998, 45-47.)

Kulun (1998, 48-49) mukaan ennen 1930-lukua syntyneet Neuvostoliiton suomalaiset ovat viimeinen sukupolvi, jolle suomen kieli ja suomalaiset perinteet kuuluvat jokapäiväiseen elämään. 1930–40-luvuilla syntyneet ovat vielä passiivisia suomalaisen perinteen kantajia, mutta he eivät jatka sitä enää eteenpäin. 1950-luvulla syntyneiden suomalaisuus perustuu lapsuudessa isovanhemmilta saatuun perimätietoon ja on vielä passiivisempaa. Nuoremmilta sukupolvilta puuttuu muiden vähemmistökansojen tapaan äidinkielen koulukasvatus.

Huolimatta paluumuuttajien ohuesta kosketuksesta suomalaisuuteen, monet siirtolaiset ja heidän jälkeläisensä ovat palanneet juurilleen Suomeen.

2.3.2. Paluumuuttajat tänä päivänä

Venäjältä ja entisestä Neuvostoliitosta Suomeen muuttaneet muodostavat tällä hetkellä maamme suurimman maahanmuuttajaryhmän. Maahanmuuttoaallon laukaisijoita olivat 1990-luvun vaihteessa sekä poliittisen ilmapiirin muuttuminen vapaammaksi että Neuvostoliiton hajoaminen. Tällöin alettiin tiedostaa, että pääasiassa Venäjän ja Viron alueella asuu edelleen lähes satatuhatta ulkosuomalaista. Keskustelu maan suomalaista syntyperää olevan väestön asemasta ja tulevaisuudesta vauhdittui myös Suomessa. Kun presidentti Mauno Koivisto ilmaisi vuonna 1990 näkemyksensä, jonka mukaan inkerinsuomalaiset ovat suomalaisia, ensimmäiset paluumuuttajat suuntasivat kohtia Suomea. Heille kuului presidentin mukaan paluumuuttajan asema. Pitkästä eristyksen kaudesta ja elintasoeroista johtuen muuttopaineet olivat muihin ulkomaalaisryhmiin verrattuna poikkeuksellisen suuret. Viiden ensimmäisen vuoden aikana Venäjältä ja Virosta tuli maahanme noin 13 000 paluumuuttajaa. (Takalo & Juote 1995, 3.)

Paluumuuton taustalla on siis ajatus siitä, että paluumuuttajat kuuluvat johonkin tiettyyn paikkaan maailmassa ja heidän poisottamaton oikeutensa on muuttaa takaisin Suomeen. Inkerin Liiton vuonna 1996 Pietarissa teettämän kyselyn mukaan paluumuuttohalukkuuteen vaikuttavat itse muuttajien taholta monet eri

syyt, jotka liittyvät poliittisiin ja taloudellisiin vaikeuksiin sekä kansallisen identiteetin säilyttämistoiveisiin. Yleisimmät syyt ovat Venäjällä vallitseva poliittinen epävakaus, rikollisuus, heikko ansiotaso, epätyytyttävät asunto-olot, halu toteuttaa kykyjään paremmin vapaassa demokraattisessa yhteiskunnassa ja halu kasvattaa lapset suomalaisiksi. Muuton taustalla ovat usein myös työttömyys, perheen neuvostoaikana kärsimät vainot, halu palata esi-isien kulttuuri- ja kieliympäristöön sekä toive uuden elämän aloittamisesta. (Kokko 1997, Liebkindin ym. 2004, 27 mukaan.)

Venäjänkielisten paluumuuttajien kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ei ole kuitenkaan sujunut täysin ongelmitta. Tästä on osoituksena esimerkiksi heidän huono työllisyytensä, joka on kylläkin parantunut vuosien varrella. Venäjänkielisten maahanmuuttajien työtilanne oli vuonna 1997 maahanmuuttajista pakolaisia lukuun ottamatta pahin, ja työttömiä oli kaikista työkäisistä yli 60 prosenttia. Vuonna 2003 työttömyysaste oli 37 ja työministeriön arvio vuodelle 2004 on noin 40 prosenttia. Virolaisten työllisyystilanne on huomattavasti parempi: vuoden 2004 arvion mukaan työttömyysaste on 18. (Työministeriö.) Venäjänkielisten ja virolaisten työtilastot antavat jonkinlaista suuntaa, mutta vaikeaksi niiden tarkemman arvioinnin tekee se, että paluumuuttajia ei ole eroteltu muista maahanmuuttajista.

Inkerinsuomalaisiin on suhtauduttu vuosien varrella monin eri tavoin. Myönteisessä mielessä heitä pidetään heimoveljinä, joilla on oikeus palata omalle kotiseudulle. Toisaalta inkerinsuomalaiset taas samastetaan venäläisiin. Etniseltä taustaltaan suomalaisten maahanmuuttajien syrjintäkokemukset selittyvätkin osin heidän äidinkielellään, venäjällä (Liebkind ym. 2004). Ristiriita piilee siinä, että myös inkerinsuomalaiset itse näkevät venäläiset samanlaisessa negatiivisessa valossa kuin suomalaiset.

Vuonna 1996 runsas kolmannes aikuisväestöstä kertoi, että heitä häiritsisi, jos he saisivat naapureikseen Venäjältä tulleita maahanmuuttajia (Helakorpi ym. 1996, Jasinskaja-Lahti & Liebkind 2000, 125 mukaan). Suhtautuminen ei ole juurikaan vuosien varrella muuttunut. Gallup Internationalin jokin aika sitten julkaisemasta laajasta kyselytutkimuksesta käy ilmi, että suomalaiset suhtautuvat edelleen

Venäjään poikkeuksellisen nyrpeästi. Kyselytutkimusta varten haastateltiin yli 50 000 ihmistä, joista suomalaisia oli 621. Kyselyn mukaan 62 prosenttia kansasta asennoituu kielteisesti naapurimaahan. (Ks. Helsingin Sanomat 11.10.2004.) Inkerinsuomalaiset nähdään ongelmana ennen kaikkea venäläisyytensä vuoksi. Suomalainen valtaväestö sekoittaa helposti tänne tulleet entisen Neuvostoliiton etnisesti suomalaiset venäläisiin tai virolaisiin, vaikka suhtautuminen inkerinsuomalaisuutta kohtaan olisikin myönteinen. Magdalena Jaakkolan (1999) tutkimuksen mukaan myös suomalaisten suhtautumisessa virolaisiin ja venäläisiin on selkeä ero. Vuonna 1998 venäläiset olivat 24 etnisen ryhmän muodostamassa etnisessä hierarkiassa kolmanneksi alimpana ryhmänä, kun taas virolaiset olivat yhdeksännellä sijalla. Naapuruus Venäjän kanssa on luonut otollisen maaperän kaunalle ja epäluulolle, ns. ”ryssävihalle”, joka kumpuaa syvistä historiallisista ristiriidoista.

Oletuksenani on, että hiljattain Suomeen muuttaneiden inkerinsuomalaisten sopeutumista vaikeuttaa varsinkin kielitaidon puutteellisuus ja kokemus suomalaisen yhteiskunnan ulkopuolelle jäämisestä. Inkerinsuomalaisuus on etnisenä kategoriana epämääräinen ja synnyttää jo itsessään suomalaisten keskuudessa ristiriitaisia merkityspotentiaaleja (Rummakko 2002, 160.)

On todennäköistä, että Suomessa pidemmän aikaa asuneet paluumuuttajat kokevat suomalaisen median käytön ongelmattomammaksi kuin juuri saapuneet inkerinsuomalaiset. Suomalainen identiteetti määrittyy olettavasti eri tavoin myös riippuen siitä, asuuko paluumuuttaja Suomessa vai esimerkiksi Venäjällä. Naapurimaassa asunut ja elänyt inkerinsuomalainen voi kokea identiteettinsä varsin selkeäksi ennen Suomeen tuloaan, mutta uusi ympäristö ja kulttuuri asettavat sille uudelleen rakentamisen haasteen.

Kulu (1998, 47, 65) on selvittänyt entisestä Neuvostoliitosta maahan muuttaneiden ikäjakaumaa syntymävuoden perusteella. Valtaosa Suomeen tulleista on 1950–1960-luvuilla syntyneitä eli 20–30-vuotiaana muuttaneita. Lisäksi naisia on huomattavasti enemmän kuin miehiä. Joukkoon mahtuu myös runsaasti 1980-luvulla syntyneitä eli lapsena Suomeen saapuneita. Suomeen tulleiden joukossa on myös vanhempia, 1920–1930-luvuilla syntyneitä. Kun

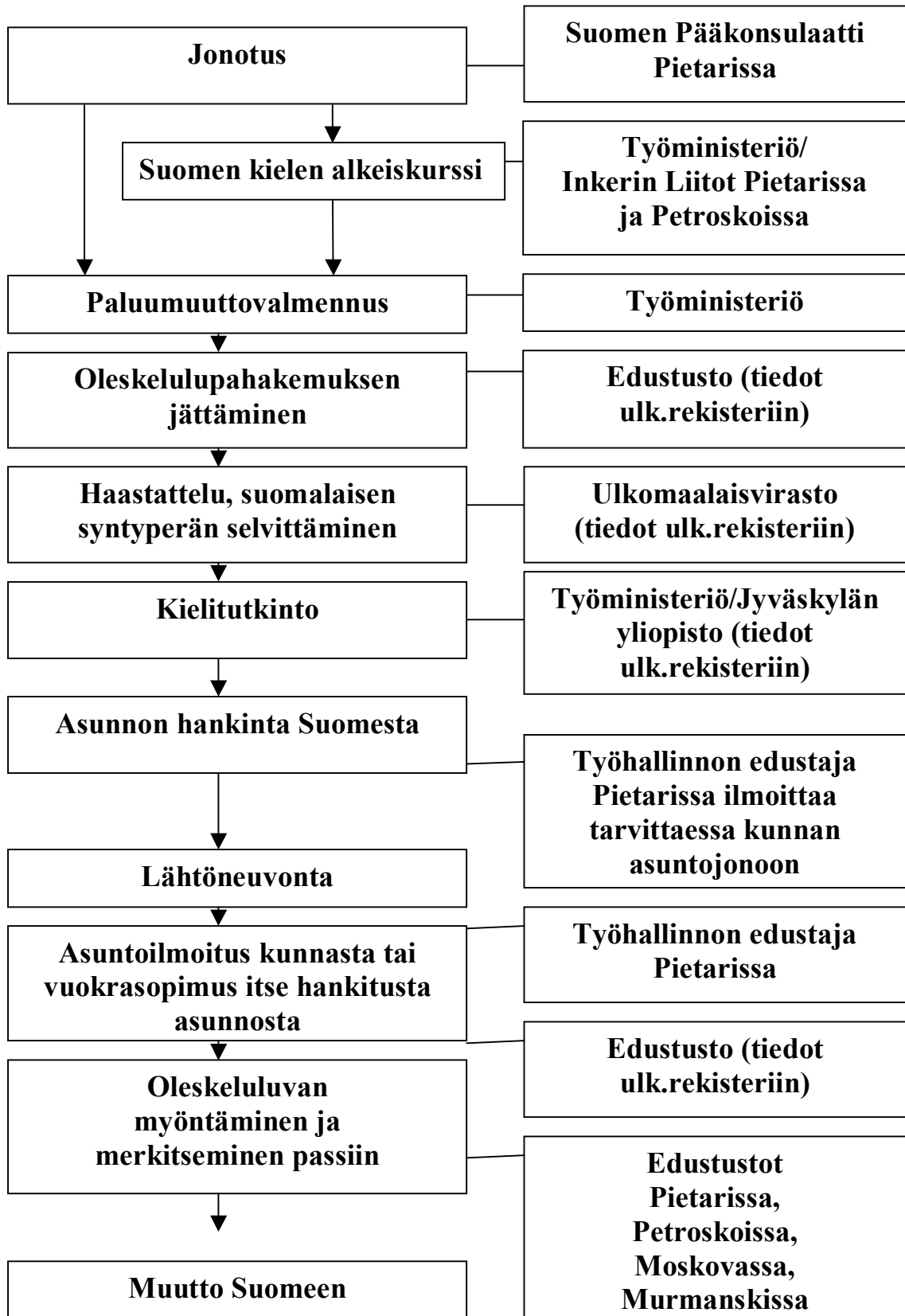
samaa asiaa katsotaan paluumuuttajien kohdalla, yli 16-vuotiaiden paluumuuttajien joukossa oli niin ikään eniten 1950–1960-luvuilla syntyneitä. Paluumuuttajien ryhmä on kuitenkin jonkin verran iäkkäämpi kuin entisestä Neuvostoliitosta Suomeen muuttaneet ihmiset keskimäärin. Paluumuuton valikoivuutta tutkittaessa kävi kuitenkin ilmi, että paluumuutto viehättää lähinnä nuoria sukupolvia.

Vajaan 15 vuoden kuluessa maahanmuuttovirta entisen Neuvostoliiton alueelta on hidastunut, vaikkakin Suomeen tulijoita riittää edelleen rajan takana. Muuttovirran pientyminen johtuu osaltaan etenkin Virossa Suomeen suuntautuneen muuttoliikkeen supistumisesta (Kulu 1998). Jääskeläisen (2003) mukaan kaksi kolmasosaa ulkomaalaisviraston paluumuuttohaastatteluihin kutsutuista Viron suomensukuisista henkilöistä kieltäytyi kutsusta (Liebkind ym. 2004, 29 mukaan). Vuonna 1999 Venäjältä tuli Suomeen 1004 paluumuuttajaa, kun vuonna 2004 luku oli enää 412. Sama laskusuunta on nähtävissä myös Virossa tulleissa paluumuuttajissa: vuonna 1999 Suomeen muutti 1304 paluumuuttajaa, kun vuonna 2004 heitä oli 518. Entisen Neuvostoliiton alueelta on tullut Suomeen vuosina 1998–2004 yhteensä noin 12 582 inkerinsuomalaista. (Työministeriön maahanmuuttotilastot.) Maahanmuuttovirran hidastuminen ei tarkoita, ettei Suomi olisi enää paluumuuttajien mielestä kiinnostava muuttokohde. Ylen uutisten (7.12.2004) mukaan paluumuuttojonossa on tällä hetkellä Venäjällä yli 20 000 ja Virossa noin 2000 inkerinsuomalaista. Paluumuuttojonon ruuhka merkitsee sitä, että tällä hetkellä kestää arviolta 9-10 vuotta ennen kuin paluumuuttaja saa oleskeluluvan Suomeen. Muuttoon liittyy monia eri vaiheita, jotka tekevät paluumuutosta osaltaan pitkän prosessin (Ks. Kuvio 1). Kyntäjän ja Kulun (1998) mukaan yhä useammat inkerinsuomalaiset paluumuuttajat ovat nykyään nuoria venäjää tai viroa puhuvia.

Suomalaisväestön paluumuutosta on vaikea saada tarkkoja lukuja, koska Suomen väestötilastoissa ei ole tietoa maahanmuuttajan etnisestä syntyperästä. Ylen uutisten (7.12.2004) mukaan Suomeen on muuttanut vuodesta 1990 lähtien 27 000 – 30 000 paluumuuttajaa perheineen. Työministeriön internetsivuilla taas puhutaan noin 25 000 paluumuuttajasta.

KUVIO 1. Kaavio inkerinsuomalaisten muuttoprosessista
(Työministeriö 25.5.2005)

INKERINSUOMALAISTEN MUUTTOPROSESSI (Venäjältä)

3. Median, identiteetin ja kotoutumisen jäljillä

Paluumuuttajatutkimukseni ammentaa viestinnän käsitteiden lisäksi sosiaalipsykologian käsitteiden kirjosta. Yhden analyysimallin sijaan yhdistelen käsitteitä eri lähteistä, ja rakennan niiden avulla tutkimukselleni teoriapohjaa. Päällimmäisenä ajatuksena on pohtia median, identiteetin ja kotoutumisen välistä suhdetta.

Ensimmäiseksi on paikallaan pohtia identiteetin käsitettä, joka on keskeinen väline pohdittaessa paluumuuttajien sopeutumista. Mediamaisemalla on taas vaikutusta paluumuuttajien identiteettiin, joka joutuu usein arvioinnin kohteeksi juuri mediassa. Luonkin lyhyen katsauksen paluumuuttajien mediamaiseman mahdollisiin aineksiin, median yleiseen vastuuseen maahanmuuttajauutisoinnissa ja medialukutaidon merkitykseen paluumuuttajien elämässä. Koska paluumuuttajat ovat varsin moninainen ryhmä, kotoutuminen voi tapahtua monella eri tavalla. Kotoutumislaki tarjoaa kuitenkin sopeutumiselle selkeät tavoitteet siitä, kuinka sen ajatellaan tapahtuvan. Luvun lopuksi käsittelen akkulturaation käsitettä, joka kuvaa hyvin sopeutumisen eri vaiheita ja prosessiluonnetta.

3.1. Suomalainen, venäläinen vai virolainen: identiteetin käsitteen määrittelyä

Ihmisen identiteetti on yksinkertaistettuna vastaus kysymykseen ”kuka tai mitä minä olen” ja ”keitä muut ovat”. Paluumuuttaja voi vastata ensimmäiseen kysymykseen varsin monella tavalla. Hän voi määritellä itseään sukupuolen, sosiaaliluokan tai vaikkapa perhesuhteidensa kautta. Yleensä maahanmuutto käynnistää kuitenkin melko automaattisesti minuuden pohdinnan etnisyyden kautta. Vastaus voi silloin olla: olen suomalainen, joka on asunut Venäjällä. Yhtä hyvin hän voi kuitenkin vastata, että olen venäläinen tai virolainen, joka on

joutunut muuttamaan Suomeen. Muut nähdään tällöin suhteessa siihen, mitä minä itse en ole.

Klassisten identiteettiteorioiden mukaan identiteetti tarkoittaa ihmisen kollektiivista minuutta. Tuorempi tutkimus on korostanut ilmiön mutkikkautta: identiteetti on ilmiö, joka perustuu ihmisen ja yhteiskunnan jännitteiseen yhteispeliin. (Kivikuru 1998, 321.) Breakwellin (1986) mukaan identiteetti on dynaaminen ja muuttuva sosiaalinen tuote, jota tulee ymmärtää ja tarkastella sen sosiaalisessa kontekstissa. Moring (2001, 201) taas painottaa, että yleinen kausaalisuhde yhdistää identiteetin ja kielen, ja identiteetti rakentuu osin oman äidinkielen kautta ja myös sen ympärille.

Kivikuru (2000, 323) korostaa, että ”identiteeteistä puhutaan nykyään kimppuina, joissa on tukevia, muutosta vastustavia ideologisia ’ikikukkia’ keskellä, mutta laidoilla hyvinkin muutokseen alttiita aineksia”. Jotkut osat minuudesta ovat näin ollen varsin pysyviä, mutta toiset taas voivat taas muuttua vuosien varrella. Muutoksella alttiit ”kukat” joutuvat arvioinnin kohteeksi esimerkiksi juuri maahanmuuton yhteydessä. Elämässä tapahtuva ympäristön vaihdos vaikuttaa aina jollakin tavalla identiteettiin. Uudessa ympäristössä oma identiteetti on löydettävä uudelleen, sillä uuden ympäristön arvot, uskomukset ja kieli ovat usein kovin erilaisia kuin entisessä kotimaassa. Maahanmuuttajia pidetään usein helposti kansakuntansa edustajina, ja ulkomaalaisuudesta tulee tärkein osa identiteettiä. (Puusaari 1997, 21.) Keskeistä on, millaisen merkityksen kukin yksilö antaa ulkomaalaisuudelle ja kuinka hän pystyy samaistumaan tällaiseen rooliin. Jos paluumuuttaja ei koe olevansa ulkomaalainen, mutta hänelle tyrkytetään tällaista roolia, identiteetin eri ainekset joutuvat erityisen punnitsemisen ja arvioinnin kohteeksi. Identiteettinsä kanssa hukassa oleva yksilö voi pahimmassa tapauksessa antaa ulkoa tuleville paineille periksi, mikä voi aiheuttaa myöhemmin ongelmia.

Paluumuuttajien identiteetin ymmärtämisen kannalta on hyödyllistä tuoda esille Hallin (1999) kolme historiallista tapaa ymmärtää identiteetti. Hän puhuu valistuksen ajan, modernin sosiologisen ajan ja postmodernin ajan identiteettikäsitteistä. Valituksen aikana ihminen nähtiin täysin yhtenäisenä

yksilönä, jolla on järki, tietoisuus ja toimintakyky. Edellä mainitut ominaisuudet muodostivat ”keskuksen” eli identiteetin, joka pysyi samana koko yksilön elinajan. Moderni, mutkikkaampi maailma laittoi identiteetin uudelleenarvioinnin kohteeksi. Identiteetti ei ollut enää autonominen ja itseään kannatteleva, vaan sen nähtiin muodostuvan minän ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa. Yksilön sisäinen ydin muotoutui näin ollen jatkuvassa kanssakäymisessä kulttuuristen identiteettien ja ulkopuolisen maailman kanssa. Yhtenäinen ja vakaa identiteettikäsitelmä on kuitenkin muuttunut myöhäismoderneina aikoina pirstoutuneeksi, monista ristiriitaisistakin identiteeteistä koostuviksi. Postmodernin ajan identiteettikäsitelmä, joka kuvaa hyvin myös paluumuuttajien kohtaamaa identiteettiproblematiikkaa, pitää sisällään käsityksen yksilöstä, jolla ei ole kiinteää, pysyvää tai olemuksellista identiteettiä.

Hall (1999) näkee, että modernit identiteetit ovat ”hajakeskitettyjä”, mikä tarkoittaa paikaltaan siirtyneisyyttä ja pirstoutuneisuutta. Kyse on meille sosiaalisina yksilöinä aiemmin vankkoja asemia antaneiden luokan, sukupuolen, seksuaalisuuden, etnisyyden, rodun ja kansallisuuden kulttuuristen maisemien pirstoutumisesta. Samalla henkilökohtaiset identiteettimme joutuvat liikkeeseen, ja muodonmuutokset horjuttavat käsitystämme itsestämme yhtenäisinä subjekteina. Hall (emt., 23) puhuu identiteetistä ns. ”liikkuvana juhlanä”, joka ”muotoutuu ja muokkautuu jatkuvasti suhteessa niihin tapoihin, joilla meitä representoidaan tai puhutellaan meitä ympäröivissä kulttuurisissa järjestelmissä. Hall (emt.) vakuuttaa, että ”täysin yhtenäinen, loppuunsaatettu, varma ja johdonmukainen identiteetti on fantasiaa”.

Näin ollen identiteetit ovat radikaalin historiallistamisen alaisia ja jatkuvan muutoksen ja siirtymien kohteina. Kyse on siitä, keitä meistä voi tulla, kuinka meidät on esitetty ja mikä kaikki vaikuttaa siihen, kuinka mahdollisesti esitämme itsemme. Identiteetit perustuvat aina eroon, ja niitä tuotetaan pikemminkin erilaisuuden kuin samanlaisuuden avulla. Identiteetit ovat ”pisteitä, joissa kiinnitymme tilapäisesti niihin subjektiasemiin, joita diskursiiviset käytännöt meille rakentavat” (Hall emt., 253).

Hallin ajatuksiin yhtyvät myös muut tutkijat. Nykyään identiteettitarkasteluissa pidetään selviönä, että ihmisellä on useita identiteettejä tai hänen identiteettinsä koostuu monista osasista, joiden merkitys vaihtelee tilanteen mukaan (Ks. Kivikuru 1998). Paluumuuttajat rakentavat käsityksiä identiteetistään suhteessa suomalaisiin ja lähtömaan väestöryhmiin kuin myös itse paluumuuttajaryhmän sisällä.

3.1.1. Paluumuuttajien omalaatuinen diaspora

Paluumuuttajien monitasoista identiteettiä pohdittaessa diasporan käsitettä ei voi sivuuttaa. Alun perin kreikkalainen termi tarkoittaa hajaannusta ja hajallaan olemista (Sivistyssanakirja). Diaspora viittaa hajaantuneeseen väestöön tai kansaan, jotka ovat jossain vaiheessa olleet tai ainakin oletetaan olleen yhdessä (Carøe Christiansen 2004, 189.) Paluumuuttajille on kaikille yhteistä se, että he ovat kuuluneet suomalaiseen valtioon ja aikoinaan lähteneet muihin maihin erilaisista syistä. Jotkut ovat voineet lähetä hetken mielijohdeesta, toiset ovat taas etsineet parempia työ- ja elinolosuhteita. Suomi pysyy kuitenkin kaikille yhteisenä linkkinä, ja diasporisen olotilan voisi olettaa helpottavan takaisin muutettaessa. Näin ei kuitenkaan aina ole.

Diaspora-identiteettiä voi kuvailla kahteen paikkaan kuulumisesta syntyväksi jännitteeksi. Ihminen kokee läheisyyttä johonkin alkuperäiseen kansaan, joka on jäänyt taakse ja samalla paikkaan, johon hän on asettunut. Uusi paikka tarkoittaa usein myös uutta kansallista yhteisöä. (Clifford 1997, Cohen 1997, Gilroy 1996, Carøe Christensen 2004, 189 mukaan.) Paluumuuttajilla tämä uusi kansallinen yhteisö on lähes poikkeuksetta venäläinen tai virolainen. Hallin (2000) mukaan diasporisissa oloissa ihmiset joutuvatkin usein omaksumaan muuttuvia, moninaisia ja yhdysmerkillä varustettuja identifikaatioasemia. Paluumuuttaja voi olla virolaissuomalainen, venäläissuomalainen tai jopa virolaisvenäläissuomalainen. Diasporan tuotteina ”heidän on opittava asuttamaan ainakin kahta identiteettiä, puhumaan kahta kulttuurista kieltä, kääntämään ja neuvottelemaan niiden välillä” (Hall 1999, 72). Paluumuuttajat voivat

pahimmassa tapauksessa jäädä kahden kotimaan loukkuun. Ns. heterogeeninen identiteetti pistää yksilön käymään jatkuvaa keskustelua omasta minuudestaan.

Carøe Christensen (emt.) kuitenkin muistuttaa, että diaspora-identiteetti ei ole välttämättä automaattisesti seurausta etnisen vähemmistön statuksesta, koska monet muut samaistumisen kohteet voivat olla henkilöstä riippuen tärkeämpiä. Kuulumisen ristiriitaisuutta ja sen vaikutusta ei voi kuitenkaan ohittaa. Carøe Christensen (emt.) väittää, että epäilevyys ja moninainen kuuluminen vaikuttavat uutisten kulutuksen käytäntöihin siten, että ne eroavat merkittävästi enemmistöväestön käytötavoista. Diasporan olemassaolo antaa mahdollisuuden ymmärtää vähemmistöjen tapaa kuluttaa mediaa.

Diaspora-identiteetin ymmärtämisen kannalta on tärkeää huomioida, että se voi esiintyä eri ihmisillä eri tavalla ja olla maahanmuuttajalla jopa olematon. Kun maahanmuuttajien elämää tarkastellaan diasporan kannalta, kuulumiseen liittyvät suhteet ovat tärkeimpiä. Diaspora tekee vaikeaksi puhua yksiselitteisesti kotimaasta saati sitten alkuperäisestä kotimaasta. Koti ei välttämättä yhdistykään tiettyyn kansalliseen valtioon, ja juuri kodin ja kotimaan merkityksen selvittäminen on diasporassa eläville haaste. Diaspora-identiteetin ainekset kumpuavat joka tapauksessa alkuperäisen kotimaan jättämisestä. Tämä voi johtaa taakse jätetyn maan idealisointiin, ja kotimaa voi saada jopa myyttisiä piirteitä. Yhteinen muisto voi johtaa pyrkimykseen palata takaisin kotimaahan. Tuloksena voi olla myös vahva ja pitkäkestoinen etninen ryhmätietoisuus, joka vallitsee kaikkien jäsenten välillä valtion rajoista huolimatta. Usein diaspora-identiteetti aiheuttaa myös ongelmallisen suhteen nykyiseen yhteiskuntaan, jossa vähemmistöt elävät. (Carøe Christensen 2004, 189-190.) Käänteisesti ajatellen paluumuuttajilla voi syntyä ongelmia Suomeen paluun yhteydessä siitä, että Suomi ei olekaan enää todellinen kotimaa. Tämän paikan on vuosien kuluessa voinut ottaa esimerkiksi Viro tai Venäjä. Näin ollen heillä on vaikeuksia nähdä itsensä suomalaisina, mutta paremman elämän havittelu ajaa tästä huolimatta palaamaan juurilleen. Toisaalta Cohen (1997) uskoo, että diaspora voi myös mahdollistaa erityisen luovan ja rikastuttavan elämän suvaitsevissa yhteiskunnissa (emt., 189 mukaan).

Edellä esitetyt ajatukset ovat osa monen paluumuuttajan elämää. Suomesta lähtöisin oleva paluumuuttaja, joka on asunut Venäjällä ja muuttanut sitten takaisin Suomeen, voi hyvin katsoa pelkästään venäläistä televisiota ja lukea venäläisiä lehtiä. Tämä kertoo paljon hänen kuulumiseen liittyvistä suhteistaan.

3.1.2. Paluumuuttajien etnisen/kulttuurisen identiteetin globaaleja kysymyksiä

Kulttuuri ja identiteetti ovat kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Sosiologiassa ja antropologiassa kulttuuri-identiteetillä tarkoitetaan kulttuuriryhmään kohdistuvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja yhteisiin arvoihin, yhteiseen historiaan, kieleen ja perinteeseen perustuvaa käyttäytymistä. Etnisen identiteetin ja kulttuuri-identiteetin termejä käytetään usein toistensa synonyymeina, vaikka niillä tarkoitetaankin hieman eri asioita. (Liebkind 1994, 22.)

Maahanmuuttajan etninen identiteetti on yksi sopeutumiseen eniten vaikuttavista tekijöistä. Tajfel (1981) on määritellyt etnisen identiteetin siksi osaksi ihmisen minäkuvaa, joka kertoo hänen kuuluvan tiettyyn etniseen ryhmään tähän liittyvine arvo- ja tunnemerkityksineen (Liebkind 2000, 128). Etnisyyden lähtökohtana pidetään yleisesti sitä, kuinka ihmiset identifioivat itsensä ja tekevät eron ”meidän” ja ”muiden” välille. Ihmisillä on jatkuva tarve peilata muiden kautta omia piirteitään ja itseään. Näin ollen etninen identiteetti saa merkityksensä suhteessa muihin ryhmiin. Etninen identiteetti ei ole vain jonakin olemista, vaan se on myös uudelleentulkintaa ja joksikin tulemista. (Takalo & Juote 1995, 45.)

Valtavirtamedian luomat representaatiot ovat merkittäviä etniseen määrittelyyn osallistuvia tekijöitä. Jos etninen identiteetti ymmärretään laajemmin yksilöllisiä valintoja rajoittavaksi sosiaalisesti ja poliittisesti määritellyiksi etnisiksi luokituksiksi, etnisen identiteetin vaihtoehtoja muotoilevat myös ulkoiset voimat (Nagel 1994, Levo-Henriksson 2000, 273 mukaan.) Ulkoisten voimien, kuten valtavirtamedioiden, mahtia etnisten rajojen ja luokitusten rakentamisessa ei voi sivuuttaa.

Inkerinsuomalaisten tulkinnat omasta etnisestä identiteetistään koostuvat erilaisista kokemuksista ja aineksista. Tärkeää on huomioida, että paluumuuttajat on varsin heterogeeninen ryhmä, jossa suomalaisuus ja sen merkitys voidaan kokea hyvin monella eri tavalla. Suomalaisuus on periytynyt ”veressä”, mutta olosuhteet määräävät pitkälti, pääseekö tämä osa identiteettiä hallitsemaan yksilön elämää. Laari (1997) selittää suomalaista syntyperää olevien suomalaisen identiteetin säilymistä kolmella eri tekijällä: etnisen kansallisuuden institutionalisoimisella, suomen kielen opetuksella ja evankelisluterilaisella uskonnolla sekä yhteisellä kärsimyshistorialla (Jasinskaja-Lahti & Liebkind 2000, 126). Takalo & Juote (1995, 46) liittävät niin ikään inkerinsuomalaisten etnisen identiteetin yhteisiin piirteisiin kielen, uskonnon ja (kärsimys)historian. Juuri niitä peilataan erityisesti venäläisyyteen, joka edustaa toiseutta ja jopa uhkaa oman ryhmän elinvoimalle. Venäläiset onkin jo kauan nähty suomalaisten ”toisina”, sellaisena, mitä me emme ole (Ks. Hall 1999, 251). Venäläisyyttä on käsitelty myös Suomeen kohdistuneen uhkan kautta. Pertti Joenniemi (1993) on todennut, että ”uhkakuvat ovat olleet osa kansallista kertomusta ja niillä on identiteettiä rakentava luonne, kun ne ovat mahdollistaneet sekä erottautumisen että rajojen piirtämisen. Suomalainen identiteetti on määrittynyt paljolti suhteessa Venäjään. (Lehtonen 2004c, 193 mukaan.)

Jasinskaja-Lahti & Liebkind (2000) korostavat, että vaikka venäjänkieliset maahanmuuttajanuoret pitäisivät itseään suomalaisina, Suomessa vallitsevat arvot saattavat olla heille hyvin vieraita. Esimerkiksi suomalaisen nykyperheen elämä poikkeaa paljon venäläisen perheen elämästä. Länsimaisiin arvoihin kuuluu yleensä lapsen henkilökohtaisen riippumattomuuden ja itsenäisyyden korostaminen. Venäläiset arvot sen sijaan korostavat perheenjäsenten suurempaa riippuvuutta toisistaan ja aikuisten normien noudattamista. (Bronfenbrenner 1970, Markovitz 1994, Mirsky ym. 1992, Mirsky 1997, Jasinskaja-Lahti & Liebkind 2000, 126 mukaan).

Takalon & Juotteen (1995, 79) mukaan Suomeen muuttaminen saa paluumuuttajilla aikaan vuosikautia kestävästä muutosprosessista, jota voidaan kutsua etnisen identiteetin uudelleentulkinnaksi. Etnisen identiteetin

uudelleentulkinta saa erilaisia muotoja iän ja syntyperän perusteella. Etnisyyden lähtökohtia ajatellen paluumuuttajat voidaan jakaa kolmeen ryhmään: Inkerinmaalla viime vuosisadan alussa syntyneisiin, hajaannuksen aikakaudella inkerinsuomalaisten avioliitoista syntyneisiin ja hajaannuksen aikakaudella kahden kulttuurin avioliitoista syntyneisiin. Inkerinmaalla syntyneet ovat nykyään vanhuksia, joilla on selkeä käsitys omasta suomalaisuudestaan. Inkerinsuomalaisten avioliitoista syntyneet taas ovat keski-ikäisiä ihmisiä, joiden käsitykset Suomesta rakentuvat pääasiassa vanhempien välittämien mielikuvien varaan. Kahden kulttuurin avioliitosta syntyneet ovat harvoin päässeet käsittelemään suomalaisia juuriaan ja identiteettikysymyksiä ennen kuin he Suomessa alkavat pohtia suomalaisuuden merkityssisältöjä. Liebkind (1994, 24) painottaa, että etniset identiteetit eivät ole muuttumattomia, vaan saattavat muuttua sekä ihmisen elinaikana että historiallisen ajan kuluessa. Osaltaan tämän vuoksi inkerinsuomalaisten palaaminen ja sopeutuminen Suomeen ei välttämättä aina olekaan niin ongelmatonta. Toisaalta kiinnostava kysymys on myös se, voivatko ihmiset muuttaa maasta toiseen muuttamatta esimerkiksi etnistä identiteettiään. Tällöin uudessa kotimaassa otetaan vain arjen kannalta tärkeät osat huomioon ja muu ikään kuin nonsoleerataan.

Identiteetin joustavuus tarjoaa yhden selviytymiskeinon uudessa kotimaassa. Teresa Framboise ym. (1993) ovat korostaneet sitä, että kulttuuri-identiteetin merkitys voi vaihdella tilanteen mukaan. Yksilö voi kulttuuri-identiteettiään vaarantamatta tuntea yhteenkuuluvuutta kahteen eri kulttuuriin. Käyttäytymistä voi muunnella kulloinkin kohtaamaansa kulttuuriin sopivaksi. (Liebkind 2000, 23 mukaan.) Paluumuuttajat voivat tuntea kuuluvansa sekä suomalaiseen että venäläiseen kulttuuriin, eivätkä nämä identiteetin osat sulje toisiaan pois. Ne voivat elää rinta rinnan ja tuoda yksilön identiteettiin yhden ulottuvuuden lisää. Etnisen identiteetin tulkintaprosessin ei tarvitse olla pelkkä valinta kulttuuristen kokonaisuuksien välillä, vaan yksilöt ja ryhmät voivat sovittaa niitä myös monietniseksi identiteetiksi (Takalo & Juote 1995, 80.) Ihmiset samastuvat yleensä vain osaan jostakin kulttuurista ja torjuvat lopun.

Globaali postmoderni (Ks. Hall 1999) ja identiteettien pirstoutuminen on saanut aikaan uudenlaisia identiteettipohdintoja. Myös Hall (1999) puhuu kulttuurisista

identiteeteistä eikä enää kansallisista identiteeteistä. Kulttuurisilla identiteeteillä hän viittaa ”niihin identiteettiemme puoliin, jotka liittyvät siihen, että kuulumme joihinkin selvärajaisiin etnisiin, rodullisiin, kielellisiin, uskonnollisiin tai kansallisiin kulttuureihin” (emt. 19). Nämä kulttuuriset identiteetit ovat jatkuvan uudelleen arvioinnin kohteena. Hall uskoo, että ”...globalisaatiolla on tosiaankin kansallisten kulttuurien keskitettyjä ja suljettuja identiteettejä kyseenalaistava ja niitä keskeisiltä paikoiltaan syrjään siirtävä vaikutus. Globalisaatio vaikuttaa identiteetteihin pluralisoivasti, tuottaa identifikaatioille joukon uusia mahdollisuuksia ja positioita, muuttaa identiteetit aiempaa positionaalisemmiksi, poliittisemmiksi, pluralistisemmiksi ja moninaisemmiksi ja vähemmän kiinteiksi, yhtenäiseksi ja ylihistoriallisiksi.” (emt, 70.) Toisaalta Kivikuru (1998) taas muistuttaa, että eri aikakausien maailmanjärjestykset ovat aina muovanneet identiteettejä, eikä nykyajan mainostettu globalisaatio ole erityisen poikkeava jakso, vaikkakin ”globaalinen tajun” voimakkuus on kasvanut.

Selvää on, että identiteettien moninaistumisen vaikutus on kaiken kaikkiaan hyvin laajaa. Sukupuoliroolit eivät ole enää yhtä selkeitä ja kiinteitä kuin aikaisemmin ja sama pätee esimerkiksi seksuaalisuuteen. Sosiaaliluokkien rajat ovat hälventyneet eikä työn perusteella ole enää yhtä mutkatonta määritellä itseään. Vielä monimutkaisempaa tuntuu olevan etnisyyden määrittely. Nopeasti muuttuvassa ympäristössä ja etenkin maahanmuuton yhteydessä muutoskyky, joustavuus ja aikaan ja paikkaan sitoutumattomuus nousevat yksilön tärkeiksi voimavaroiksi.

3.1.3. Suomi merkityksellisenä paikkana

Paikan merkitystä ei voi kuitenkaan täysin sivuuttaa paluumuuttajien kohdalla, koska juuri side tiettyyn paikkaan on perustana Suomeen muutolle. Hallin mukaan (1999, 45-46) kansalliset kulttuurit, joihin synnymme, ovat modernissa maailmassa yksi kulttuuristen identiteettien keskeisistä lähteistä ja ne toimivat ns. kuviteltuina yhteisinä. Me emme synny kansallisilla identiteeteillä varustettuina, vaan ne muodostuvat ja muuttavat muotoaan osana tiettyjen merkitysten joukkoa sisältävää representaatiota ja suhteessa siihen. Kansalliset

kulttuurit koostuvat kulttuuristen instituutioiden lisäksi symboleista ja representaatioista, ja ne rakentavat identiteettejä tuottamalla merkityksiä ”kansakunnasta”, joka tuotetaan historioissa, populaarikulttuurissa ja mediassa. Kansallisuuden kautta voimme hahmottaa maailmaa ja omaa itseämme.

Kansakuntaan ei tarvitse aina olla edes fyysistä kosketusta, jotta se toimisi yhdistävänä tekijänä. Benedict Andersonin (1991) väittämän mukaan tunnemme yhteenkuuluvuutta ihmisiin, joita emme tunne tai joita emme ole koskaan tavanneet. Historiallisesti juuri kansallinen identiteetti on ollut keskeinen ja kestävä kuvitteellinen yhteisö, joka mobilisoi ihmisiä voimakkaasti. Vaikka paluumuuttajat eivät olisi koskaan asuneet Suomessa, he tuntevat yhteenkuuluvuutta suomalaisiin. Nykyään kuvitteellisia yhteisöjä on useita, mutta kansallinen identiteetti on säilyttänyt keskeisen asemansa ihmisten identiteetin määrittelijänä. Kansallisen kulttuurin voiman voi katsoa perustuvan sen kykyyn yhdistää identiteettien rakentamisessa niin menneisyys kuin tulevaisuuskin (Ks. Hall 1999, 50).

Lehtonen (2004b, 123-127) on todennut osuvasti, että niin minuutemme kuin kansallinen identiteettimme ovat performatiivisia seikkoja: kun toistamme suomalaisuuttamme uskollisesti päivästä toiseen, olemme suomalaisia. Tuotamme identiteettejä sekä ajatuksillamme että teoillamme. Kansakunta rakentuu toistoissa, jotka perustuvat toiveisiin siitä, millaisia suomalaisina itseään pitävät haluaisivat olla. Suomalaisuutta tai suomalaista identiteettiä ei ole olemassa pysyvänä tilana, vaan niitä rakennetaan ja toistetaan jatkuvasti. Paluumuuttajien suomalaisuutta koskevat identiteetin osat voi nähdä tällaisina jatkuvan tuottamisen ja uusintamisen tuloksina. Keskeinen kansallista yhdenmukaisuutta tuottava voima on varsinkin paluumuuttajien takaisinmuuton jälkeen suomalainen media.

Maastamuuttajat muistelevat usein kaiholla paikkoja, joista he ovat kotoisin. Hallin (1995, 91-92) mukaan ”miellämme ’paikan’ joksikin todelliseksi paikaksi, jossa monet erilaiset suhteet ovat ajan kuluessa kohdanneet ja tuottaneet tiheän ja monisyisen elämän kirjon”. Paikka toimii eräänlaisena symbolisena takuuna kulttuurisesta yhteenkuuluvuudesta. David Harvey (1989) taas on esittänyt

globalisoitumista ja ajan sekä tilan tiivistymistä koskevassa tutkimuksessaan, että nykyinen yhä lisääntyvä liikkuvuus kansainvälistyminen sekä niihin liittyvä tunne epävakaa ja epävarmasta maailmasta paitsi kyseenalaistavat vakiintuneen käsityksen paikasta myös saavat meidät kaipaamaan moista tuttua ja turvallista paikkaa yhä enemmän. Pyrkimys turvalliseen paikkaan saattaa hänen mukaansa olla osasyynä tiukkarajaisten nationalismien ja paikallisten identiteettien uuteen nousuun Itä-Euroopassa ja entisen Neuvostoliiton alueella. (Massey 1995, 53-54 mukaan.) Paluumuuttajat ovat kuitenkin tuomittuja maanpakolaisen paradoksiin: ”maanpakolainen ei voi koskaan palata täsmälleen samaan paikkaan mistä lähti, koska jo se, että hän lähti sieltä, on muuttanut sitä, tehnyt siitä toisen paikan. Siitä on tullut paikka, jossa häntä ei ole” (Lehtonen 2004c, 183).

Myös Gillian Rose (1995) on väittänyt, että oma alue ja sen vakiintunut asutus on joillekin ajattelijoille perustava osa ihmisenä olemista. Heidän mukaansa paikka, johon tuntee kuuluvansa, koetaan luonnolliseksi osaksi ihmistä, eräänlaiseksi perustavaksi inhimilliseksi vaistoksi. Rose taas itse uskoo, että paikan kokeminen omakseen on paremminkin kulttuurista, ja kokemus tuotetaan merkitysjärjestelmissä eli kulttuureissa. (Hall 1995, 88 mukaan.) Masseyn (1995) mukaan paikka tulisi käsitteellistää uudella tavalla yhteyksiensä kautta: huomioon tulisi ottaa ne sosiaaliset suhteet, jotka kytkevät paikat yhteen. Tämä merkitsee paluumuuttajien kohdalla myös entisen kotimaan suhteiden huomioimista paikan merkitystä arvioitaessa.

3.2. Paluumuuttajien mediamaiseman moninaiset ainekset

Paluumuuttajien mediatarjontaa luonnehtii monista eri aineksista koostuva tarjonta. Suomalaisen median rinnalla vaikuttaa usein entisen kotimaan viestintä, joka on toiminut niin tiedonlähteenä kuin viihdyttäjänäkin. Muutto tuo paluumuuttajien mediatodellisuuden uuden osan, suomalaisen joukkoviestinnän, jonka kanssa jokaisen yksilön on omalla tavallaan opeteltava elämää.

Paluumuuttajien mediamaisema saa asuinpaikan muutoksen yhteydessä uusia ulottuvuuksia.

Mediamaiseman käsite on peräisin Arjun Appadurailta (1996), joka on pyrkinyt selittämään uutta globaalia kulttuurista järjestelmää viiden erilaisen ”maiseman” (scapes) avulla. Hän nimeää kansalaisia ympäröivät, eri tahdissa muuttavat maisemat etnomaisemaksi, teknomaisemaksi, rahamaisemaksi, ideomaisemaksi ja mediamaisemaksi. Appadurai laajentaa Benedict Anderssonin kuvitellun yhteisön käsitettä siten, että edellä mainitut maisemat ovat rakennuspalikoita kuvitelluille maailmoille. Nämä maailmat rakentuvat eri puolelle maapalloa asettuneiden ihmisten ja yhteisöjen historiallisista kuvitelmista ja ovat aina tietystä näkökulmasta rakennettuja konstruktioita. Etnomaisema koostuu ihmisistä, jotka muodostavat muuttuvan maailman, jossa elämme. Teknomaisema taas merkitsee muuttuvaa globaalia teknologiaa, joka kehittyy kovaa vauhtia ja ylittää ennen saavuttamattomia rajoja. Rahamaisema viittaa globaaliin pääomaan, joka on nykyään enemmän salaperäinen, nopealiikkeinen vaikeampi seurata kuin koskaan aikaisemmin. Ideomaiseman Appadurai määrittelee yhteisöstä kumpuavaksi kuvitelmien ketjuksi: se on eräänlainen yhteisöstä nouseva ohjenuora, jonka avulla yksilö tulkitsee sekä omaa elämismaailmaansa että media- ja etnomaisemaansa. Ideomaisema on kollektiivisten identiteettien ydinainesta, ja se tarjoaa välineet tässä tutkimuksessa keskeisen mediamaiseman ymmärtämiseen.

Mediamaiseman käsitettä on tässä kohtaa syytä tutkailla hieman tarkemmin. Mediamaisema viittaa median luomien mielikuvien lisäksi joukkoviestimien mahdollisuuden tuottaa ja levittää erilaista tietoa ja sisältöjä. Erilaiset joukkoviestimet mahdollistavatkin nykyään yhä useamman yksityisen ja julkisen intressin esille tuomisen. Median luomat mielikuvat taas tuovat mukanaan monia erilaisia äänenpainoja riippuen lajityypistään, käytettävästä tekniikasta, yleisöstään ja omistavien ja hallitsevien tahojen intresseistä. Tärkeintä mediamaisemissa on kuitenkin se, että ne tuovat kansalaisten ulottuville laajan ja monimutkaisen mielikuvien, kertomusten ja etnomaisemien kirjjon. Kansalaisen ympäröi tietynlainen julkisuuksien verkko. Tämä merkitsee myös sitä, että itse media koetaan laajana erilaisten tuotteiden kokoelmana. Appadurai (1996)

uskoo, että mitä kauempänä mediayleisöt ovat suurkaupungin ympäristön tarjoamista suorista kokemuksista ja vaikutteista, sitä varmemmin faktan ja fiktion rajat hälvenevät ja he rakentavat epätodellisia kuvitteellisia maailmoja. Miten Appadurain maisemäkäsitteitä voi sitten hyödyntää paluumuuttajien kohdalla? Koska maisemat muuttuvat eri tahdissa, niiden olemassaolo tulee kansalaisten tietoisuuteen hinkkauskohtissa: mediamaisema saattaa esimerkiksi tuoda paluumuuttajien ulottuville sisältöjä, joita ideomaisema ei tunnista. Paluumuuttajat eivät ehkä osakaan käyttää hyväkseen suomalaista mediatarjontaa. Voi olla myös, etteivät he osaa tulkita suomalaisen median sisältöjä ja niiden tarjoamia mielikuvia. He voivat turvautua rakentamaan Appadurain kuvitteellisia maailmoja, jossa vallitsee omanlainen ja itseä palveleva mediatodellisuus. Paluumuuttajat, kuten muutkin maahanmuuttajat ovat aiheuttaneet myös suomalaiselle valtaväestölle uudenlaisen tilanteen: muutokset etnomaisemassa ovat ravistelleet ideo- ja mediamaisemaa. Näin ollen suomalaisten kollektiivinen identiteetti joutuu maahanmuuttajien tullessa puntaroinnin kohteeksi ja samoin käy myös suomalaisen median suoritukselle. Keskiöön nousevat kysymykset siitä, kuinka uudet asukkaat otetaan huomioon median suorituksessa ja miten heistä ylipäättään kerrotaan

Paluumuuttajat kohtaavat muuttonsa jälkeen suomalaisen mediamaiseman, joka näyttää Aslaman & Kivikurun (2001, 277-279) mukaan olevan muutospyörteessä. Kilpailu kovenee, ja kiinnittyminen reaaliaikaisuuteen ja hetkellisyyteen kasvaa. Välineiden sisään ja ympärille on syntynyt yhä enemmän erilaisia välittäjiä, jotka esittävät samat asiat eri tavalla ja kilpailevat jatkuvasti yleisöistä. Viihde ja asia elävät rinta rinnan jatkuvasti tasapainotellen. Uudet sisällöntuottajat tarjoavat uudenlaisia palveluja ja kilpailevat omasta markkinaosuudestaan. Tiivistäen: mediamaisemaamme luonnehtii kirjavuus, ristiriitaisuus ja moniulotteisuus, mikä on tehnyt sen tarkastelusta entistä hankalampaa.

3.2.1. Median ja identiteetin suhteesta

Muuttuvassa ympäristössä median asema identiteetin rakentajana on keskeinen. Kun elämme yksilöllisyyttä korostavassa ja yksilöllisessä maailmassa, media on viimeisiä saarekkeita yhteisille julkisen tilan keskusteluille ja yhteisyyden rakentumiselle. Media tarjoaa myös paluumuuttajille paikan, jossa he voivat peilata suomalaista identiteettiään muita identiteetin osiaan vasten. Media auttaa etsimään vastausta perimmäiseen kysymykseen ”kuka minä olen” tarjoamalla erilaisia yhteisyyden ja eron merkkejä.

Kollektiivinen identiteetti on monikerroksellinen ja muuttuva. Historiallisesti keskeinen identiteetin pohja kansakunnan historian lisäksi on Tapperin (2000) mukaan kieli, joka tarjoaa yhteisyyden sekä ilmaisulle että kulttuurille. Uuden kielitaitovaatimuksen mukaan paluumuuttajilta edellytetään suomen kielen taitoa, jolla he voivat selviytyä välttävästi käytännön tilanteissa. Suomen kielen hallinnan puuttuminen voi nykyään estää muuton Suomeen. Kielellä on erityisen suuri merkitys, koska se on yksi perustavimmista kulttuurisista järjestelmistä. Samaa kieltä puhuvat ihmiset voivat kommunikoida toistensa kanssa ja merkityksellistää maailmaa toisilleen yhteisten symbolien avulla. Kielen ymmärtäminen ja oppiminen ovat avain myös median menestyksekkääseen hyödyntämiseen.

Tapper (2000) uskoo, että median merkitys pikemminkin kasvaa kuin häviää. ”Me” asettuu keskiöön samalla kun ”heistä” joko vaietaan tai kun erot rakentuvat selviksi rajoiksi. Media sitoo yhteen kansallisen ja paikallisen, se ylittää ajan ja paikan rajat. Toisaalta paluumuuttajat haastaa nykypäivänä Lehtosen (2004a, 74) kuvailema uusi suomalaisuus, jota määrittelee yhä suuremmalti osin moniaineksinen mediakenttä. Perinteisempien viestimien rinnalle tulleet sähköiset viestimet, tietokoneet ja mobiiliteknologia tuottavat varsin erilaista kuvaa maailmasta ja Suomesta kuin pelkkä painettu sana ja suullinen perinne. Suomalaisuus on näin ollen muuttunut varsin radikaalisti niistä ajoista, kun paluumuuttajien isoisät aikoinaan jättivät Suomen taakseen. Myös Grodin & Lindlof (1996) muistuttavat, että mediavälitteinen viestintä muokkaa käsityksiä

itsestä paitsi sisältönsä kautta myös erilaisten teknologioiden avulla. Identiteettiin vaikuttaa erilaisten teknologioiden käyttö ja olemassaolo. (Tapper 2000, 4 mukaan.)

Median kertomukset eivät ole mitäänsanomattomia, koska ne auttavat kansalaista ja myös paluumuuttajaa käymään yhä merkittävämpää identiteettikeskustelua siitä, mitä olemme yksilöinä ja kansalaisina. Median valta mahdollistaa toisten asioiden toistamisen ja toisista vaikenemisen. Tällä tavoin media vahvistaa tai heikentää identiteettiä. Identiteetti on prosessi, jossa jokainen ihminen antaa merkityksen omasta historiastaan ja kulttuuristaan katsoen niille tiedoille ja kokemuksille, joita media meille tarjoaa. Media on sekä todellisuuden rakentumisen väline että kanava, jossa voi käydä keskustelua omasta yksilöllisestä ja kollektiivisesta identiteetistä. (Tapper 2000, 6.) Morley & Robins (1995) uskovat, että media mahdollistaa nykyään eritasoisten identiteettien aineiden voimistamisen, koska tuotannossa ovat voimistuneet sekä maailmanlaajuinen että paikallinen taso (Kivikuru 1998, 334 mukaan). Toisaalta Kivikuru (emt.) muistuttaa, että mediamaisemaa kuvaa edelleen keskittyminen tiettyjen maailmanosien uutisointiin ja amerikkalaisen viihteen tuottamiseen ja levittämiseen. Medialla on valtaa, jota se käyttää hyväkseen: yhteisöllisyyden luomisen käänttöpuolena on eristäminen ja poissulkeminen.

Eryityisesti muutoksen ja murroksen kokemus haastaa paluumuuttajilla identiteetin pysyvyyden. Heidän identiteettinsä joutuu paluumuutossa uudelleenarvioinnin kohteeksi ja muuttuu prosessissa, jossa medialla on keskeinen rooli. Suomalaisuudesta ja sen sisällöistä neuvotellaan jatkuvasti median tarjoamalla kentällä.

3.2.2. Medialukutaidolla on merkitystä medioituneessa yhteiskunnassa

Suomalainen kulttuuri on medioitunut 1900-luvun kuluessa. Tällä tarkoitetaan yksinkertaistetusti sitä, että opimme todellisuutta välittyneesti. Hannu Niemisen (1999, 22) mukaan medioituminen viittaa siihen, että ihmisen ja maailman väliset suhteet ovat muodostuneet yhä välillisemmiksi, ja suoran tiedon

mahdollisuudet suhteessa kaikkeen toimintakykymme kannalta tarpeelliseen tietoon ovat kaiken aikaa kaventumassa. Grossberg, Wartella & Whitney (1998, 14-15) määrittelevät medioitumisen neljällä tavalla, jotka auttavat heidän mukaansa ymmärtämään viestinnän erilaisia vaikutuksia yhteiskunnassa. Termin vanha ja järkeenkäypä merkitys viittaa välittäjänä toimimiseen. Toinen ymmärrystapa laittaa vastakkain todellisuuden ja todellisuuden tulkinnan ja kiinnittää huomion niissä olevaan eroon. Kolmas, moderni medioitumisen määritelmä yhdistää edelliset tuottamalla käsityksen tulkinnan tilasta, joka on yksilön ja todellisuuden välissä. Neljäs merkitys taas viittaa muodolliseen suhteeseen, joka on tarpeen yhdistämään viestin tuottaja ja kuluttaja. Herkman (2001, 231) vie medioitumisen ajatuksen niin pitkälle, että työ ja vapaa-aika eivät ole enää erotettavissa median avulla toisistaan, vaan media on mukana kaikkialla, ellei sitä tietoisesti vältellä.

Paluumuuttajien tarkastelu medioituneen yhteiskunnan kehyksessä johtaa siihen, että myös paluumuuttajien kokemukset suomalaisesta kulttuurista ovat yhä enemmän peräisin medioiden välittämistä mielikuvista ja merkityksistä. Media kertoo jatkuvasti suomalaisten tavasta elää ja toimia yhteiskunnassa, ja sen viestit ovat helposti kaikkien saatavilla. Yhtä helppoa paluumuuttajien ei ole ryhtyä todelliseen, fyysiseen kanssakäymiseen suomalaisten kanssa varsinkin, jos kielitaito ei ole riittävä. Medioituneen yhteiskunnan olemassaolo näyttää vievän johtopäätökseen, jonka mukaan paluumuuttajien autenttisilla kohtaamisilla suomalaisen kulttuurin symbolien kanssa on jatkuvasti pienenevä rooli. Koska median rooli nyky-yhteiskunnassa korostuu, yleisöllä on entistä suurempi tarve suodattaa sen tarjoamia viestejä. Kasvava joukkoviestinnän ja median merkitys asettaa kansalaisille, kuten myös uusille paluumuuttajille, vaatimuksen hankkia, käyttää ja tuottaa tietoa itsenäisesti ja kriittisesti.

Käyttökelpoisia käsitteitä ovat tässä yhteydessä medialukutaito ja mediataju, joiden avulla on mahdollista pohtia myös paluumuuttajien tapaa käyttää mediaa hyväkseen. Medialukutaidon ja mediatajun käsitteillä pyritään kuvaamaan ja selittämään yksilön valmiuksia tulkita ja toteuttaa median viestejä. Sirkku Kotilainen (1999, 36-38) määrittelee medialukutaidon kaikkien eri viestimien ja niiden mediatekstien lukutaidoksi. Sitä tarvitaan sanallisissa, kuvallisissa ja

äänellisissä mediateksteissä sekä niiden intertekstuaalisissa yhdistelmissä. Medialukutaito on yksilön henkilökohtainen valmius, jonka uskotaan kehittyvän. Taitava medialukija osaa käyttää mediatekstejä eritellen, eläytyen, arvioiden ja soveltaen sekä luoden uusia versioita omien tarpeittensa mukaan huviksi ja hyödyksi. Identiteettiään hän kehittää jatkuvalla itsearvioinnilla ja kyseenalaistamalla omia käsityksiään. Kotilainen (1999, 38) on todennut Steinbockin (1985) viitaten, että taitava medialukija on homo significans, joka elää merkitysten maailmassa tuottaen ja purkaen niitä vaikka omaan taskuunsa milloin huviksi, milloin hyödyksi. Mediatajua omaava medialukija on verrattavissa taitavaan ja kypsään lukijaan, joka myös oppii.

Suomalaisessa mediaympäristössä nämä edellä mainitut ”kansalaistaidot” ovat maahanmuuttajilla usein puutteellista ja rakentuvat toisella tavalla kuin suomalaisilla itsellään. Suurimpana esteenä on kielen oppiminen, joka on edellytys median viestien ymmärtämiselle. Merkille pantavaa on, että kielitaito vaihtelee suuresti paluumuuttajaryhmänkin sisällä. Naisten ja miesten sekä sukupolvien välillä voi olla huomattavia eroja. Korkeammin koulutetut osaavat yleensä useampia kieliä, joka tarjoaa valinnan mahdollisuuden ja pääsyn laajempaan joukkoviestinnän tuotteiden kirjoon. Toisaalta kielitaidon puute ei ole ainoa este tiedon saamiseen: henkilön halu oppia ja tutustua uuteen kulttuuriin vaikuttavat myös olennaisesti erilaisen tiedon saantiin.

Maahanmuuttajien medialukutaitoon uudessa maassa vaikuttavat myös vanhat tottumukset. Merkitystä on sillä, onko paluumuuttaja tottunut lukemaan sanomalehtiä, katsomaan televisiota tai kuuntelemaan radiota. Välineen tuntemuksen olettaisi helpottavan myös sanoman omaksumista ja arviointia. Jukka Sihvosen (1996) mukaan mediataju kehittyy havaitsemisen, kuvittelun ja ajattelun summana (Kotilainen 1999, 38 mukaan). Nuorilla maahanmuuttajilla medialukutaito on vasta kehittymässä, mikä voi olla uuteen maahan tultaessa hyvinkin puoli. Heillä voi olla vanhempia ihmisiä enemmän motivaatiota päästä sisälle uuteen viestintäympäristöön.

Informaatiolla kyllästetty mediaympäristö asettaa paluumuuttajille yhä enemmän haasteita, sillä se vaatii jatkuvaa valintojen tekemistä. Tämä ei ole mahdollista

ilman viestinnällistä taitoa ja kyvykkyyttä. Koulutus ja kielen omaksuminen ovat keinoja auttaa paluumuuttajia käyttämään eri viestimiä ja arvioimaan kriittisesti niiden sanomia erilaisissa yhteyksissä. Median ymmärtäminen tarjoaa yhden tärkeimmistä valmiuksista, jonka avulla selviytyminen ja sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ovat mahdollisia.

3.2.3. Paluumuuttajien oma viestintätarjonta Suomessa – uhka vai edistäjä?

Maahanmuuttajien sopeutumiseen vaikuttaa siirtymävaiheessa usein ratkaisevasti myös vähemmistöjen viestintätarjonta. Muille kuin ruotsin- ja saamenkieliselle vähemmistöille viestintätarjonta on Suomessa edelleen suhteellisen suppeaa. Venäjänkielisellä väestöllä on eri maahanmuuttajaryhmistä laajin ja kattavin oma media Suomessa, ja tätä tarjontaa myös monet paluumuuttajat epäilemättä hyödyntävät. Suomessa toimii myös venäjänkielinen yksityinen radioverkosto, Radio Sputnik, joka kuuluu Kaakkois- ja Etelä-Suomessa ja joka lähettää ympäri vuorokauden ohjelmaa venäjän kielellä. Kanava ilmoittaa palvelevansa venäläisiä turisteja ja Suomessa asuvia venäjänkielisiä. Valtamedian puolella Yleisradio palvelee venäjänkielisiä lähettämällä toistot mukaan lukien ohjelmaa useamman tunnin päivässä Etelä-Suomen, Turun, Tampereen, Lahden, Jyväskylän ja Kuopion alueilla. Lisäksi paikallistelevisio TV-Tampere lähettää viikoittain usealla kielellä uutisia ja lastenohjelmia. Neljän minuutin pituiset uutiset ja lastenohjelma ovat osa monikielistä Cultural news -pakettia.

Venäjänkieliset voivat hyödyntää myös painettua mediaa. Oikeusministeriön tuen avulla on julkaistu vuodesta 1998 alkaen venäjänkielistä Spektr-lehteä, joka käsittelee laaja-alaisesti kotoutumisasioita. Kuusi kertaa vuodessa ilmestyvä aikakauslehti Novye Rubezi käsittelee viihdettä, Pohjois-Euroopan politiikkaa ja talouselämän asioita.

Suomessa asuvilla virolaisilla on todella vähän omakielistä julkaisutoimintaa, vaikka he ovat edelleen Suomen toiseksi suurin kielivähemmistö venäläisten jälkeen (Tilastokeskus, Väestö 2004). Ainoa julkaisu on Tampereella ilmestyvä Eesti Leht. (Suihkonen 2003, 18).

Onko oma media sitten kotoutumisen uhka vai edistäjä? Kuten Minna Suihkonen (emt, 24) osuvasti kysyy: ”onko eristäytymisestä kyse, kun omassa julkaisussa käytetään omaa kieltä ja kerrotaan lähtömaan tai etnisen ryhmän asioista vai onko eristäytymistä vasta se, että selkeästi varoitetaan valtayhteiskuntaan sekaantumisen vaaroista?” Hän vastaa omaan kysymykseensä haastattelututkimuksessaan saamiensa tulosten pohjalta: maahanmuuttajien oma media tekee merkittävää työtä oman etnisen ryhmänsä kotoutumisen hyväksi, sillä se kertoo ihmisten parhaiten ymmärtämällä kielellä ja esitystavoilla suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen käytännöistä. Oma media myös rakentaa ja ylläpitää identiteettiä.

Suihkonen (2003) ei ole päätelmiensä kanssa yksin. Tutkimusten mukaan vähemmistökieliset joukkoviestimet myös edesauttavat etnistä ja omaan kulttuuriin liittyvää aktiivisuutta. Viestinten käyttö korreloi positiivisesti vähemmistöasemaan liittyvän toiminnan kanssa. Useimmat perinteisiin kielivähemmistöihin kuuluvat ovat enemmän tai vähemmän kaksikielisiä. Tällaisissa perheissä kieleen kuuluvaa identiteettiä tuetaan tietoisesti seuraamalla viestimiä omalla kielellä. (Moring 2001, 210.) Paluumuuttajat seuraavat suomalaisen median joukkoviestinnän rinnalla taustansa ja kielitaitonsa vuoksi pääasiassa venäjän- tai vironkielisen mediaa.

3.2.4. Mikä on entisen kotimaan median rooli?

Kuten jo aiemmin on tullut esille, globalisoituminen näkyy yhä selvemmin myös mediassa. Satelliittikanavat ja internet ovat tulleet yhä suosituimmiksi ja ne mahdollistavat helpon pääsyn myös kansallisen joukkoviestintätarjonnan ulkopuolelle. Tanskalainen tutkija Connie Carøe Christiansen (2004) tuo esille viimeisimpien tutkimusten tulokset, joiden mukaan etniset vähemmistöt etsivät uutisia varsin monesta eri lähteestä ja katsovat yleisesti enemmän entisen kotimaansa televisiouutisia kuin kansallisia televisiokanavia isäntämaassaan. Tutkimukset osoittavat, että Euroopan eri maissa olevat maahanmuuttajat katsovat mieluummin televisiokanavia, joista tulee ohjelmaa heidän

äidinkielellään ja joissa myös kerrotaan uutisia heidän omasta kotimaastaan. Etniset vähemmistöt haluavat tietää isäntämaassaan tapahtuvista asioista. Kielitaidon lisäksi mediankäyttöön vaikuttaa arvatenkin olennaisesti viestimen tarjoama sisältö. Valtioiden rajat ylittävät, kaupalliset kanavat ovat etnisille vähemmistöille tärkeitä uutislähteitä Euroopassa. Samaiset kanavat eivät tarjoa suurimmalle osalle väestöstä samanlaista merkittävää uutislähdettä.

Laajan uutismedioiden kulutuksen lisäksi maahanmuuttajataustaisille ihmisille on ominaista kansainvälisten uutisten nälkä ja kriittinen suhtautuminen kansallisilta kanavilta tulevia uutisia kohtaan. Myöskään mediankäyttö ei tapahdu enää vain tietyn valtion sisällä, vaan siitä on tullut maailmanlaajuinen voimavara. Roald (2001) kutsuu satelliittiantenneja maahanmuuttajien korvaksi kotimaahansa (emt, 186 mukaan).

Paluumuuttajilla korvan voi katsoa toimivan kahteen suuntaan. Entisen Neuvostoliiton alueella asuessaan he ovat höristäneet korvaansa Suomeen päin, kun taas tänne tullessa suunta on päinvastainen. Paluumuuttajilla ristiriidan aiheuttaa tunne kuuluvuudesta ja kotimaasta, koska monet ovat viettäneet suurimman osan elämästään entisen Neuvostoliiton alueella. Median seurantaa ohjaa paljolti se, kuinka kiinnittyneitä he kokevat olevansa toisaalta Suomeen ja toisaalta itärajan toiselle puolelle. Varsinkin osa tuoreemmista paluumuuttajista on lähes täysin venäjänkielisiä, eivätkä he kykene hyödyntämään suomenkielistä mediaa välittömästi. Kosketus Suomeen ja suomalaisiin voi olla hyvinkin pinnallinen. Etnisten vähemmistöjen oma ja tuttu media tarjoaa omalta osaltaan mahdollisuuden määritellä omaa identiteettiään: keitä ja mitä he ovat ja mitä he ajattelevat.

Carøe Christiansen (2004, 186-188) uskoo, että median kulutus on sosiaalinen käytäntö, jossa monimutkaiset ongelma-alueet, kuten monikulttuurisuus ja maahanmuuttajien sosiaalinen sopeutuminen, näyttäytyvät konkreettisesti muodossa. Se paljastaa kulttuuris-maantieteellisen suuntautumisen yksittäisten kuluttajien keskuudessa. Carøe on tutkinut yhdessä Lea Sellin kanssa tanskalaisia maahanmuuttajaperheitä ja hän kyseenalaistaa yleisen käsityksen, jonka mukaan vähemmistöryhmät sopeutuvat paremmin uuteen kotimaahansa,

jos he käyttävät kansallista televisiota entisen kotimaansa television sijaan. Carøe nimeää televisiouutisten katselemisen alkuperäisestä kotimaasta valtioiden rajat ylittäväksi käytännöksi, joka luo ja pitää yllä maahanmuuttajan ja hänen jälkeläisten siteitä entisen ja nykyisen kotimaan välillä. Tällä tavalla he myös erottautuvat enemmistöstä. Yhteydet kotimaahan voidaan nähdä eristäytymisen sijasta avautumisena kansallisen kehyksen ulkopuolelle. Suihkonen (2004, 58) on tehnyt samansuuntaisia havaintoja. Hän uskoo, että yksilön elämän merkitykselliset siteet eivät pysähdy asuinmaan rajojen sisäpuolelle ja että ne voivat olla elämää rikastuttava elementti. Uuden kielen oppiminen voi hidastua satelliittikanavien seuraamisen vuoksi ja eristymisen vaarakin on olemassa, mutta yksilö ei voi niin vain hylätä identiteettinsä osia. Maahanmuuttajat voivat hyödyttää tiedoillaan ja näkemyksillään myös Suomea.

Mikä merkitys sitten on uuden teknologian mahdollistamilla viestimillä, kuten internetillä, maahanmuuttajille globalisoituvilla mediamarkkinoilla? Voisi kuvitella, että bittivaruuksien tarjoama maahanmuuttajille mahdollisuuden täyttää mahdollista informaatioaukkoaan ja tutustua entisen kotimaansa uutistarjontaan. Carøe (emt, 198-199) kuitenkin väittää tanskalaiseen tutkimukseen vedoten, että internet on tiedonlähde vasta, kun ihminen on alle 40-vuotias, mies tai hänellä on korkea koulutustaso. Hänen väitettään tukee Weibullin & Wadbringin (1998) ruotsalainen tutkimus, jonka mukaan etnisistä vähemmistöperheistä 24 prosenttia käyttää internetiä, kun taas ruotsalaisten kohdalla luku on 37 prosenttia (emt, 199 mukaan). Carøe kuitenkin huomauttaa Karimiin (1998) viitaten, että kyseessä voi olla numeroiden takana piilevä vahva sosiaalinen vinoutuma. Internetin käyttö uutisvälineenä voi tulla juuri maahan muuttaneelle kalliiksi. Eri tutkimuksissa esille tulleet luvut viittaavat Carøen mukaan siihen suuntaan, että televisio on etnisten vähemmistöjen keskuudessa Euroopassa edelleen keskeinen viestintäväline.

3.2.5. Joukkoviestimillä on vastuunsa maahanmuuttajauutisoinnissa

Medialla on valtaa ja sitä kautta myös vastuuta. Valta ja vastuu ovat kolikon kaksi puolta, jotka nousevat esille varsinkin puhuttaessa maahanmuuttajia

koskevasta uutisoinnista. Journalistin ohjeissa korostetaan hyvään journalismiin kuuluvaa ihmisarvon tärkeyttä. Asiaankuulumaton erottelu ja halventava kohtelu ei ole ohjeiden mukaan hyvää journalismia. Kansainvälisen yhteisön ihmisoikeusajattelun keskeinen osa on se, että kaikilla ihmisillä on oikeus samaan kohteluun alkuperästään huolimatta. Tasa-arvon ja tasavertaisuuden kääntöpuolena kaikille tunnustetaan kuitenkin oikeus erilaisuuteen. Julkisen sanan neuvosto on varoittaen kiinnittänyt huomiota ”vieraiden kulttuurien ja erilaisten ryhmien yksipuoliseen ja stereotyyppiseen kuvaamiseen erityisesti, koska lukijalle ei ole mahdollisuutta omakohtaisiin vertailuihin”. (Helminen 1996, 7.)

Helminen (1996, 7-9) kirjoittaa: ”Tärkeintä on, että toimittajat tiedostavat asioiden ongelmallisuutta ja monimutkaisuutta ja jännitteisiä aiheita käsitellessään näkevät niihin liittyvät laajemmat yhteiskunnalliset yhteydet (...) Tiedotusvälineissä toimivien on osattava erottaa huolellisesti, milloin he toimivat uhkakuvien levittäjinä, milloin taas raportoivat yhteiskunnan todellisuutta (...) Jos toimittaja haluaa tiedostaa rajojaan ja sidonnaisuuksiaan, on välttämätöntä analysoida, miten oma kulttuuritausta vaikuttaa työssä. Mitä enemmän sidoksiaan tiedostaa, sen vapaampana niistä voi toimia.”

Median valta liittyy läheisesti siihen, että viestimet voivat vaikuttaa yhteiskunnassa vallitsevaan ilmapiiriin. Ne voivat olla välinpitämättömiä ja reaktiivisia tai aktiivisia. Ne voivat mennä mukaan toistamaan stereotyyppioita, jotka heijastavat tutkijoiden mukaan perifeerisyyttä, ylemmyyttä, alemmuutta, vierauden karsastusta ja jopa rasismia. (Downing & Husband, Helminen 1996, 8 mukaan.) Ääneen pääseminen on ollut tutkimusten mukaan yksi keskeinen ongelma koskien maahanmuuttajia. Kun maahanmuuttajista puhutaan, heitä koskevat asiat tuodaan esille useimmiten viranomaisnäkökulman kautta. Vähemmistöjen vähäistä siteeraamista ja käyttöä lähteenä on selitetty uutisjournalismin arkirutiinien kautta. Tämä ei kuitenkaan selitä maassa pitkään tai aina olleiden ryhmien lainausten harvinaisuutta. (Pietikäinen 2002, 24.) Myös useat tanskalaiset tutkimukset osoittavat, että uutiset tanskalaisessa mediassa esittävät maahanmuuttajat poissuljetuiksi kansallisesta ”meistä”, eikä heitä näin ollen katsota täysivaltaisiksi kansalaisiksi (Aggergaard Larsen 1998; Gaarde

Madsen 2001; Hussain 2000; Jensen 1999, Carøe Christiansenin 2004, 199 mukaan).

Kielivähemmistöjen kannalta viestinnän tehtävä on kaksijakoinen. Valtaviestinten kautta tulisi voida seurata vähemmistöä koskevia asioita. Toisaalta asioita tulisi esittää myös tavalla, joka auttaa ymmärtämään vähemmistön asemaa. Journalistisen kulttuurin kaupallistumisen seurauksena joukkoviestinnän tarjonnassa etsitään kuitenkin entistä enemmän eksoottisia piirteitä viestinten kertoessa vähemmistöistä. (Moring 2001, 212.) Juuri tämä eksoottisuuden korostaminen vie huomiota pois olennaisista asioista, kuten sopeutumisen edistämisestä ja valtaväestön stereotyyppien kyseenalaistamisesta.

Joukkoviestimien vaikutusta etnisiin mielipiteisiin tai vähemmistöjen asemaan yhteiskunnassa on Pietikäisen & Luostarisen (1996, 171) mukaan vaikeaa arvioida ja eristää muista vaikuttavista tekijöistä. On kuitenkin todennäköistä, että valtavirran viestinnän tavat rakentaa todellisuuttamme, sen käyttämät käsitteet ja kieli, painotukset, valinnat ja poissaolevat elementit vaikuttavat yhdenmukaistavasti kuluttajiensa tapaan käsittää ympäröivää yhteiskuntaa. Se, miten valtaväestö suhtautuu paluumuuttajiin erilaisissa joukkoviestimissä, vaikuttaa ainakin välillisesti heidän akkulturaatiostrategiaansa ja sopeutumiseensa. Suomalaisten joukkoviestimien hyvätkin pyrkimykset maahanmuuttajien uutisoinnissa voivat tuottaa ja uusintaa etnisiä stereotyyppioita. Etnisiä ennakkoluuloja ylläpitävät käytännöt kun voivat olla myös tiedostamattomia.

3.3. Maassa maan tavalla? – kotoutuminen ja akkulturaatio

Puhetta sopeutumisesta ei voi ohittaa paluumuuttajistakaan puhuttaessa. Se on yksilöllinen prosessi, jonka kanssa jokainen maahanmuuttaja joutuu painimaan. Seuraavaksi on paikallaan keskittyä sopeutumisen problematiikkaan ja erilaisiin sopeutumisstrategioihin hieman tarkemmin.

3.3.1. Kotoutumislaki toimii kotoutumisen pohjana

Kotoutumisen eli integraation käsite on vakiintunut suomen kieleen maahanmuuttajien kotoutumislain voimaan tultua keväällä 1999. Maahanmuuttajalle kotoutuminen on suomen kielen opiskelua, oman äidinkielen ja kulttuurin ylläpitämistä, uuden identiteetin muodostamista, jatko-opiskelua ja oman paikan löytämistä. Kotoutumislaisissa kotoutumisella tarkoitetaan ”maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen” (L 493/1999). Yksinkertaistettuna tämä tarkoittaa sitä, että maahanmuuttajat voisivat osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan samalla tavalla kuin muutkin maassa asuvat ihmiset. Kotouttamisella taas viitataan viranomaisten järjestämiin kotoutumista edistäviin toimenpiteisiin ja voimavaroihin (L 493/1999).

Lain ja sen pohjalta laadittujen kuntien kotouttamisohjelmien kantavana ajatuksena on vastavuoroisuus. Laki velvoittaa kuntia ja maahanmuuttajia yhdessä laatimaan yleensä koko perhettä koskevan kotoutumissuunnitelman, joka on yleensä kolmen vuoden mittainen. Kunta järjestää koulutusta, palveluja ja vapaa-ajan mahdollisuuksia, kun taas maahanmuuttaja osallistuu yhteiskunnan toimintaan kotoutuakseen tänne. Maahanmuuttaja sitoutuu suunnitelmassa esimerkiksi suomen kielen opiskeluun ja koulutukseen. Viranomaiset sitoutuvat vastaavasti etsimään suunnitelmaan sopivia vaihtoehtoja esimerkiksi kielikursseja, työharjoittelua tai vapaaehtoistoimintaa. Maahanmuuttajille maksetaan kotoutumisajalta myös kotoutumistukea.

Vuonna 2003 koottu kotouttamislain seurantakysely osoittaa, että kotouttamislakia pidetään kunnissa perusteiltaan hyvänä ja se on jännevöittänyt viranomaisten toimintaa maahanmuuttaja-asioissa. Ainoana haittana on resurssien puute. (Työministeriö.)

Jos maahanmuuttajalla on jo ennen maahantuloaan kypsä kulttuurinen identiteetti, kotoutumisen merkitys korostuu. Miten venäläistynyt paluumuuttaja pystyy sulattamaan suomalaisen kulttuurin? Oivallinen vertaus on, että

vastasaapunut maahanmuuttaja on kuin kala kuivalla maalla. Uuteen ympäristöön muuttaminen on haaste, jonka maahanmuuttaja pystyy halutessaan ennakoimaan ja johon hän pystyy myös valmistautumaan. Kuivalla maalla selviämään opetteleva kala tarvitsee kuitenkin tukea monesta eri suunnasta. Tukeminen ei ole yksinkertaista sillä, sen pitää olla tarpeeksi kannustavaa, motivoivaa, ja yksilön tarpeet huomioonottavaa. (Etnisten suhteiden neuvottelukunta 2005, 6.) Suomalaissyntyisiä paluumuuttajia auttaa usein se, että heillä on usein parempi aavistus elämästä Suomessa kuin maapallon toiselta puolelta tulevalta pakolaisella.

Kotoutumisprosessin onnistuminen riippuu sekä yksilöstä että ympäristöstä. Vaihtoehtoisia sopeutumisstrategioita ovat perusidentiteetin kieltäminen ja kätkeminen, tehostaminen tai säilyttäminen sekä mahdollisesti myöhemmin identiteetin takaisin hakeminen. Nykyään katsotaan, ettei uutta tulokasta pidä ainakaan pakottaa mukautumaan valtaväestön elämäntyyliin. Maahanmuuttajaa pidetään yleisellä tasolla kotiutuneena, kun hän on sopeutunut omaan ympäristöönsä. Ympäristöjä on kuitenkin monenlaisia, eikä ammatilliseen maailmaan sopeutuminen aina tarkoita esimerkiksi ongelmattomaa arkielämän sujumista. Toisaalta kotoutuminen on luonnollinen prosessi silloin, kun olosuhteet ovat suopeat ja maahanmuuttajat saa oikeassa suhteessa tukea (emt, 6-7.)

Kielitaidon merkitystä niin median käytössä kuin kotoutumisprosessissakaan ei voi painottaa tarpeeksi. Puusaari (1997) uskoo, että sopeutumisen avaintekijä on juuri maan kielen opettelu, sillä ilman ymmärtämistä jää pakostakin ulkopuolelle suuresta osasta ympäristön elämää. Äidinkieli on ihmisen ajattelun ykkösväline, ja ihminen nojaa kaikessa toiminnassaan jollakin tavalla kieleen. Maahanmuuttajat joutuvat tilanteeseen, jossa äidinkieli ei olekaan enää arjessa jatkuvasti käytettävä työkalu. On jokaisesta yksiöstä itsestään kiinni, kuinka tärkeäksi toisen, vieraan kielen oppimisen kokee. Venäläistyneet tai virolaistuneet paluumuuttajat eivät voi sivuuttaa sitä täysin. Lokakuussa 2003 astui voimaan ulkomaalaislain muutos, jonka mukaan suomalaista syntyperää olevan henkilön on esitettävä todistus viranomaisen järjestämän kielikokeen suorittamisesta (Työministeriö). Suoritetut kielitaitotestien tulokset kertovat, että

eniten hylättyjä on tullut kirjoittamisen osakokeessa ja vähiten puheen ymmärtämisen osakokeessa. Suomessa koko tutkinnon hylkäysprosentti on lähes olematon, kun taas Venäjällä reilu 30 prosenttia ja Virossa noin viidesosa suomen kielen tutkinnoista hylätään. (Työministeriön kielitutkintotilastot.)

Suomessa ei pidemmällä aikavälillä pärjää ilman suomen kielen taitoa, ja kielitaidottomuus voi johtaa kotimaattomaan tilaan. Tämä tarkoittaa paluumuuttajan kohdalla sitä suhteet rajan taakse ovat katkenneet, eikä elämä suju Suomessakaan huonon kielitaidon vuoksi. Paluumuuttajien perheessä voi pahimmillaan käydä niin, että toinen vanhempi ei opi suomen kieltä ja jää ulkopuoliseksi omassa perheessään lasten ja toisen vanhemman kommunikoidessa suomeksi. Suomen kielen osaamattomuus voi johtaa myös työllistymis- ja toimeentulo-ongelmiin. (Etnisten suhteiden neuvottelukunta 2005, 15-16).

3.3.2. Akkulturaatio on pitkä prosessi

Klassisen määritelmän mukaan akkulturaatiolla tarkoitetaan eri kulttuureja edustavien ryhmien jatkuvista välittömistä kontakteista johtuvia ilmiöitä sekä tästä kontaktista seuraavia, toisen tai molempien ryhmien kulttuurissa tapahtuvia muutoksia (Redfield ym. 1939, Liebkind 2000, 13 mukaan). Liebkindin (2000) mukaan akkulturaatioprosessista on kyse silloin, kun toisen kulttuurin kanssa kosketuksissa olevien ihmisten uskomuksissa, tunteissa, asenteissa, arvoissa, käyttäytymisessä ja samastumiskuvioissa tapahtuu ajan kuluessa muutoksia. Jos akkulturaatio nähdään tilana, on tapana mitata sen astetta tai määrää tiettyinä ajankohtana. Akkulturaatio ymmärretään useimmiten yksilön mukautumiseksi ja sopeutumiseksi uuteen kulttuuriin.

Uuteen kulttuuriin sopeutuminen on pitkä prosessi, joka vie keskimäärin kolmisen vuotta. Täydellisen sopeutumisen sanotaan vievän kolme sukupolvea, ja se tapahtuu nykäyksittäin kriisien kautta. Mitä nopeammin menee mukaan toimintaan ja ryhtyy noudattamaan paikallisen maan elämänrytmiä, sitä nopeammin kotiutuu. (Puusaari 1997, 24.) Kielitaidon lisäksi sopeutumista

edistäviä tekijöitä ovat myös muun muassa hyvä koulutustausta, valtakulttuurin tuntemus ja sellaiset persoonallisuuden piirteet kuten riskinotto-kyky ja avoimuus. Sopeutumista voi sen sijaan jarruttaa muun muassa korkea ikä. Mitä nuorempina henkilö muuttaa toiseen kulttuuriin, sitä nopeammin hän sopeutuu uusiin olosuhteisiin. (Tuomi-Nikula 1989, Kim 1991, Halinoja 1996, 199 mukaan.) Toisaalta voi ajatella, että uusi ympäristö ja mediamaisema aiheuttavat hämmennystä varsinkin monilla nuorilla, koska venäläinen identiteetti on luultavammin vahvempi kuin suomalainen. Inkerinsuomalaiset nuoret ovat kasvaneet suurimmalta osalta perheissä, joissa yksi vanhempi tai yksi isovanhempi on ollut suomalaista syntyperää. He ovat olleet jo lapsuudestaan saakka tietoisia syntyperästään, mutta kosketus suomalaisuuteen voi olla hyvinkin pinnallista.

Aikuiset inkerinsuomalaiset taas voivat kokea suomalaisuuden tärkeämmäksi osaksi identiteettiään. Esimerkiksi viime vuosisadan alussa Inkerinmaalla asuneille vanhuksille kuva inkerinsuomalaisuudesta ja suomalaisuudesta voi olla melko selkeä ja mutkaton. Sopeutumiseen vaikuttaa epäilemättä myös Suomessa vietetty aika.

3.3.3. Kaksisuuntainen akkulturaatiomalli ja sopeutumisstrategiat

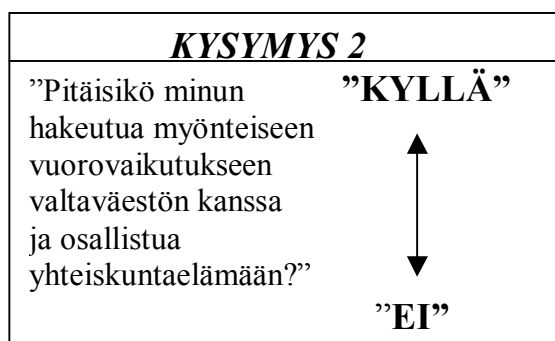
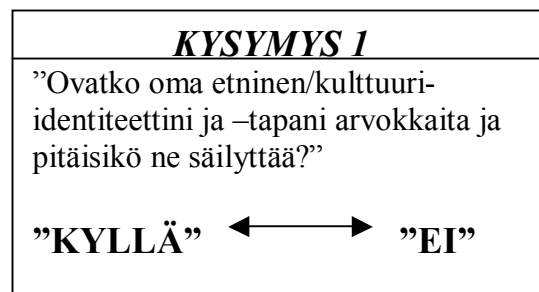
Berry (1990a, 1997) on kehittänyt kaksisuuntaisen akkulturaatiomallin, jonka keskeisiä muuttujia ovat akkulturaatioasenteet ja -strategiat. Hän on hahmotellut tämän pohjalta kulttuurivähemmistöjen akkulturaatiostrategioiden nelikentän. Jokaisen etnisen ja kulttuurivähemmistön jäsenen on otettava kantaa kahteen peruskysymykseen: ovatko oma etninen/kulttuuri-identiteettini ja -tapani arvokkaita ja pitäisikö ne säilyttää ja pitäisikö minun hakeutua myönteiseen vuorovaikutukseen valtaväestön kanssa ja osallistua yhteiskuntaelämään (Ks. Kuvio 2). Kyllä/ei-vastausten perusteella saadaan neljä perusasennoitumista akkulturaatioon. (Liebkind 2000, 19-20 mukaan.)

Integraatiostrategian valinnut vähemmistön jäsen haluaa säilyttää oman kulttuurinsa, mutta samalla hän pyrkii osallistumaan yhteiskuntaelämään. On

väitetty ja pystytty myös osittain osoittamaan, että integraatio-asette tarjoaa parhaan psykologisen lopputuloksen (Berry et al. 1987, Rumbaut 1991, Phinney et al. 1990, Sue & Sue 1990.) Assimilaatio- eli sulautumisstrategian valinnut henkilö taas ei halua säilyttää omaa kulttuuri-identiteettiään osallistuessaan yhteiskuntaelämään. Lapset ja nuoret saattavat menettää oman kulttuurinsa hallinnan ja kyvyn olla vuorovaikutuksessa sen jäsenten kanssa yrittäessään tulla hyväksytyiksi enemmistöjäsenten keskuudessa. Tällaiset nuoret ovat alttiita sopeutumisvaikeuksille. Separaatiostrategian omaksuva puolestaan pyrkii säilyttämään alkuperäisen kulttuurinsa ja välttämään kanssakäymistä valtaväestön edustaman kulttuurin kanssa. Phinney et al. (1990) uskovat, että tämä asenne tarjoaa tilapäistä suojaa mutta sisältää myös riskejä. Sopeutuminen vaikeutuu, jos asenne johtaa kyvyttömyyteen osallistua laajempaan yhteiskuntaan. Marginalisaatiossa yksilöllä ei ole mahdollisuutta tai halua sen enempää oman kulttuurinsa säilyttämiseen kuin yhteiskuntaelämään osallistumiseenkään. Tällöin vähemmistön jäsen ikään kuin putoaa kahden kulttuurin väliin eikä hyväksy kumpaakaan tai tule hyväksytyksi kummassakaan (Liebkind 1994, 210 mukaan; 2000, 19-20 mukaan.)

KUVIO 2. Akkulturaatiostrategiat

John Berryn (1997) mukaan

Stig Hjarvard (1996, Carøe Christiansen 2004, 190-191 mukaan) on tehnyt samantapaisen luokituksen, jossa keskiössä ovat entisen kotimaan viestinnän käyttäminen ja sen merkitys sopeutumisprosessissa. Hjarvard on löytänyt yhteyden kolmen erilaisen etnisiin vähemmistöihin kohdistetun poliittisen strategian ja mediakäytännön välille. Hän nimittää assimilaatiostrategiaksi tilannetta, jossa entisen kotimaan viestinnän käyttäminen nähdään ongelmana ja se on näin ollen mediapoliittisen vastustuksen kohde. Moniarvoisessa sopeutumisstrategiassa taas nähdään luonnollisena se, että etniset vähemmistöt täydentävät viestintämaisemaansa entisen kotimaansa medialla. Kolmannen strategian hän nimeää etniseksi eristäytymiseksi eli ns. geton muodostamiseksi, jolloin vähemmistöjä rohkaistaan käyttämään entisen kotimaansa mediaa ja ylipäänsä omaa mediaa nykyisessä kotimaassaan. Hjarvardin mukaan tämä johtaa lopulta siihen, että vähemmistöt luovat oman mediasektorinsa.

Paluumuuttajien etninen/kulttuuri-identiteetti muuttuu aina jollakin tavalla akkulturaatioprosessissa. Liebkind (1994) toteaa, että se kehittyy ihmisen koko elämän aikana vuorovaikutuksessa oman ryhmän ja ympäröivien ryhmien jäsenten kanssa. Ihmisen samastuminen sekä oman ryhmän että muiden ryhmien jäsenten kanssa muokkaa yksilöiden minäkäsityksiä ja/tai arvomaailmaa. (Weinreich 1989, Lange & Westin 1981, 1985, Liebkind 1992, Sue & Sue 1990, Phinney 1990, 30 mukaan.)

Akkulturaatio ei tapahdu sosiaalisessa tyhjiössä, vaan etenee oman ryhmän sisäisten ja ryhmien välisten suhteiden verkossa, joka tarjoaa etnisen identiteetin muokkaukselle sekä tukea että haasteita (Liebkind 2000, 25). Akkulturaatioprosessin kannalta keskeinen käsite on myös kulttuurinen sopivuus. Se kuvaa sitä, miten hyvin maahanmuuttajan persoonallisuus ja arvot sekä vastaanottavan yhteiskunnan normit sopivat yhteen. Sosiaalisen ympäristön vaatimusten ja vähemmistöjäsenten kulttuuristen taitojen välinen ristiriita heijastaa juuri tämän puuttumista. (emt, 22.) Kulttuurinen sopivuus vaikuttaa aina joukkoviestinnän ymmärtämiseen ja omaksumiseen. Mitä lähempänä viestintäkulttuurit ovat toisiaan, sitä helpompi on ymmärtää ja omaksua uuden kotimaan tapoja jakaa tietoa. Tässä mielessä paluumuuttajat ovat melko hyvässä asemassa. Vaikka venäläinen ja virolainen tiedonvälitys ovat omalla tavallaan

erilaisia, toimintaperiaate on pitkälti samanlainen. Sopeutumiseen vaikuttava perimmäinen tekijä on kuitenkin motivaatio eli se, onko paluumuuttaja kiinnostunut uuden kotimaansa yhteiskuntaelämästä ja samalla sen viestinnästä. Itse kulttuurien kohtaamisesta aiheutuvat muutokset eivät välttämättä muodostu maahanmuuttajalle stressitekijäksi. Stressin kokemiseen vaikuttaa muun muassa vastaanottavan yhteiskunnan luonne. On havaittu, että maahanmuuttajien henkinen hyvinvointi on parempi sellaisissa vastaanottavissa maissa, joissa harjoitetaan monikulttuurisuuspolitiikkaa ja joissa suvaitaan erilaisia kulttuureita, kuin sellaisissa yhteiskunnissa, joissa vallitsee sulauttamispolitiikka ja joissa painostetaan kulttuurivähemmistöjä mukautumaan yhteen ainoaan valtakulttuuriin (Berry & al. 1987, Liedkind 1994, 35 mukaan).

4. Keskiössä Suomeen tulleet paluumuuttajat ja media

4.1. Tutkimusaineisto ja -menetelmä

Tutkimukseni on kvalitatiivinen haastattelututkimus. Aineisto koostuu seitsemästä inkerinsuomalaisen paluumuuttajan teemahaastattelusta. Näiden lisäksi mukana on yksi amerikansuomalaisiin lukeutuva paluumuuttaja. Haastatteluja on näin ollen yhteensä kahdeksan kappaletta. Inkerinsuomalaisista poikkeavan haastateltavan esi-isät muuttivat 1920-luvulla Neuvostoliittoon ja asettuivat sinne. Hänen taustansa selvisi tarkemmin vasta haastattelua tehtäessä, mutta koen hänen kertomuksensa tutkimukseni kannalta merkitykselliseksi. Koska haastateltavalla on muuten hyvin samanlainen elämäntilanne kuin inkerinsuomalaisilla, päätin ottaa hänet mukaan aineistooni.

Haastattelumenetelmä sopii tutkimukseni tiedonhankintamenetelmäksi, koska sen pohjana on fenomenologinen näkökulma. Fenomenologia tutkii erityisesti kokemuksia. Kokemus käsitetään hyvin laajasti ihmisen kokemuksellisenä suhteena omaan todellisuuteensa. Jonkun ihmisen suhde toisiin ihmisiin, kulttuuriin ja luontoon ilmenee hänen kokemuksissaan. Kokemus syntyy vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa. (Laine 2001, 26-27.)

Laine (emt.) on todennut, että ihmisen suhde maailmaan on intentionaalinen. Intentionaalisuus tarkoittaa sitä, että kaikki merkitsee meille jotakin. Todellisuus ei ole edessämme jonakin neutraalina massana, vaan jokaisessa havainnossa kohde näyttäytyy havaitsijan pyrkimysten, kiinnostusten ja uskomusten valossa. Kokemus muotoutuu merkitysten mukaan. Paluumuuttajille sopeutuminen on kokemus, joka tuo mukanaan omanlaisia merkityksiä.

Kun paluumuuttajat saapuvat Suomeen, he joutuvat tekemisiin suomalaisen kulttuurin ja sitä kautta uudenlaisen mediaympäristön kanssa. Haastattelun avulla haastateltavan puhe voidaan sijoittaa laajempaan kontekstiin, ja hänellä on mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Tutkimuksessani korostetaan tutkittavan subjektiivisia kokemuksia. Haastattelun

avulla on mahdollista saada esiin vastausten taustalla olevia motiiveja, ja ei-kielelliset vihjeet auttavat ymmärtämään vastauksia ja merkityksiä toisin kuin alussa ajateltiin (Hirsjärvi & Hurme 2000, 34).

Haastattelu tähtää informaation keräämiseen ja on siis ennalta suunniteltua päämäärähakuista toimintaa (emt., 42). Hirsjärvi & Hurme (2000, 47) ovat todenneet Mertonin Fiskeen ja Kendalliin (1956) viitaten, että puolistrukturoidussa haastattelussa tiedetään, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen. Toiseksi yhteiskuntatieteilijä on alustavasti selvitelty tutkittavan ilmiön oletettavasti tärkeitä osia, rakenteita, prosesseja ja kokonaisuutta. Tutkija kehittää haastattelurungon, jonka perusteella haastattelu suunnataan tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista, jotka tutkija on ennalta analysoinut.

Hirsjärvi & Hurme (emt., 48) nimeävät puolistrukturoidun haastattelumenetelmän teemahaastatteluksi, joka eroaa Mertonin, Fiskeen ja Kendallin määritelmästä siinä, että ettei se edellytä tiettyä kokeellisesti aikaansaatua yhteistä kokemusta. Teemahaastattelussa korostetaan kuitenkin Mertonin ym. tapaan haastateltavien elämysmaailmaa ja heidän määritelmiään tilanteesta. Haastattelussa on kaikkein oleellisinta se, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa.

Fenomenologinen merkitysteoria sisältää ajatuksen siitä, että ihmisyksilö on perustaltaan yhteisöllinen. Merkitysten lähde on yhteisö, johon jokainen kasvaa ja kasvatetaan. (Laine 2001, 28.) Kuten on jo tullut aikaisemmin esille, paluumuuttajat ovat oma yhteisönsä, joille on ominaista identiteetin ristiriitaisuus. Tutkimalla pientä joukkoa paluumuuttajia, voimme saada heidän kauttaan tietoa koko yhteisölle yhteisistä merkityksistä ja käyttäytymismalleista.

Kaikki haastattelut nauhoitettiin nauhurille, josta ne on litteroitu. Joidenkin vastausten kohdalla olen korjannut kielivirheitä ja tehnyt lauseista ymmärrettäviä säilyttämällä kuitenkin alkuperäisen ajatuksen. Haastatteluja oli alun perin yhdeksän, mutta jouduin jättämään yhden kokonaan pois tekniikan pettämisen vuoksi. Koska käytin vanhaa kasettitekniikkaa, puolet nauhasta oli venynyt niin

pahasti, että haastattelusta ei saanut mitään selvää. Uudempi laite olisi varmasti taannut kaikkien haastattelujen onnistumisen, mutta en onnistunut saamaan sellaista ilman suurta vaivaa. Haastattelut kestivät keskimäärin tunnin.

Haastattelujen tukena käytän mediatietolomaketta (Ks. Liite 1), jonka tarkoituksena on kartoittaa haastateltavien suhdetta suomalaiseen joukkoviestintään. Lomakkeen avulla on mahdollista saada tarkempaa tietoa haastateltavien mediakäyttäytymisestä. Kyselylomake keskittyy pääasiassa kolmeen kysymykseen: miten ja minkälaisia viestintävälineitä inkerinsuomalaiset käyttävät ja kuinka usein he niitä hyödyntävät. Haastateltavat täyttivät lomakkeen haastattelun yhteydessä. Tarkoituksena on verrata sitä suomalaisten median käyttöön. Tilastokeskus julkaisee kahden vuoden välein Joukkoviestimet-tilastokirjaa (2004), jossa on kattavasti tietoa suomalaisten median käytöstä. Kyselylomake on laadittu sen käsittelemien aihepiirien pohjalta ottamalla mukaan keskeiset joukkoviestinnän lohkot. Lisäksi Intermediatutkimus valaisee joka toinen vuosi suomalaisten mediakulutusta, ja edellinen tutkimus toteutettiin keväällä 2004. Tutkimuksessani mediatietolomake ja haastattelu täydentävät erilaisina menetelminä toisiaan ja toimivat rinnakkain. Kyselylomake vähentää osaltaan myös haastattelijan vaikutusta tietojenkeruuvaiheessa.

Teemahaastattelut tehtiin reilun puolen vuoden aikana. Ensimmäinen haastattelu oli marraskuussa 2004 ja viimeinen kesäkuussa 2005. Haastattelupaikkana oli useimmiten haastateltavan koti, muutamassa tapauksessa haastattelijä tuli käytännön järjestelyjen vuoksi tutkijan kotiin. Haastattelut tehtiin pääasiassa suomeksi, mutta muutamassa tapauksessa tulkki oli varmuuden vuoksi paikalla.

Haastateltavat löytyivät pääasiassa henkilökohtaisten kontaktieni kautta. Heidän ikähaitarinsa vaihtelee 16 ja 65 ikävuoden välillä. Viimeksi Suomeen muuttanut on asunut täällä noin kaksi vuotta ja kauimmin maassa oleskellut 15 ½ vuotta. Naisia haastateltavista on viisi ja miehiä kolme. Kolme haastateltavista kokee mediatietolomakkeen perusteella äidinkielekseen venäjän, kaksi viron kielen, kaksi sekä venäjän että suomen kielen ja yksi viron ja suomen kielen – kukaan ei mainitse pelkkää suomen kieltä. Kaikki haastateltavat asuvat Etelä-Suomen

alueella, koska oli käytännön syistä järkevintä. Etelä-Suomen alueen rajausta puolustaa myös se, että Työministeriön internetsivuilta löytyvien maahanmuuttajatilastojen mukaan Suomeen 2000-luvun aikana muuttaneista inkerinsuomalaisista noin 31 prosenttia on asettunut Uudellemaalle. Lappiin heistä on asettunut vain prosentti kaikista tulijoista.

4.2. Tavoitteista ja tutkimuksen aihepiiristä

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on pureutua siihen, miten paluumuuttajat kohtaavat suomalaisen median tultuaan uuteen kotimaahansa. Keskeistä on myös se, kuinka median merkitys muuttuu arkielämässä vuosien kuluessa maahanmuuton jälkeen. Arkielämällä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sitä ihmisen elämän aluetta, joka toistuu suhteellisen samana päivästä toiseen ilman, että sitä tarvitsee sen suuremmin ajatella. Sanomalehtien lukeminen, radion kuuntelu ja television katselu kuuluvat jokapäiväisiin rituaaleihin, jotka jäsentävät arkeamme.

Tutkimukseni keskittyy ennen kaikkea sopeutumisen ja suomalaisen joukkoviestinnän väliseen suhteeseen. Haasteellisena pyrkimyksenäni on erottaa median vaikutuksen osuus muista ihmisen elämään ja identiteettiin vaikuttavista tekijöistä, kuten perheestä, ystävistä, koulusta tai työstä, harrastuksista sekä asuinpaikoista. Tutkimusongelma nostaa esiin seuraavanlaisia aihepiirejä, joista jokainen tuo oman tasonsa paluumuuttajien identiteetin ja kotoutumisen problematiikkaan:

1. Arjen ja median suhde

- Mikä merkitys suomalaisella medialla on paluumuuttajien arjessa?
- Kuinka tärkeä merkitys muilla kuin suomenkielisillä joukkoviestimillä on paluumuuttajien elämässä?
- Miten median rooli on muuttunut vuosien varrella muuttohetkestä nykypäivään?
- Miten media vaikuttaa sopeutumiseen?

2. Paluumuuttajien identiteetti ja representaatiot mediassa

- Kotoutumisen problematiikka: miksi Suomeen tullaan ja millainen prosessi sopeutuminen on?
- Millaista identiteettiä suomalainen media tarjoaa inkerinsuomalaisille?
- Kuinka inkerinsuomalaiset esitetään suomalaisessa mediassa heidän itsensä näkökulmasta?

3. Mediakritiikki ja ideaali joukkoviestintä paluumuuttajien kannalta

- Millaisia ongelmia syntyy, kun inkerinsuomalaiset totuttautuvat vieraaseen mediamaisemaan?
- Miten paluumuuttajat kritisoivat suomalaista mediaa?
- Millaisia viestintäsuhteita paluumuuttajat käytännössä kaipaisivat?

Jotta tutkimuksen rakenne olisi mahdollisimman selkeä, olen käyttänyt paluumuuttajien sitaateissa kolmea pistettä ja niiden ympärillä olevia sulkuja. Ne viittaavat siihen, että haastateltava on jatkanut seuraavassa lauseessa ajatustaan ja välissä on ollut tutkijan tekemä, asian kannalta merkityksetön kommentti tai muuta tutkimuksen kannalta turhaa ainesta, kuten miettimiseen liittyviä äännähdyksiä.

4.3. Miten paluumuuttajat käyttävät mediaa Suomessa?

Ennen kuin analysoin tarkemmin inkerinsuomalaisten haastatteluja edellä esittämieni tasojen mukaisesti, on syytä luoda katsaus haastattelemini paluumuuttajien täyttämään mediatietolomakkeeseen. Se tarjoaa taustatietoa siitä, miten haastattelemani ryhmä käyttää mediaa arkipäivässään. Siksi käyn tässä kohtaa läpi paluumuuttajien mediatietolomakkeissa antamat vastaukset heidän median käytöstään käsittelemällä jokaista välinettä erikseen. Täydennän mediatietolomakkeen vastauksia haastatteluissa esille tulleilla kommentteilla, jotka koskevat juuri mediankäyttöä. Vertaan vastauksia suomalaisten joukkoviestinnän kulutukseen.

Televisiolla on tärkeä rooli niin suomalaisten kuin haastattelemini paluumuuttajienkin elämässä. Siksi se ansaitsee tässä kohtaa perusteellisemmän käsittelyn kuin muut joukkoviestimet. Suomalaiset käyttävät joukkoviestimistä eniten aikaa television katseluun ja siihen kuluva aika kasvaa jatkuvasti. Vuonna 1994 television katseluun käytettiin päivässä aikaa keskimäärin 2 tuntia 29 minuuttia, kun vuonna 2003 luku oli reilu kolme tuntia (Joukkoviestimet 2004). Uusimman saatavilla olevan mediataloustutkimuksen mukaan televisiota katseltiin keväällä 2004 jo lähes tunnin enemmän kuin vuonna 1994 eli 3 tuntia ja 27 minuuttia (Intermediatutkimus 2004).

Kaikki haastateltavani ilmoittivat katselevansa televisiota sekä arkena että viikonloppuna. Arkena paluumuuttajat kertoivat katselevansa televisiota yhdestä neljään tuntiin ja viikonloppuna hiukan enemmän, yhdestä viiteen tuntiin. Kaikki haastateltavat yhtä lukuunottamatta sanoivat seuraavansa televisiota päivittäin. Yksi haastateltava mainitsi katsovansa televisiota vähintään neljä kertaa viikossa. Kuten seuraavat kommentit osoittavat, televisio lomittuu haastateltavien arkeen monin eri tavoin:

En kerkeä aamulla katselemaan lehteä, mutta joskus silloin kun käyn suihkussa tai menen keittiöön, avaan television ja katselen aamutelevisiota. (mies, 42 vuotta)

Kotona totta kai katson tv:tä, ja se on niin kuin melkein jokaisessa perheessä, että se laitetaan päälle ja se on päällä niin pitkään kunnes mennään nukkumaan. Mutta katson kyllä ohjelmista, että mitä mä sitten haluan nähdä ja mikä minulle on tärkeää. Uutiset kyllä katson. Se on kyllä päällä, mutta yritän valikoida ja huomata itselle tärkeät ohjelmat. (nainen, 58 vuotta)

Kun tulen töistä niin avaan sitten television ja iltaa kuluu usein television parissa. Mä katson uutiset ja jotakin muuta. (nainen, 65 vuotta)

Vain muutamalla haastateltavalla on mahdollisuus katsoa venäjänkielisiä kanavia, joita he seuraavat päivittäin. Yksi heistä ilmoitti katsovansa pelkästään niitä eikä lainkaan suomalaista televisiota. Hänen käyttäytymistään selittää osaltaan se, että hän on ollut Suomessa vasta muutaman vuoden. Taustalla on myös täysin venäläinen identiteetti ja olematon suomen kielen taito. Hänen vastauksensa suomalaisen median käyttämisestä koskevaan kysymykseen on lyhyt ja ytimekäs.

En mä katso mitään. Mua ei kiinnosta. (mies, 16 vuotta)

Suomessa yli 90 prosenttia katselusta keskittyy neljälle pääkanavalle (Joukkoviestimet 2004). Täällä kotimaisten televisiokanavien osuus katselusta on selkeästi suurempi kuin monissa Keski- ja Etelä-Euroopan maissa osaltaan oman kielen, kansallisen kulttuurin ja markkinoiden pienuuden vuoksi (Wiio 2001, 126-127). Vain harvat haastateltavat käyttävätkin tällä hetkellä satelliittikanavien tarjontaa aktiivisesti hyväkseen. Monet puhuvat jo niin hyvin suomea, että suomalaisen joukkoviestinnän ainakin jonkintasoinen hyödyntäminen ei ole heille ongelma. Satelliittikanavia ei koeta näin ollen erityisen merkityksellisiksi.

Mä seurasin aika paljon venäjänkielisiä kanaviakin, kun meillä oli se satelliitti. Silloin tuli vielä katsottua uutisia ja kaikkea. (...) Suomenkielisten ja venäjänkielisten kanavien katsominen oli varmaan aika suht tasapuolista. Just tyyliin, et jos täältä ei nyt tule mitään kanavalta mitään, niin katotaan sitten mitä sieltä Venäjän puolelta tulee. (nainen, 19 vuotta)

Moni haastatelluista paluumuuttajista kertoi katsovansa televisiota siksi, että sieltä saa tietoa. Yksi haastateltava kiteytti muidenkin vastaukset sanomalla haluavansa olla ”ajan hermolla”. Toinen tärkeä television katsomisen syy on ajanviete. Televisio tarjoaa huvia ja saa ajan kulumaan paremmin. Jotkut mainitsivat katsovansa televisiota siksi, koska muukin perhe katsoo. Suosikkiohjelmat vaihtelivat haastateltavien kohdalla. Osa nimesi suosikkiohjelmakseen joko ajankohtais- ja asiaohjelmat (Ajankohtainen

kakkonen, 45 minuuttia ja Punainen lanka) tai uutiset. Toiset pitivät erilaisista sarjoista kuten Salatuista elämistä, Emmerdalesta ja Kauniista ja Rohkeista sekä elokuvista. Suosikkiohjelman maininnan saivat myös erilaiset konsertit.

Lehdestä katselen ensin ohjelmat, että jos löytyisi jotain hyvää ja mielenkiintoista. Sitten avaan television silloin ja sitten katsotaan. Jos ei löydy mitään parempaa tekemistä. (...) Minua kiinnostaa enemmän ajankohtaiset ohjelmat ja tieto-ohjelmat. Kauniita ja Rohkeita en ole katsonut ikinä. (mies, 42 vuotta)

Mä haluan enemmän tietoa kuin viihdettä. Kuitenkin ilmeisesti päivän aikana ihminen väsyä niin paljon, että en mä siitä viihteestä niin paljon välitä. Ilmeisesti se ei enää tässä iässä se viihde ole niin tärkeää. Mutta silloin tällöin totta kai niin kuin radiostakin etsit tietynlaista musiikkia, niin se riippuu ihan mielialasta. Mä haluan nyt tuollaista, humppa ei mene nyt ollenkaan ja sitten laitot jotain toisenlaista. (nainen, 58 vuotta)

Minua henkilökohtaisesti kiinnostaa kaikki mikä liittyy politiikkaan ja talouteen. (...) Se liittyy mun ammattiasioihin, mutta kyllä mä katson perheen kanssa kaikkea muutakin. Kun meidän perheessä on kolme tyttöä, niin ne on ne, jotka valitsee ja mä olen sitten se, joka istuu ja katsoo. (mies, 45 vuotta)

Kaikki haastateltavat kertoivat seuraavansa uutisia päivittäin. Suurin osa katsoo niitä useamman kerran päivässä ja eri kanavilta. Ylen uutiset olivat suosituimmat, ja yksi haastateltava vakuutti katsovansa aina uutiset kello 20.30 Ylen ykköseltä. Myös MTV3:n uutiset olivat monelle keskeinen tiedonlähde, mutta Nelosen uutiset mainitsi vain yksi haastateltava. Täysin venäläiseksi itsensä kokeva haastateltava sanoi katsovansa uutisia venäläiseltä kanavalta useamman kerran päivässä. Ei ole yllättävää, että kaikki valitsivat kiinnostavimmiksi uutisiksi ulkomaan uutiset. Tämä kertoo varmasti siitä, että maailmaa enemmän nähneet ihmiset eivät halua rajoittua vain tietyn valtion sisäpuolelle ja sitä koskeviin asioihin. He tietävät, että asioilla on aina useampi

puoli. Puolet haastateltavista toi esille myös urheilu-uutisten ja valtakunnallisten uutisten seuraamisen. Paikalliset uutiset saivat vähiten mainintoja kiinnostavimpina uutisina.

Televisio onkin paluumuuttajien mielestä paitsi tärkeä myös luotettava viestin. Lähes kaikki haastateltavat pitivät televisiota luotettavimpana medianana. Ainoastaan yksi paluumuuttaja uskoi enemmän sanomalehtiin, joissa uutinen on painettuna eikä vain sanottuna. Moni mainitsi television yhteydessä juuri uutiset. Perusteluina he käyttivät nopeutta, kattavuutta, saamisen helppoutta ja sitä, että asian voi nähdä omin silmin. Yksi perusteli valintaansa sillä, että kaikki katsovat televisiota, eivätkä he voi olla väärässä. Television valinta luotettavimmaksi viestimeksi paluumuuttajien keskuudessa herättää kysymyksiä siksi, että siihen liittyy kosolti ristiriitaisia odotuksia ja merkityksiä (Kunelius 1999, 96). Vastakkain ovat television katselututkimuksissa esille tulleet väitteet siitä, että televisio vie ihmisiltä vapaa-ajan (Kytömäki & Savinen 1993, emt, 96 mukaan) ja toisaalta odotukset television tarjoamasta laatuajasta. Televisiota katsotaan, vaikka se koetaan toisaalta passiiviseksi ajan hukkaamiseksi.

Mä en yleensä laita aamulla telkkaria päälle, koska se vie liian paljon aikaa ja siihen jää kuitenkin töllöttämään sitä. Kun sieltä ei tosiaan tule mitään sulle, ja kaikki jää tekemättä. Mä katson välillä mun kirjahyllyä ja mua välillä hävettää, että mä voisin lukea tai tehdä jotain muuta. Televisio vie paljon aikaa, mutta ei osaa ilmankaan olla. Kyllä se pitää olla perheessä. (nainen, 58 vuotta)

Monet haastateltavat kertoivat kuuntelevansa radiota. Vuonna 2004 suomalaiset kuuntelivat radiota keskimääräisenä päivänä 2 tuntia ja 49 minuuttia (Intermediatutkimus 2004). Toisen tilaston mukaan suomalaiset kuuntelivat radiota vuonna 2003 jopa lähes 3,5 tuntia (Joukkoviestimet 2004). Vaikka luvut eroavat jonkin verran toisistaan, kuuntelumäärä on niin eurooppalaisessa kuin kansainvälisessäkin vertailussa suhteellisen paljon. Enemmistö kertoi kuuntelevansa radiota päivittäin tai muutaman kerran viikossa. Vain yksi mainitsi kuuntelevansa venäjänkielistä Radio Sputnikia, vaikka monet olivat kuulleet sen olemassaolosta. Haastateltavat toivat esille radion kuuntelun

taustalla muiden töiden ohessa. Vanha tiedotusväline onkin löytänyt uudenlaisen suhteen yleisöönsä juuri tällaisen vähemmän aktiivisen kuuntelutavan kautta.

Kun tulen töihin, avaan heti radion ja kanava on Sävelradio. Se on koko ajan päällä. (mies, 42 vuotta)

Teen kotona töitä ja radio on usein auki taustalla. Kuuntelen musiikkia ja joskus uutisia. (mies, 45 vuotta)

Toisaalta yksi haastateltavani ei pidä radion kuuntelemisesta ilman todellista keskittymistä, vaikka huomaakin tekevänsä niin välillä.

Radiota en kuuntele niin kauheasti, kun haen yleensä enemmän hiljaisuutta. (...) Kun mä kuuntelen, niin mulla on klassista musiikkia. Mä en tykkää siitä, että mä kuuntelen musiikkia sillä tavalla, että mä en oikeasti kuuntele ja teen samalla jotain muuta. Sitten mua niin kuin oikein hävettää, että miksi mä en kuuntele tätä mitä mulle sieltä tulee. Mutta kun mä esimerkiksi silitän, niin mulla on yleensä radio päällä. (nainen 58 vuotta)

Radio toimii paluumuuttajille myös tiedon lähteenä. Lähes kaikki haastateltavat sanoivat kuuntelevansa radiosta uutislähettyksiä. Vielä yleisempää on kuitenkin musiikin kuuntelu, johon radio tarjoaa oivalliset olosuhteet. Kielitaito ei ole myöskään musiikkia kuunneltaessa niin tärkeää, sillä musiikin rytmistä voi nauttia ymmärtämättä sanaakaan. Toisaalta radiosta voi kuunnella enemmän keskittymistä vaativaa ohjelmaa, kuten urheilua.

Mieluisimman radiokanavan joukkoon pääsi monta eri kanavaa: Ylen radiokanavat mainittiin neljä kertaa (mukana YLE Radio 1, YleX, YLE Radio Suomi), Sävelradio ja Radio Nova kaksi kertaa ja NRJ ja Kiss FM kerran. Tilastojen mukaan radiokanavien kuunteluosuudet jakautuivat vuonna 2003 aika lailla samassa suhteessa paluumuuttajien mieltymysten kanssa: sekä YLE:n radiokanavien että yksityisten radioiden kuunteluosuus on noin 50 prosenttia (Joukkoviestimet 2004).

Suomalaiset lukevat edelleen paljon sanomalehtiä. Tutkimusten mukaan yli yhdeksän kymmenestä 12–69-vuotiaasta lukee päivittäin sanomalehteä. Aikuiset viihtyvät lehden seurassa noin 48 minuuttia, nuoret varttitunnin. (Sanomalehtien liitto.) Haastattelemani paluumuuttajat eroavat keskivertosuomalaisesta, sillä vain puolet haastateltavista lukee sanomalehtiä päivittäin. Muutama tarttui lehteen kerran tai muutaman kerran viikossa, eivätkä kaikki nähneet sanomalehden lukemista ollenkaan tarpeellisena. Sanomalehden lukemiseen käytetty aika vaihteli kerralla noin 15 minuutista 1½ tuntiin. Nuorten haastateltavien sanomalehden lukeminen mukaili suomalaisnuorten lukuaikaa, ja aikuiset paluumuuttajat ilmoittivat lukevansa sanomalehteä lehteä keskimäärin tunnin. Vaikka suomen kielen taito on yleensä heikommalla tasolla kuin muilla suomalaisilla, paluumuuttajat viihtyvät sanomalehden seurassa suhteellisen kauan. Toisaalta sanomalehden lukeminen on helppo tapa harjoittaa luetun ymmärtämistä.

Se, mihin sanomalehteen kukakin paluumuuttaja tarttuu, riippuu paljolti asuinpaikasta, mutta useampi mainitsi Helsingin Sanomat, Iltalehden ja Ilta-Sanomat sekä ilmaisjakelulehdet Metron ja Uutislehti 100:n. Ilmaisjakelulehdet tuntuivat olevan useammalle haastateltavalle tärkeä tiedonlähde, koska harva heistä tilasi mitään sanomalehteä kotiin. Haastatellut paluumuuttajat poikkeavat tässä mielessä suomalaisesta valtaväestöstä, jolle lehden kotiinkanto aamulla on itsestäänselvyys. Yksi haastateltavani kuvasi aamuaan näin:

Aamusta lähtien tartun lehtiin aina ensin. Ekana on Iltalehti ja Ilta-Sanomat tai jo bussissa Metro-lehti. Mä tykkään, että Metro on yksi paras asia, mitä on keksitty. Ihminen saa sen heti aamusta käsiinsä. Mä menen töihin jo viiden bussilla niin sen saa heti. Kotiin mulle ei tule mitään. Metro on siksi aina se ensimmäinen. (nainen, 58 vuotta)

Ilmaisjakelulehdet ovat osa myös toisen haastateltavan aamurutiineja:

Minulla on aamulla niin kiire, että lähden suoraan töihin. Kahvin keitän. No, työmatkalla mä otan sitten Metron tai Satasen ja

*bussissa luen sitä. On sellainen puolen tunnin matka aikaa.
(nainen, 65 vuotta)*

Viron- ja venäjänkielisten sanomalehtien lukeminen tuntui olevan haastateltavilleni satelliittikanavien katsomista tärkeämpää. Monet kertoivat lukevansa entisen kotimaansa sanomalehtiä. Yhdelle oli muodostunut rutiiniksi ostaa joka päivä Virossa ilmestyvä Eesti-Päevälehten. Jotkut lukivat entisen kotimaansa uutisia internetin kautta. He seurasivat verkon kautta myös suomalaisia sanomalehtiä, kuten Kauppalehteä, Turun Sanomia ja Iltalehteä. Paluumuuttajat lukivat sanomalehtiä lähinnä tiedon ja mainosten vuoksi.

Myös aikakauslehdet kuuluvat haastateltavien arkeen. Suurin osa kertoi lukevansa aikakauslehtiä. Merkillepantavaa on, että aikakauslehtien lukeminen on sidoksissa erilaisiin kiinnostuksen kohteisiin. Aikakauslehdistä mainittiin erilaiset teemalehdet kuten tietokonelehdet, tekniikkaan liittyvät lehdet, rakennuslehdet ja käsityölehdet. Naispuoliset haastateltavat lukivat sellaisia aikakauslehtiä kuten Me Naiset, Anna, Eeva, Trendi, Seura ja Apu. Monet kertoivat lukevansa myös virolaisia ja venäläisiä aikakauslehtiä silloin, kun se on mahdollista.

Kaikki haastateltavat olivat lukeneet kirjoja viimeisen puolen vuoden aikana. Lukeminen oli suuntautunut yksilöiden kohdalla selkeästi joko suomenkielisiin tai venäjän- ja vironkielisiin kirjoihin. Sekä suomalaisten että venäläisten kirjojen lukeminen yhtä aikaa oli harvinaista. Pidempien teosten lukeminen vaatii suomen kielen taitoa, ja tämän vuoksi on helppo lukea kirjoja vahvemmassi kokemallaan kielellä.

Tietokoneen ja internetin käytön välillä on selkeä yhteys: jos haastateltava käyttää tietokonetta, hän käyttää myös internetiä. On mahdollista, että internet hiipii hitaasti myös paluumuuttajien arkeen, vaikka tutkimusta on olemassa vain suomenkielisestä väestöstä. Suomalaisten keskuudessa internet-yhteys oli vuonna 2004 jo 52 prosentilla kotitalouksista. (Joukkoviestimet 2004). Internetin tavoitavuus on noussut vuodesta 2002 vuoteen 2004 kymmenen prosenttiyksikköä, ja miesten kohdalla se on kasvanut melko tasaisesti kaikissa

ikäryhmissä. Naisilla kasvu keskittyy nuorempiin ikäryhmiin. (Intermediatutkimus 2004.) Internetiä käytetään tutkimieni paluumuuttajien keskuudessa lähinnä sähköpostin lukemiseen ja tiedon hakuun. Uutisvälineenä internet toimii vain muutamalle haastateltavalle.

5. Median merkitys paluumuuttajien arjessa ja kotoutumisessa

Mediatietolomakkeen purkaminen osoittaa sen, että medialla on keskeinen sija haastattelemieni paluumuuttajien arkipäivässä. Seuraavaksi onkin paikallaan käsitellä paluumuuttajien sekä suomalaiselle että entisen kotimaan medialle antamaa roolia ja erilaisia merkityksiä. Tämän jälkeen pureudun tarkemmin kotoutumisen haasteeseen ja siihen, miten sopeutumisen prosessi on edennyt haastateltavieni kohdalla.

5.1. Nykyisen ja entisen kotimaan medioiden merkitys paluumuuttajille

Paluumuutto Suomeen aiheuttaa median roolin uudelleen arvioinnin. Arkipäiväistä asiaa joudutaan punnitsemaan monelta kantilta, eikä tutkiskelun kohteena ole pelkästään suomalainen mediamaisema. Taustalla vaikuttaa aina jollakin tavalla myös entisen kotimaan, Viron tai Venäjän media. Kokemuksia suomalaisesta mediasta peilataan suhteessa siihen. Esimerkiksi median suuri vaikutus suomalaisessa yhteiskunnassa on pantu merkille.

Täytyy sanoa, että jos puhutaan suomalaisesta mediasta, niin silloin täytyy sanoa, että sillä on suuri vaikutus suomalaisessa yhteiskunnassa. Monet ihmiset eivät lue lainkaan lehtiä periaatteessa ja istuvat vain koko illan television ääressä, niin silloin se ei pääse vaikuttamaan. (mies, 45 vuotta)

Yhtä asiaa maahanmuutto ei ole muuttanut: aikuiset haastattelemanani paluumuuttajat kokevat median tärkeäksi osaksi arkipäiväänsä, asuivatpa he sitten Suomessa, Virossa tai Venäjällä. Se antaa elämään sisältöä, jota ilman olisi mahdotonta kuvitella olevansa. Kommenteissa nousee esille median rutinoitunut käyttö. Paluumuuttajien mediataju nojaa selkeästi totuttuihin tapoihin käyttöä ja ymmärtää mediaa.

Haluan tietää, mitä maailmassa tapahtuu. Uutiset kiinnostavat. Yllättävyys. Kun mä luen sellaisia seikkailukirjoja, niin niissäkin on arkipäivälle semmoista vastapainoa. Mukavia asioita itselle. (nainen, 46 vuotta)

Se (joukkoviestintä) on totta kai tullut tärkeämmäksi. Nyt mä en ymmärrä, että ilman uutisia tai lehteä tai sitä internetiä voi olla edes elämää. Se on ihmisen perustarve ja täällä on vain suomalaisia uutisia. Ennen se oli sitten sitä venäläistä tarjontaa. (mies, 42 vuotta)

Se on ollut koko ajan tärkeä. En ole antanut sille mitään isoa roolia siinä mielessä, että se on ollut aina taustalla elämässä. En voi kuvitella, että sitä ei olisi. Se kuuluu jokapäiväiseen elämään. Jos mä olisin asunut jossain metsässä, mä ymmärtäisin, mitä se tarkoittaa, mutta mä en osaa ajatella sitä, koska koko elämä ja työpaikatkin on keskellä kaupunkia. Se elämä juoksee sun mukana jatkuvasti. (nainen, 58 vuotta)

Muuton jälkeen suomalainen joukkoviestintä koettiin luonnolliseksi lisäksi paluumuuttajien elämässä – jopa siinä määrin, että sitä ehdittiin kaivata. Yksi haastateltava koki jo Venäjällä asuessaan suomalaisen median poissaolon keskeiseksi puutteeksi elämässään. Hän arvioi ihmisen motiivilla olevan suuren merkityksen suomalaisen joukkoviestinnän käytössä.

Jos puhutaan näistä ihmisistä, paluumuuttajista, niin tärkeää on se motiivi tai suuntaus. Esimerkiksi joku on tullut tänne ja sanoo suoraan, että hän haluaa säilyttää venäjän kielen. Se on hänelle tärkeää, hän haluaa säilyttää venäjän kulttuurin ja lukea venäläisiä lehtiä. Mulla tällaista ei ollut. Mulla suunta oli juuri päinvastoin. Mä halusin niin sanotusti omaan veteen. Mutta kun tulin venäläisestä ympäristöstä, niin mä olin aluksi poissuljettu tuosta koko mediasta. (mies, 45 vuotta)

Positiivista suhtautumista suomalaiseen mediaan lisäsi osaltaan se, että se oli joillekin Virossa asuneille tuttu jo ennen Suomeen muuttoa.

Silloin kun mä asuin Virossa niin mehän puhuttiin salaa suomea. Me kotona, ei muualla. Hyvin vähän puhuttiin sitä, mutta meillä oli kuitenkin jonkinnäköinen yhteydenpito näihin suomalaisiin sukulaisiin silloin, kun ne kävivät Tallinnassa. Että ei se ihan vieras kieli mulle ollu. Siellä missä mä asuin, näkyi Suomen kanavista tv-kolmonen ja kakkonen ja ykkönen. Se tietysti auttoi. (nainen, 39 vuotta)

Virossa näkyy kaikki suomalaiset kanavat todella hyvin. Tyttäreni on oppinut suomen kielen sen avulla. (nainen, 65 vuotta)

Aikuisten paluumuuttajahaastateltavien elämässä medially on siis aina ollut suhteellisen selkeä rooli. Nuorempien haastateltavien kohdalla median merkityksessä on huomattavissa selkeä ero verrattuna aikuisiin: media ei ylipäättään kiinnosta samalla tavalla, vaan elämässä on muunlaisia intressejä. 16-vuotiaan haastateltavan elämässä on tällä hetkellä tärkeintä koulunkäynti ja tietokonepelien pelaaminen. Suomalaisella medially ei ole käytännössä minkäänlaista roolia, ja uuden median kohtaaminen ei näin ollen kehittä lainkaan tärkeää medialukutaitoa. Syynkin hän kertoo.

Ei kiinnosta, koska kieli on vaikeaa. (poika, 16 vuotta)

19-vuotias paluumuuttaja taas on alkanut kiinnittää enemmän huomiota mediaan vasta viime aikoina, koska lapselle media on ollut merkityksetön asia.

Joukkoviestintä alkoi kiinnostaa ehkä tossa muutama vuosi sitten. Ehkä yläasteella enemmänkin vasta. Ja koulun kautta suurimmaksi osaksi. Mutta ei sillä kauhean iso rooli tosiaan ole. (...) En mä oikeastaan edes tiedä, mistä se johtuu. Se nyt vaan on jotenkin silleen, että nimenomaan se media ei koskaan oikein kiinnostanu.

Mä en vaan oo jotenkin ollu tekemisissä sen kanssa melkein millään tavalla. (nainen, 19 vuotta)

Hän kuitenkin huomaa eron nykyisessä mediankäytössään, koska kokee aikuistuneensa yläasteajoista. Askelia medialukutaidon kehittymisen tiellä on joutettu.

Kyllä nyt kun on vähän vanhempi, niin enemmänkin seuraa uutisia ja lukee sanomalehdestä enemmän kaikkia juttuja, että ei lue enää pelkästään noita jotain Britney Spears -juttuja ja muita tollaisia, mitä joskus yläasteella harrasti. (nainen, 19 vuotta)

Vaikka suomalaisesta mediankäytöstä saadaan nyt paljonkin irti, alkuaikoina siihen tutustuminen ei ollut aina helppoa. Vaikeissa tilanteissa turvauduttiin niin läheisiin kuin sanakirjaankin.

Mulla ei ollut mahdollista seurata mitään venäläistä viestintää. Kaikki oli suomalaista. Mä olin siskolle mustasukkainen, kun hän ymmärsi kaiken televisiosta. Mä kysyin koko ajan, että mitä siellä tapahtuu, mitä siellä tapahtuu. (nainen, 46 vuotta)

Televisio ostettiin varmaan kahden viikon kuluttua eli aika nopeasti ja sitä ruvettiin katselemaan. Ja niitä tekstityksiä, mutta en ymmärtänyt heti kyllä kaikkea. Paljon asioita meni ohi, ja mä aina istuin television ääressä sanakirja kädessä ja yritin pysyä mukana. Ainakin pari vuotta meni ennen kuin asiat alkoivat aueta. (mies, 42 vuotta)

Suomalainen joukkoviestintä alkoi vähitellen vaikuttaa yhä enemmän paluumuuttajien elämään Suomessa vietetyn ajan lisääntyessä. Toiset kokivat viestinnän omakseen jo muutaman kuukauden jälkeen, kun taas toisilta vierähti useampia vuosia ennen kuin suhde suomalaiseen mediaan normalisoitui.

Noin kolmen, neljän vuoden päästä siitä kun muutin, niin suomalainen media oli vaikuttamassa minuun aivan selvästi. Tai oikeastaan jo parin vuoden päästä. Ensimmäinen suuri vaikutelma oli juuri silloin, kun Neuvostoliitto hajosi. Kaikki uutiset siitä, että Neuvostoliitto on hajonnut ja siitä, mitä siellä on tapahtunut, mä seurasin television ja radion kautta. Siis Suomen television kautta. Ehkä se oli ensimmäinen muistiin jäänyt kokemus ja vaikutelma myös. Ja nyt se on täysin osa elämää. (mies, 45 vuotta)

Mä muistan sen. Se (joukkoviestintä) alkoi tuntua silloin helpolta, kun mä rupesin näkemään unia suomen kielellä. Ja se oli noin kuukausi sen jälkeen, kun mä olin ollu täällä työelämässä. (...) Juu, se oli tosi nopea käännös. Mutta kun mä mietin sitä aikaa, niin mä olin silti ensimmäiset kaksi vuotta aika sinisilmäinen sen viestinnän suhteen. En mä ihan kaikkea tietysti uskonut, mä oon aina kriittinen ollut. Mutta kuitenkin rupesin vähän tarkemmin katsomaan suurennuslasin läpi näitä asioita ja... siinä se niin kun oli. (nainen, 39 vuotta)

Tällä hetkellä suomalainen media saa paluumuuttajilta luotettavuudestaan hyvän arvosanan. Kaksi paluumuuttajaa kiteyttää ajatukset suomalaisen median luotettavuudesta nyt, kun heillä on ollut mahdollisuus seurata ja vertailla kahden maan joukkoviestintäjärjestelmää. Arvioinnin tekeminen antaa viitteitä jatkuvasti kehittyvästä medialukijasta.

Mun täytyy sanoa, että minä henkilökohtaisesti kuitenkin luotan suomalaiseen lehdistöön. Se johtuu siitä, että mä hyvin ymmärrän, että kaikki asiat, jotka tulevat median kautta, riippuvat täysin asenteista. Ja minusta suomalaisessa mediassa asenteet ovat kuitenkin paljon puolueettomampia, ainakin suuressa määrin. Mä tiedän esimerkiksi sen, että Venäjällä ei löydy yhtään mediainstrumenttia, joka ei olisi pelissä mukana. Sen takia. (mies, 45 vuotta)

Kyllä mä voisin melkein veikata, että täällä on suomalainen joukkoviestintä paljon luotettavampaa kuin siellä (Venäjällä). Onhan se nyt tietenkin, kun on niin iso maa ja kaikkea. Ja sitten ehkä just se, millä tavalla ne puhuu ja kirjoittaa. (...) En mä tiedä, jotenkin täällä on kaikki jotenkin silleen paljon vakavampaa ja asiallisempaa. Tai jotenkin musta tuntuu, mitä mä oon esimerkiksi vaikka luku sanomalehtiä tai katson uutisia. (nainen, 19 vuotta)

Entisen kotimaan joukkoviestintään suhtaudutaankin joidenkin paluumuuttajien keskuudessa varsin kriittisesti. Virolaisen ja venäläisen median arvioinnissa nousee esille Neuvostoliiton hallinnon vaikutus viestimiin. Niihin on haastateltavien mukaan aina suhtauduttu kriittisesti.

Virossa oli neuvostoaikaan se, että kaikki oli Moskovasta saneltua. Mitä saa puhua ja mitä ei saa puhua. Minua auttoi tietysti se asuinpaikka, missä me asuttiin. Me asuttiin samalla alueella, missä se äidin työpaikka oli, niin mä oli niin paljon tekemisissä niiden niin sanotusti yläluokan ihmisten kanssa. Sieltä kuuli ihan sitten muita asioita. Ja länteen on ollu vähän sukulaissuhteita. Sitä viestintää on tullu niin monelta suunnalta, että osasin kyllä laittaa niitä palapelejä silloin jo. (nainen, 39 vuotta)

Kyllä rehellisesti puhutaan. Vähemmällä sanoilla vaan sanotaan, mutta sekin on fiksu. Virossa sanotaan tyhjiä sanoja paljon enemmän kuin täällä. Siinä mielessä se on parempi. (...) Siellä on vielä tämä neuvostoaikainen käytäntö, että mä en voi sanoa oikein yhtään mitään ja sitten mä otankin ne sanat takaisin. Ne eivät ole vielä oikein ymmärtäneet, että kun sä kerran sanot, niin se on siinä. Suomessa ei sanota asioita niin helposti. (nainen, 58 vuotta)

Itsenäistymisellä ja Neuvostoliiton hajoamisella nähdään olleen positiivinen vaikutus viestinnän kehitykseen rajan takana. Puolueettomuudella on suuri merkitys median luotettavuuden kannalta. Etäisyys entisen kotimaan viestimiin antaa mahdollisuuden arvioida niitä uudella tavalla. Seuraavissa kommentteissa

tulee esille taitavan medialukijan piirteitä: erittely- ja eläytymiskykyä sekä arvioinnin tekoa.

Viestintä on täällä (Suomessa) hyvää, monipuolista. Ennen siellä Virossa ei ollut oikeastaan mitään viestintää. Kaikki oli salailua, mutta nyt kaikki on avointa niin kuin täälläkin. (nainen, 65 vuotta)

Kun mä nyt vertaan, mitä Suomen lehdet kirjoittavat Virosta ja Venäjästä, yleensä mä en lue kuin Viron ja Suomen lehtiä, niin kyllä ne kuvaavat niitä ihan oikealla tavalla. Kun siellä on jotain kirjoitettu, mä en heti aina usko, mutta kun Suomessa sanotaan se sama, niin sitten mä uskon. Se on sanottu, että kun sä katsot kaikkia juttuja syrjästä, sä osaat paremmin arvioida niitä. Ja sen takia mä tässä mielessä kyllä uskon Suomen mediaa. (nainen, 58 vuotta)

Toisten mielestä venäläinen media eroaa vieläkin sisällöltään läntisen pallonpuoliskon joukkoviestinnästä. Siellä politiikka ja viihde ovat pääosassa. Näkökulma voi olla myös erilainen.

Ensinnäkin Venäjän televisiossa ja lehdissä on kaksi perusasiaa. On joko politiikka tai sitten viihde. Venäläisessä mediassa on hyvin paljon viihdettä, varsinkin jos katsoo televisiota. Siinä joko tanssitaan ja lauletaan tai sitten puhutaan sodasta ja tällaista. Ja siinä on kyllä hyvin vähän taloutta tai sitten tiedettä. (...) Kyllä siellä oli Kauniit ja Rohkeat ja jotakin tuollaista. Ja kyllä tulee enemmänkin tuollaista saippuaa, myös eteläamerikkalaista tavaraa. Mutta kuitenkin siinä on politiikka ja viihde selkeästi jaoteltu ja siitä valitsevat kaikki. (mies, 45 vuotta)

Joskus tulee esille sellainen, että asiat esitetään aivan eri tavalla ja niistä on eri mielipiteet. Aika lähiaikoina oli sellainen esimerkki, että Ukrainalla oli juuri vaalit. Suomen ja Venäjän esittämät näkökulmat vaaleista oli ihan erilaisia. Suomi oli Ukrainan puolella siinä mielessä, että Ukraina haluaisi lähestyä enemmän

länttä ja irtautua Venäjältä. Ja Venäjä taas vaati sitä, että Ukraina suuntautuu enemmän itään päin. (mies, 42 vuotta)

Monen kulttuurin tuntemus nähdään myös joukkoviestinnän kannalta rikkautena. Yksi haastateltava tuo esille ilonsa siitä, että hän pystyy käyttämään mediaa hyväkseen laajasti yli valtion rajojen. Mediamaisema on muuton jälkeen laajentunut onnistuneella tavalla.

Molemmat (suomalainen ja venäläinen joukkoviestintä) ovat omalla tavallaan hyviä. Ei voi sanoa, että toinen olisi parempi. Niissä ei ole varmaan isoa eroa, mutta mä ymmärrän ne eri tavalla. Sisällöskään ei ole suuria eroja. Joskus tunnen, että olen onnellinen ihminen, kun pystyn käyttämään ja ymmärtämään molempia. (nainen, 46 vuotta)

Muut kuin suomalaiset joukkoviestimet eivät ole kovin suuressa roolissa haastattelemani paluumuuttajien elämässä. Entisen kotimaan viestinnän seuraamisen vähäisyys on osaltaan vaikean saatavuuden sanelemaa, mutta monet kokevat sen myös vähemmän tärkeäksi ja rutiininomaiseksi osaksi arkea.

Mä olisin voinut hakea sen (satelliittiantennin) milloin vain, vaikka tänään. Mutta mulla ei ole, koska mä en pysty niin paljon katsomaan. Millä ajalla mä ne kaikki katson? Mä en ole niin tv-hullu, että kyllä se on mulla päällä, mutta mä katson tätä ja menen ajoissa nukkumaan. Ja kaikki voi jäädä katsomatta, jos mua nukuttaa. En jää valvomaan sen takia. (nainen, 58 vuotta)

Tietenkin mä seuraan muitakin joukkoviestimiä, kuten Venäjän, Ukrainan, Kazakstanin, mutta se liittyy enemmän työntekoon. (mies, 45 vuotta)

Kaipaahan vähän virolaista viestintää mutta en nyt kauheasti. Voisihan se olla, mutta ei siellä juuri ole katsomistakaan. Uutiset voisi olla. (nainen, 65 vuotta)

Itselle merkitykselliset uutiset entisestä kotimaasta saadaan tarvittaessa muuta kautta.

En mä sitä mitätöi, mutta en pidä sitä niin kauhean tärkeänä. Mä mä kuulen sieltä mun serkuilta lähinnä minua koskevat uutiset. Koska mä olen ollu aktiiviurheilijana siellä ja sitten entisen urheiluministerin silloisena miniänä, niin me ollaan oltu aika paljon mediassa. Kyllä mä sieltä kuulen juttuja, mutta ei niillä sinänsä ole kauheasti merkitystä. Mulla ei yksikään hermo liikkunut mihinkään suuntaan siitä, että liittykö Viro EU:hun vai ei. (nainen, 39 vuotta)

Entisen kotimaan joukkoviestinnän seuraamista koskevissa kommentteissa on havaittavissa myös selvää ristiriitaisuutta: Viron sanomalehden lukeminen on yhdelle paluumuuttajalle yhtä luonnollinen osa arkipäivää kuin suomalaisten lehtienkin selailu, vaikka hän ei pidäkään edellisen kommenttinsa perusteella satelliittiantennia tarpeellisena. Viron joukkoviestinnän roolia ei voi näin ollen pitää täysin merkityksettömänä. Kyse on hänen kohdallaan enemmänkin television kritisoinnista välineenä.

Mä seuraan sitä (virolaista päivälehteä) melkein päivittäin. Uutiset lehdessä riittävät, enkä kaipaa televisiota. Se on ihan samaa asiaa. (...) Se on normaali elämäntapa. En edes ajattele sitä ollenkaan. Mun on luettava sitä ja sillä sipuli. Ja se on suht kallista, mutta mä lasken sitä, että mä en osta paikallisia lehtiä ollenkaan. Sitten mä voin ostaa tämän, vaikka monet virolaiset katsovat hintaa euroissa ja jättävät sen takia ostamatta. (nainen, 58 vuotta)

Entisen kotimaan viestinnän poissulkeminen elämästä voi toisen haastateltavan mielestä olla toisaalta positiivinen asia.

Minun (venäläinen) mieheni joskus sanoo, että miksi täällä on niin vähän venäjäksi elokuvia, mutta minä sanon, että se on hyvä. Hän

on asunut 15 vuotta Virossa eikä ole oppinut Viron kieltä. Täällä hän on kuitenkin oppinut jonkun verran suomea. Mä olen joskus ajatellut, että onko se nyt välttämättä hyvä, jos televisiossa on venäjänkieliset kanavat. No joo, se helpottaa elämää, mutta sitten suomen kielen oppiminen taas heikkenee ja pysähtyy ehkä kokonaan. Elämässä ei voi aina päästä vain helpolla. (nainen, 46 vuotta)

Koulutuksella nähdään olevan suuri merkitys joukkoviestinnän käytössä. Mitä enemmän koulutusta ja sivistystä yksilö on saanut, sitä enemmän myös media kiinnostaa ja antaa sen käyttäjälle.

Mä luulen, että koulutus vaikuttaa. Ensinnäkin, kun mä työskentelen opettajana ja olen tietysti yliopistossa opiskellut, mulla on ihan erilainen käsitys tästä elämästä tässä yhteiskunnassa, kun sitten taas jos mä vertaan mun asiakkaisiin. (nainen, 39 vuotta)

Se riippuu tietenkin ihan siitä ammatista, mutta jotkut ammatit pitää sisällään enemmän sitä joukkoviestinnän seuraamista. Se liittyy periaatteessa sun työhön. Jotkut ei lue, koska ne ei periaatteessa tarvii mitään. (nainen, 19 vuotta)

Koulutettu ihminen osaa käyttää mediaa hyödykseen kaikessa rauhassa ilman, että hänen tarvitsee todistella ja kuuluttaa esimerkiksi joidenkin televisio-ohjelmien huonommuutta ja paremmuutta. Koulutus näkyy ennen kaikkea sivistyneessä asenteessa mediaa kohtaan.

Mitä koulutetumpi on, sitä enemmän osaa ottaa sieltä itselleen tai sitten ei ota mitään. Kun tuntuu, että heitä vaikka telkkari välillä pois äläkä lue lehteä ollenkaan, niin voi tehdä senkin. Että se riippuu kyllä tästä, että mitä sä sieltä saat ja mitä sä etsit. Mä etsin uutisia ja dokumentteja, mutta en mä paheksu, että sieltä tulee monenlaista ohjelmaa, mitä vaan. Pitääkin tulla. Joku sanoo, että

ei tällaista saa tulla niin, voi vaan sanoa, että sulla on nappula. Painat sen vaan pois. Että älä mene valittamaan. Siellä on kaikille meille jotakin. (nainen, 58 vuotta)

Toinen paluumuuttaja taas korostaa median roolia asenteisiin vaikuttamisessa. Asenteet inkerinsuomalaisia kohtaan kumpuavat paljolti median tarjoamista mielikuvista ja suhtautumisesta, ja näihin koulutuksella on merkittävä vaikutus.

Koulutus vaikuttaa asenteisiin. Kun Venäjältä tulee joku lapsi, joka tietää, että he pääsevät Suomeen, koska vanhemmat ovat esimerkiksi inkerinsuomalaisia. Lapsi tulee kouluun ja koulun opettaja sanoo: no, te ootte venäläisiä ja me halutaan, että te sopeudutte meidän yhteiskuntaamme ja haluamme, että te tulisitte esittämään meille muille suomalaisille lapsille venäläisiä esineitä, vaikkapa samovaarin. Niin mitä helkkaria, miksi inkerinsuomalaisen pojan täytyy tuoda samovaari, jos hän kerran on inkerinsuomalainen? Minkä takia häntä täytyy kutsua venäläiseksi? Hän istuu koulussa ja ajattelee, että olenkohan minä sitten venäläinen vai kuka minä olen. (mies, 45 vuotta)

5.2. Suomeen tulo ja kotoutumisen haaste

Vaikka median vaikutus sopeutumisprosessissa on tutkimukseni ensisijainen selvityskohde, on paikallaan käydä lyhyesti tarkemmin läpi haastateltavieni taustoja ja heidän sopeutumisprosessiaan. Se auttaa ymmärtämään myös monia mediaan liittyviä merkityksiä. On pelkästään sattumaa, että puolet haastateltavistani on tullut Suomeen Virosta ja puolet Venäjältä. Ensiksi luon katsauksen virolaisiin paluumuuttajiin ja sen jälkeen kuvaan Venäjältä tulleiden paluumuuttajien muuttoprosessia.

Kaksi Virossa asunutta naista tuli alun perin töiden perässä vain käymään Suomessa, mutta aika vierähti ja paluu jäi lopulta tekemättä.

Tulin töiden perässä, koska raha oli silloin paljon isompi kuin Venäjän rupla. Mä tulin tänne tekemään joksikin aikaa töitä, mä saan jonkinlaisen rahan, että se on mulle pieni potku siellä ja ei muuta. Se oli ainoa. (...) Suomesta käytiin jopa hakemassa työvoimaa Virosta. Ja tietysti inkerinsuomalaisten oli helpompi tulla. Mä käytin sen vain hyväkseni, että oli mahdollisuus tulla ja perhe tuki. Ja kaikki luulivat, että tämä on sellainen pikkujuttu vaan. (nainen, 58 vuotta)

Silloin kun täällä Suomessa oli sairaanhoitajista pula, se oli vuosi - 90, niin suomalainen ylihoitaja kävi Tallinnassa kutsumassa meitä töihin. Entinen Kivelän ylihoitaja kirjoitti kaikki ylös ja sitten tuli paperi, että sillä päivällä täytyy lähteä Suomeen töihin. Alun perin mä lähdin vain kolmeksi kuukaudeksi. Sitten se piteni ja piteni ja siinä olikin sitten jo pitkä matka. (Nainen, 65 vuotta)

Kolmannelle Virossa asuneella naiselle oli koko ajan selvää, että Suomeen muutto tulee jossain vaiheessa eteen. Se ei kuitenkaan tarkoittanut, että elämä olisi ollut helppoa.

Mut on kasvatettu niin, että mä jonain päivänä muutan Suomeen, koska mun juuret on täällä. Eli mulla on äiti täällä syntynyt ja hänen juuret on kyllä Karjalassa, mutta meidän sukulaiset asuvat täällä. Mä en koskaan sopeutunu siihen virolaiseen systeemiin, silloisen Neuvostoliiton systeemiin, ja mä kapinoin. Mulla oli identiteetti täysin hukassa. Että olen etsinyt itseäni pitkään. Ja mä tulin hieman poikkeuksellisella tavalla tänne eli mä tulin kutsuviisumilla ja mä aloitin täältä Suomessa sitten näiden työ- ja oleskelulupien hankinnat. (nainen, 39 vuotta)

Neljäs inkerinsuomalaisnainen lähti perheensä kanssa Suomeen paremman elämän toivossa, mutta kaipuu takaisin Viroon kyti vielä kauan Suomeen

muuttamisen jälkeen. Nyt kotiutumisen jälkeen takaisinmuutto on enemmänkin painajainen.

Kun mä olin kaksi vuotta ollut Suomessa, niin oma äitikään ei uskonut, että mä jään tänne. Mulla oli ollut aika raskas elämä ja neljäs lapsi oli tulossa. Sisko sanoi, että jos tulet tänne niin täällä on helpompaa. Ja mies oli työttömänä siellä Virossa. Hän on venäläinen eikä hän saanut työtä ja mä tiesin, että täällä tulee helpompaa, koska sisko oli kokenut sen. Jos se oli kerran mahdollista, niin miksi sitten ei. Mutta silloin en uskonut jääväni tänne. Mä ajattelin, että vaikka vain vähäksi aikaa, jos Virossa meno muuttuisi paremmaksi. (...) Minun ikäiselleni se ei ollut niin helppoa. Mutta myöhemmin, kun menin töihin ja opin suomea, se alkoi sujua. Joskus olen nähnyt unta, että en pääse takaisin Suomeen rajalla, ja se on ihan painajainen. Kun rajalla oli ensimmäisen kerran ongelmia, niin siitä on jäänyt stressi. (nainen, 46 vuotta)

Myös amerikansuomalaiset juuret omistavalle paluumuuttajamiehelle oli selvää, että hän haluaa päästä jonain päivänä takaisin kotimaahansa Suomeen. Hänen vanhempansa olivat yrittäneet päästä tänne jo 1970-luvulla, mutta silloin Neuvostoliitossa pyrittiin ehkäisemään maastamuuttoa. Perheessä kyti kuitenkin jatkuva muuttohalukkuus. Hänen lapsuuttaan ympäröi suuri suomalaisyhteisö, joka hajosi lopulta 1970-luvun lopussa. 45-vuotiaalle miehelle on jopa loukkaus, kun kysytään, tuliko hän Suomeen paremman elämän toivossa.

Sitä kysymystä mä juuri yritin ehkäistä kertomalla sulle oman taustani. (...) Mä tiesin, että Suomessa on parempi kuin Neuvostoliitossa. Mutta tämä ei tullut mieleen silloin, kun olin tullut Suomeen. Joka kerta kun puhun suomalaisten kanssa, se tulee esille. Mutta minäkin olen suomalainen. Tai minä pidän itseäni suomalaisena. Sanotaan näin, että en välitä, mitä muut ajattelee minusta. Tärkeintä on, että minä tiedän itse. (...) Niin tämä asia, että tässä olisi nyt parempi elämä, niin se on tullut myöhemmin kun

huomasin, että täällä hoidetaan asiat paremmin kuin Venäjällä. Jos puhutaan tuosta mikä on laukaiseva tekijä, motiivi, niin motiivi oli muu kuin se parempi elämä. (mies, 45 vuotta)

Toinen Venäjälle asettunut inkerinsuomalaismies taas myöntää, että päätös Suomeen muutosta syntyi Venäjällä olleiden vaikeiden elinolosuhteiden tuloksena. Tuttava sai lopulta rohkaistua häntä ottamaan askeleen eteenpäin.

Me asuttiin vaimon kanssa yhdessä 11 vuotta eikä meillä ollut asuntoa. Neuvostoliiton aikana siellä sai asunnon vain työn kautta. En mä mikään huono työmies ole. Mulle koko ajan luvattiin, että sä olet jonossa ja saat parempaa, mutta koska sä saat, sitä ei kerrottu. Ja yhtäkkiä sitten Neuvostoliitto romahti ja ketään ei enää kiinnostanut. Lupaukset oli unohdettu. Yhtäkkiä olisi pitänyt ostaa asunto, mutta millä rahalla ja mistä.(...) Äidin hyvä tuttu sanoi, että hän lähtee Suomeen. Ja hän sanoi mulle, että älä odota Venäjällä mitään hyvää, koska sitä ei tule. Mä sanoin, että kuka minua sinne ottaa. Käy kysymässä, hän sanoi. Mähän sitten kävin kysymässä ja he sanoivat, että se on mahdollista. (mies, 42 vuotta)

Kaksi nuorinta haastateltavaani tulivat Suomeen vanhempiansa mukana Venäjältä. Toinen oli tällöin vain 10-vuotias ja toinen reilu 13-vuotias. On selvää, että muuttaminen tuntuu kenestä tahansa sen ikäisestä lapsesta oudolta.

Vanhemmat vaan puhu mulle, että oliskohan se muutto ja mitä mieltä mä olisin siitä. Mä muutan johonkin toiseen maahan niin, että kaikki kaverit jää. En mä osannu oikein käsitellä sitä. (nainen, 19 vuotta)

Nyt 16-vuotias poika taas ei olisi halunnut muuttaa lainkaan, mutta vanhempien mukana oli lähdettävä. Hän eroaakin kaikista muista haastateltavistani, koska hän ei viihdy Suomessa vielä 2½ vuoden jälkeenkään.

5.2.1. Kotoutumisen vaatimus – millaista Suomessa on elää?

Kotoutuminen on ollut haastateltaville oman paikan löytämistä, Suomen tapoihin totuttelemista ja suomen kielen opiskelua. Kotoutumisen tiellä on ollut monenlaisia esteitä, joista ylitse pääseminen vaatii paluumuuttajilta rohkeutta ja ponnisteluja. Suomeen muutto ja elämä täällä osoittautuivat joidenkin kohdalla varsin erilaiseksi kuin, mitä he olivat kuvitelleet.

Koska olin tekniikan alan ihminen, minun piti saada Nokialta töitä. Mutta sitten se juttu meni puihin, koska sinne otettiin ihmisiä Bulgariasta ja Neuvostoliitosta ja mulla oli paperit jo vetämässä siellä. Sitten en ruvennut purkamaan tätä hommaa, koska oli tarkoitus mennä, niin lähdin sitten. (...) Sain sitten siivoushommia. Ei silloin mitään muuta ollut, enkä osannut kieltäytyäkään. Ja sitten kun mä olin yhden päivän siivonnut, mä ajattelin, että illaksi mä menen kotiin. Että se oli mulle ihan kamalaa! Kauhea kokemus! Kun sä olet insinööri ja sä joudut siivoamaan. Se oli niin kauheaa, ettei se mahtunut päähän. (nainen, 58 vuotta)

Kaksi vuotta me oltiin jonossa ennen kuin päästiin tänne. Saatiin sitten avaimet ja mentiin taksilla sinne, missä ensimmäinen asunto Suomessa oli. Se oli iso kolmio ja kun päästiin perille niin voi herranen aika. Asunto oli aivan hirveä. Vaimolle tuli ihan hysteerinen itkukohtaus. Kun hän rauhoittui, niin hän sanoi: lähdetään takaisin. Saman tien lähdetään takaisin. Meillä on siellä (Venäjällä) juuri saatu täysin uusi asunto. (mies, 42 vuotta)

Elämään oli asennoiduttava kokonaan uudella tavalla, vaikka se oli vaikeaa. Luovuttaakaan ei voinut, vaikka marginalisaation vaara oli joidenkin kohdalla varsin lähellä.

Ilmeisesti mä tiesin, että mä en voi tehdä muutakaan. En voinut vaan ottaa ja mennä, koska olin sopinut asiasta. Eikä mulla ollut penniäkään rahaa, joten en voinut mennä saman tien takaisin. (...)

Mun oli pakko jaksaa perheen takia. Viikko meni ja kaksi ja kolme. Maailma oli musta eikä mua kiinnostanut paljon. Se oli kun sieltä Virosta tuli, niin täällä kaupat täynnä tavaraa, kun meillä oli kaikki tyhjiä. Mutta mä en nähnyt yhtään mitään. Ei tippaakaan kiinnostanut. Mun perhe oli siellä Virossa. (nainen, 58 vuotta)

Tavallisempaa on, että koko paluumuuttajan perhe lähtee Suomeen, mutta jotkut haastateltavistani joutuivat jättämään heidät entiseen kotimaahansa. Syynä oli se, että lapset olivat jo lähes aikuisia ja heillä oli oma elämä. Siitä huolimatta syyllisyyden tuntemuksilta ei voinut välttyä.

Mä otin asian niin kuin se oli. Ja kävin sitten kotona välillä ja sitten se helpottui. Aina jotain vein sinne, ja perhekin säikähti koko tästä asiasta, että mä olin pois. Nekin kuvitteli, että mitä se tarkoittaa, kun äiti ei ole kotona. Että kyllä se oli kamala juttu. Mä niin kuin tavallaan tunnen olevani syyppää lasten takia, mutta he kyllä sanoivat, että ei siinä mitään. Ne olivat jo niin isoja, mutta mua se kyllä vaivaa kuitenkin. (nainen, 58 vuotta)

Mulla oli jo isot lapset. Poika oli 17 vuotta ja tyttö 22 vuotta. Tyttö lopetti jo yliopiston ja poika vielä pari vuotta jatkoi sitä. Kyllä ne pärjäisivät. Sitten mä kävin usein Tallinnassa. (nainen, 65 vuotta)

Jos perhe jäi rajan taakse, on selvää, että silloin myös halu entisen kulttuurin säilyttämiseen on suurempi: vaihtoehtoina ovat integraatiostrategian valitseminen tai joutuminen marginalisaatioon. Näiden perheensä jättäneiden haastateltavien kohdalla integraatiostrategia osoittautui lopulta paremmaksi vaihtoehdoksi.

Kaikille muutto ei aiheuttanut ylimääräistä stressiä, vaan he kokivat sen jollain tavalla vapauttavaksi. Muuttoon oli pystytty valmistautumaan henkisesti tasolla.

Mun sopeutumisprosessissa ei ollut muutamaa tärkeää asiaa, mitä muilla on. Minun sopeutumiseni meni helposti, koska minulla ei

ollut vaikeuksia itseni kanssa, minussa. Se on minun sopeutumisprosessini, minun sisällä. Mulla oli selkeä käsitys, että minä olen suomalainen. Vaikka joku toinen olisi toista mieltä, niin se ei muuta minua. Peruskysymyksissä mulla ei ollu ongelmia. (mies, 45 vuotta)

Ei ollut suurta paperisotaa, koska passissa olin koko ajan suomalainen. Ja sitten mulla olihan helppoa. Annettiin heti työ ja sain pysyvän oleskeluluvan sen jälkeen, kun olin ollut vuoden töissä. (...) Mulla ei ollut vaikeuksia. Virolaisilla oli enemmän vaikeuksia, kun he tulivat. Moni ei osannut kieltä tai joku muu oli vierasta, mutta mä en tuntenut sitä sellaista. Mulla oli täällä tuttavuuksia, suomalaisia perheitä. Mä kävin kylässä ja sopeuduin ihan hyvin ja nopeasti. (nainen, 65 vuotta)

Kotoutumisen tiellä ovat olleet paluumuuttajien mukaan suomalaisten negatiiviset asenteet, jotka koetaan loukkaaviksi ja sopeutumista hidastaviksi. Niistä yritetään olla mahdollisuuksien mukaan välittämättä.

Se ei ollut mikään helppo juttu. Että suomalaisilla, kun on tällainen vaikutelma, että tulevat tänne vaan. Voi olla sellaisiakin seikkailijoita, jotka tulevat koko perheen kanssa, mutta mulla ei ollut tätä. (nainen 58 vuotta)

Semmoinen oletus tietysti on myös, että kun tänne tullaan, niin me ollaan niin kuin tunkeilijoita. Ikään kun toisen luokan kansalaisia, mutta se on heidän (suomalaisten) päänsärkynsä. (...) Se on nimenomaan sitä muiden ihmisten asennetta ja suhtautumista virolaisiin ja sitä yleistä tietoa, että Tallinnassa on Mustanmäentori ja pelkästään ilotyttöjä ja että kaikki virolaiset naiset ovat ilotyttöjä. Se suomalaisten tieto, se kapea ja yleensäkin kapeakatseinen ajatus meistä virolaisista on ehkä hidastanut. Ja sitten tietysti ne omat itkut ja kyyneleet siitä, kun laittaa tuhansia hakemuksia ja sitten tietää varmasti, että koulutus ja työkokemus

*riittävät, mutta sittenkään ei hyväksytä. Se on ollu vähän vaikeeta.
(nainen, 39 vuotta)*

Yksi haastateltava kuitenkin uskoo muutokseen suomalaisten asenteissa pidemmällä aikavälillä. Hän kritisoi nykyisiä vallassa olevia suomalaisia kapeakatseisuudesta.

Mä luulen, että ehkä kenties kahden tai kolmen sukupolven jälkeen se muuttuu. Se johtuu niiden syntyperältään suomalaisten asenteesta, jotka ovat tällä hetkellä vallassa aika pitkälti näistä taisteluista, miten se itsenäisyys on saavutettu. En mä sillä tavalla tuomitse niiden asenteita, mutta vaikka Suomi on iso maa, niin se on mielestäni liian, miten mä sen sanoisin, kapea ja pitkä ja sitten on myös yhtä kapea ja pitkä on se näkemys. Että tuntuu välillä, että suomalaisilla on kuin silmäläpät silmillä ja tietysti kuulokkeet päässä, että ne ei edes kuulekaan, mitä tapahtuu. (nainen, 39 vuotta)

Haastatelluilla paluumuuttajilla oli erilaisia keinoja selvitä uudessa kotimaassa. Tukena olivat usein etenkin läheiset ihmiset.

Luin venäjänkielisiä kirjoja, kun jostain oli mahdollista saada sellaisia. Mutta mulla oli iso perhe ja muuta tekemistä kuin pelkkää telkkarin katsomista. Mä en tiedä, mitä ihmiset, jotka tulevat yhden lapsen kanssa, tekevät vapaa-aikanaan, jos he eivät ymmärrä televisiosta mitään. Mutta mä en ikinä halunnut lähteä kotoa pois etsimään jotain muuta tekemistä. Mä löysin aina jotain tekemistä kotona. (nainen, 46 vuotta)

Mun sisko oli täällä (Suomessa). Hän tuli jo ennen. Sen takia mä tähän lähdinkin hänen tuellaan. Mutta hän oli kaksi vuotta ja meni takaisin. (nainen, 58 vuotta)

5.2.2. Suomen kieli on avain suomalaiseen mediaan

Keskeinen väline kotoutumisessa ja median hyödyntämisessä on suomen kielen taito. Se oli monilla haastateltavilla tänne tultaessa heikohko tai lähes olematon.

Silloin kun mä olin tullut Suomeen, niin mun kielitaito ei ollut sillä tasolla, että mä olisin voinut seurata mediaa. (mies, 45 vuotta)

Monet paluumuuttajat puhuivat lapsuudessaan suomea kotona, mutta ajan kuluessa venäjän ja/tai viron kieli ottivat olosuhteiden pakosta arkikielen paikan. Suomen kieltä oli vaikea pitää yllä. Lähes kaikki haastateltavani puhuvat tällä hetkellä useampaa kuin yhtä kieltä suhteellisen hyvin.

Suomea puhuttiin silloin, kun mä olin lapsi, mutta sitten sitä ei niin kauheasti edes halunnut puhua eikä ollut motivaatiota. Äiti kyllä kotona puhui, mutta sekin puhui niin suomen ja viron sekoitusta. (nainen, 58 vuotta)

Suomea puhuttiin koko ajan kotona, mutta kävin venäjän koulua, koska asuttiin sellaisessa paikassa, jossa ei ollut Viron koulua. Mun piti mennä venäläiseen kouluun ja sitten mä jatkoinkin sitä venäjän kieltä. Ja viron kieltä opetettiin tietenkin koulussa myös. (nainen, 65 vuotta)

Puhuimme kotona venäjää, mutta äiti lauloi aina suomeksi lauluja. Me asuttiin pienessä paikassa, jossa ei ollut venäläisiä. Kaverit oli virolaisia ja siksi olen oppinut sen viron kielen. Mutta koulu oli toisessa kaupungissa, jossa olin viikot ja viikonloput kotona. (nainen, 46 vuotta)

10-vuotiaalla lapsellakin oli Suomeen tullessaan jonkinlainen kosketus suomen kieleen. Nyt hyvin suomea puhuvaa 19-vuotiasta naista naurattaa sen muistelu.

*Mä osasin laskea kymmeneen ja sitten mä tiesin, mikä on kissa.
(nainen, 19 vuotta)*

Ennen Suomeen tuloa monet paluumuuttajat lukivat ja opettelivat kieltä uudestaan ja kävivät erilaisilla suomen kielen kursseilla. Suomessa kielen opettelu jatkui arjen lomassa ja oli joillekin vaikeaa.

En osannut silloin ollenkaan Suomea. Mulla oli sisko apuna. Jos mulla oli joku ongelma, niin sisko auttoi aina. Mä olen aina ollut tämmöinen, että en ole uskaltanut puhua, vaikka olen osannutkin jotain. En halua tehdä paljon virheitä. Omien lasten kanssa huomaan, että puhun huonosti suomea. En ole sitten puhunut. Kun menin Kuopioon töihin, olin siellä yksin ja oli pakko puhua. Virheitä tuli, mutta oli puhuttava. (nainen, 46 vuotta)

*Alussa oli pikkuisen vaikeuksia kielen kanssa, kun ei ymmärtänyt kaikkea telkkarista. Ja töissä oli vähän vaikeuksia ymmärtää.
(nainen, 65 vuotta)*

Kielen oppiminen on ennen kaikkea motivaatiosta kiinni. Onnistumisen tunteet lisäävät uskoa omiin kykyihin. Varsinkin toisella nuorella haastateltavalla suomen kielen taito tuli lopulta melkein itsestään.

Mä opin sitä (suomen kieltä) suhteellisen nopeasti. Pari vuotta mulla meni, niin sitten enemmänkin ihmiset kyselivät, että miksi mä osaan puhua venäjää. Että enemmänkin kaikki luuli mua suomalaiseksi. Ei kyllä hirveästi nytkään, esimerkiksi opettajat koulussa, ei kukaan niistä melkein tiedä, paitsi mun äidinkielen opettaja. Aina kaikilta tulee kommentti että sä kirjoitat hyvin, mutta jotain kielioppivirheitä kyllä on. (nainen, 19 vuotta)

Olen ollut muutaman kuukauden töissä suomalaisten lasten kanssa, ja olen oppinut heti uusia sanoja ja lauseita. Yllättyi itekin, että käyttää uusia sanoja. Poika aina sanoo mulle, että sulla on niin

pieni sanavarasto, mutta kun olen opiskellut Tikkurilassa, niin opettaja on sanonut, että sinulla on niin iso sanavarasto. Poika sanoo niin, koska hän ei puhu minun kanssani niin paljon suomea eikä hän tiedä. Kun on mahdollista puhua enemmän, niin kyllä sieltä tulee sanoja. (nainen, 46 vuotta)

Myös joukkoviestinnällä koetaan olevan paljon merkitystä suomen kielen oppimisessa.

Sillä (joukkoviestinnällä) on tietenkin iso, iso merkitys. Lehtien lukeminen on niin paljon itsestäkin riippuvaa, että sä viitsit lukea ja tehdä töitä sen eteen ja sä kommunikoi joka päivä ihmisten kanssa. Että se tulee ihan itsestään kuitenkin minulle. Lukeminen on minulle niin tärkeää. (nainen, 58 vuotta)

Median merkitystä sopeutumisessa ei kiistä kukaan haastateltava. Paluumuuttajat uskovat, että on paljon itsestä kiinni, hyödyntääkö joukkoviestimiä sopeutumisprosessin aikana. Media nähdään mahdollisuutena tutustua suomalaiseen kulttuuriin ja itse suomalaisiin.

Se (joukkoviestintä) on tärkeä. Sieltähän paluumuuttaja saa periaatteessa kaiken. Ja riippuu vain itsestä, kuinka paljon sieltä haluaa ottaa. Ja kuinka paljon hän alkaa ymmärtää kielellisesti. Kyllä se on tärkeä. (nainen, 58 vuotta)

Joukkoviestintä auttaa totta kai paljon. Se on aluksi ainoa kontakti suomalaisuuteenkin. (mies, 42 vuotta)

Kyllä mä veikkaan, että sillä (joukkoviestinnällä) on aika paljon merkitystä. Sen kautta pystyy ehkä jotain ihmisiä auttamaan sopeutumaan paljon paremmin ja sitten se auttaa sellaisia ihmisiä, jotka ei kunnolla ole pystyneet sopeutumaan. Jos ne vaikka lukisi jotain tiettyjä artikkeleja ja... en mä tiiä. Kyllähän sen kautta voisi vaikuttaa siihen, että auttaisi sopeutumaan tähän, kun onhan se

*kuitenkin aika iso muutos, kun muuttaa täysin toiseen maahan.
(nainen, 19 vuotta)*

Paluumuuttajat kritisoivat venäjänkielisten maahanmuuttajien asenteita ja välinpitämätöntä suhtautumista suomalaiseen mediaan. Tällä tavalla he erottavat itsensä ”näistä venäläisistä” ja asettuvat ”meidän suomalaisten” ryhmään.

Suomenkielisellä medialla olisi varmasti paljon enemmän vaikutusta, jos asenteet näiden paluumuuttajien asenteet olisivat toisenlaiset. Mulla on sellainen käsitys, että selvästi yli puolet, mun arvioni on, veikkaan, että 80 prosenttia, niistä, jotka tulevat tänne, pitää itseään venäläisinä. Ja niiden tärkein asia on venäjän kieli ja sen säilyttäminen. Ja venäläinen media on se, joka vaikuttaa heihin. (mies, 45 vuotta)

Se auttaa sekä kielellisesti että henkisesti sopeutumaan. Ja ikävä kyllä olen nähnyt esimerkiksi työssäni esimerkiksi venäjänkielisillä ihmisillä, niillä on aika vähän, ei saisi yleistää, mutta sellainen kuva minulla on niistä, että he eivät kovin paljon ole kiinnostuneet tästä. (nainen, 39 vuotta)

5.3. Miten sopeutuminen tai sopeutumattomuus näkyy?

Kun paluumuuttajat arvioivat sopeutumistaan Suomeen, esille nousee haluttomuus palata entiseen. Tätä voi pitää merkinä hyvästä sopeutumisesta. Hyvin sopeutuneena yksilönä pidetään yleisesti integraatiostrategian omaksunutta ihmistä. Usko elämän sujumiseen on monella haastateltavallani vahva, ja he haluavat tuoda sitä vastauksissaan selkeästi esille.

Mä olen ihan tottunut. Monet asiat ovat venäjäksi helpompia, mutta mä olen tottunut nyt, että en halua enää takaisin. Se sopii mulle ihan hyvin. Nyt pitäisi vaan saada työpaikka, jossa saisi

*puhua enemmän suomea. Mutta tällä hetkellä se ei ole mahdollista.
(nainen, 46 vuotta)*

Mä seuraan tätä mediaa ja sitä joukkoviestintää ja mä elän tätä suomalaista elämää. Ja puolet meidän perheen jäsenistä on suomalaisia ja lapset pitää itseään suomalaisina. Niin mä käytän sitä suomea paljon enemmän kuin viroa. Ei, ei pakollisista syistä. Mähän voisin olla Viroon paljon enemmän yhteyksissä, mut mä en halua. (...) Olen joskus, sanotaan viisi, kuusi vuotta sitten miettinyt, että mitä jos muuttaisi takaisin Viroon. Mutta se oli lähinnä tuon nuorimmaisesta lapsen takia silloin, kun mulla oli avioero. Mutta se olisi ollu niin suuri virhe. Silloisen miehen kanssa kyllä keskusteltiin ja hän sanoi, että mä en tuu siellä pärjäämään, että mä en sopeudu enää sinne. (nainen, 39 vuotta)

En mä edes tiedä, miten se (sopeutuminen) näkyy, mutta jotenkin silleen, että toi kieli menee ihan hyvin ja koulu on sujunu ihan hyvin ja kaikki muutenkin ihan hyvin. Että oon mä sopinu täysin hyvin tähän. Koskaan mulla ei tosiaan tullu mitään ongelmia sen takia, et mä oon muuttanu Venäjältä. Ei mitään kiusaamista tai mitään. (nainen, 19 vuotta)

Onnistuneen sopeutumisen merkki on yhden haastateltavan kuvaama suomalaisen median hyödyntäminen ja sen mukanaan tuoma itsevarmuuden tunne. Uutisvuoto-ohjelma vahvistaa paluumuuttajan uskoa omaan pätevyyteensä suomalaisen median maailmassa. Hänet voi nähdä medialukijana, joka purkaa median tarjoamaa merkitysten maailmaa kyseisen ohjelman avulla omaksi huvikseen.

Mä olen aina mukana. Kun sä tunnet julkkiksia ja luet kaikki, kuka oli kenenkin kanssa jossakin vaikka 30 vuotta sitten, niin kuin nyt lehdissä on ollut. Kaikki mä tiedän. Esim. Uutisvuoto, jossa käydään viikon jutut läpi, niin tiedän aina, mistä ne puhuu. Kun kerran sanomalehtiä seuraa, niin ei siellä ole yhtään kysymystä

ulkopuolelta. Ne osaavat aina niin fiksusti ja humoristisesti käsitellä näitä asioita, mutta periaatteessa ikinä ei ole mitään uutta. (nainen, 58 vuotta)

Hyvän sopeutumisen merkinä voi nähdä viihtymisen ja tunteen kotona olemisesta. Lapsen käyttäytyminen on auttanut yhtä haastateltavaa ymmärtämään kodin merkityksen: koti on paikka, jossa on hyvä olla. David Morleyta (2001) mukaillen koteja voi olla useampia, eikä sana koti tarkoita pelkästään fyysistä vaan myös henkistä kuulumisen tilaa.

Se näkyy siinä, että mun koti on täällä. Jos mulla ei olisi asuntoa ja omaa rauhaa, niin olisi eri asia. Mun lapset ja lapsenlapset voivat tulla kylään tänne. Kun oli tällainen miellyttävä ja toisaalta naurettavakin asia, että Tallinnassa oleva poikani oli ylioppilas, ja aina nuorilla on likaista pyykkiä, niin hän tuli tänne Suomeen ison kassin kanssa. Lapsi tulee tänne ja tuo äidille likaiset pyykit pestäväksi. Kun missä se poika siellä pesee, kun on tottunut, että äiti pesee pyykit. No, sitten mä ymmärsin, että koti on siellä, missä äiti on. Missä maailman kolkassa tahansa. (...) Kun mä olen siellä (Virossa) lomalla ja se loppuu, niin kyllä mä tulen taas ihan mielelläni tänne. Mä odotan, että mä tulen kotiin. Minulla on kaksi kotia, eikä mitään traumaa lähteä sieltä. Mä nautin olostani Suomessa. (nainen, 58 vuotta)

Sopeutumista pohdittaessa poikkeuksen tekee jälleen 16-vuotias haastateltava. Hän haluaisi takaisin Venäjälle, jossa olisi hänen uskoakseen parempi olla ja elää. Taustalla on se, että hän tuli Suomeen vasten omaa tahtoaan. Hän ei myöskään usko, että joukkoviestinnän käyttämisellä on merkitystä sopeutumisen kannalta. Kun häneltä kysytään sopeutumista edistäviä tekijöitä, hän vastaa:

Koulu auttaa sopeutumaan. Siellä on kavereita. (poika, 16 vuotta)

Sopeutumista hidastavien seikkojen tiedustelu saa haastattelijankin hiljaiseksi.

Sopeutumista ovat hidastaneet ihmiset, kieli, kaikki. (poika, 16 vuotta)

Separatiostrategian valinnut nuorukainen ei koe suomalaisen yhteiskunnan antavan hänelle minkäänlaisia eväitä kotoutumiseen, vaan hän pyrkii säilyttämään alkuperäisen venäläisen kulttuurinsa. Sopeutuminen on selvästi pysähtynyt, ja hän on kyvytön osallistumaan suomalaiseen yhteiskuntaelämään. 16-vuotias poika edustaa toista ääripäätä. Toisessa ääripäässä ovat haastateltavat, jotka kokevat sopeutumisen suorastaan velvollisuudekseen. Hyvän sopeutumisen takana on selkeästi ihmisen oma halukkuus kuulua Suomeen. Tämä ei tarkoita, että paluumuuttajat hylkäisivät entisen kulttuurin, vaan pikemminkin sulauttavat integraatiostrategiassa uuden kulttuurin ainekset osaksi vanhaa.

Vaikka mä olen aika kauhean kriittinen ihminen niin, mä olen silti sopeutuvainen. Ja kun mä tiedän, miksi mä olen tänne muuttanut. Ei ainoastaan sen takia, että minun sukulaiset ovat näin vaatineet minun vanhemmilta, vaan mä olen itse sitä halunnut. (nainen, 39 vuotta)

Kyllä minä tiedän, että täällä on sitä helpompaa, mitä nopeammin oppii suomalaisten elämän. Se on minulle pakko. Kun mä tulin tänne, tajusin, etten voi olla välittämättä ja puhua vain venäjää. Mulla on sellainen tunne, että minun velvollisuuteni on sopeutua. Muuta en voi vielä tehdä, mutta pitää vain oppia lisää lastenkin takia. En halua, että jään paikalleni ja lapset menevät eteenpäin. (...) Ennenkin olen sanonut, että sen takia luen, että aina oppii jotain uutta. Mä olen sitä iloisempi, mitä enemmän ymmärrän ja tunnen tätä maata. Voin olla itseeni tyytyväinen ja minulla on parempi olo. (nainen, 46 vuotta)

Yllä oleva sitaatti kertoo paluumuuttajan vahvasta halusta sopeutua, mutta samalla myös sopeutumisen vaikeudesta. Tämä haastateltava on hyvä esimerkki siitä, että paluumuuttajat käyvät vielä pitkän ajankin jälkeen keskustelua itsensä kanssa siitä, mitä muutto on oikeastaan merkinnyt heidän elämässään. Aluksi

hän arvioi sopeutuneensa Suomeen suhteellisen hyvin ja uskoo muuton helpottaneen hänen elämäänsä.

Kyllä se oli minun mielestä heti helppoa, vaikka mä olin silloin raskaanakin. Mutta mulla oli niin paljon vapaa-aikaa, että sain lukea. Ja myöhemminkin, kun lapsi oli jo syntynyt, mun kaveri soitti yhdeksältä ja sanoi, että oletko sä nukkunut. Mä sanoin, että olen lukenut kirjaa. Hän ihmetteli, että miten neljän lapsen äiti voi olla yhdeksältä sängyssä lukemassa kirjaa. Mutta täällä ei ollut sellaisia vaikeuksia. Virossa oli omakotitalo ja siellä ei ollut lämmintä vettä. Kaikki tällaiset pienet työt olivat niin aikaa vieviä. Suomessa se on helpottanut. Täällä asuvat eivät voi ymmärtää. Elämä on heti helpottanut, kun on niin paljon vapaa-aikaa. Mä olen heti alkanut lihomaankin. (naurua) Siellä liikuin niin paljon. (nainen, 46 vuotta)

Myöhemmin hän tuumii, että olisi voinut sopeutua paremminkin. Hän kokee tehneensä entisessä kotimaassaan Virossa paljon turhaa työtä ja jättäneensä paljon voimia sinne. Nyt on jo esimerkiksi vaikeaa opiskella uutta. Muutto aiheuttaa edelleen ristiriitaisia tuntemuksia, jotka tulevat esille vastakkaisina lausuntoina. Muuttoon on liittynyt sekä hyviä että huonoja asioita.

Jos olisin tullut nuorempana, vaikka viisi vuotta aikaisemmin, se olisi ollut ehkä helpompaa. Silloin se ei ollut mahdollista. Mä tulin vähän liian myöhään iän puolesta. Ei ollut niin helppoa. Olen oppinut Viron kielenkin vasta koulun jälkeen ja samalla tavalla olisin oppinut suomen nopeammin. Olin kuitenkin 37-vuotias, kun tulimme Suomeen. Ja ei ole ollut aikaa vain opiskella, koska on ollut pieniä lapsia. (nainen, 46 vuotta)

6. Paluumuuttajien identiteetin kokeminen – keitä me olemme?

Seuraavaksi luon katsauksen haastateltavieni identiteettipohdintoihin ja siihen, miten media osallistuu paluumuuttajien identiteetin muotoiluun. Inkerinsuomalaisten identiteetissä nousee selkeästi esille sen moninaisuus ja ristiriitaisuus. Vaikka suomalaisuus koetaan lähes kaikkien haastateltavien kohdalla keskeiseksi osaksi omaa minuutta, venäläisen ja/tai virolaisen kulttuurin vaikutus ei ole voinut olla jättämättä jälkiä. Kasvaminen ja eläminen toisessa kulttuurissa määrittelevät ihmistä enemmän kuin tieto suomalaisista juurista. Suomalaisuus on kuitenkin vaikuttanut paluumuuttajien elämässä jatkuvasti – jos ei muuten niin taustalla.

Äiti ja isä olivat molemmat inkerinsuomalaisia. He ovat eronneet silloin, kun olin 8-vuotias ja minulla oli venäläinen isäpuoli. Siksi kaikki on mennyt minun elämässäni vähän venäjäksi. Mutta toisilla sukulaisilla, kuten serkuilla, ei ollut tällaista ongelmaa. He osasivat suomea paremmin. (nainen, 46 vuotta)

Mä en osannut ennen kouluun menoa sanakaan venäjää. (...) Koulussa minä opin sitä äkkiä ja olin sitten 10 vuotta siellä. Pietarissa kolme vuotta opistossa ja armeija ja kaikki. Pikku hiljaa tuo suomen kieli alkoi unohtua. Kylässä ei ollut ketään kavereita, joiden kanssa puhua suomea. Ja niin se alkoi sitten unohtua (mies, 42 vuotta)

Mun täytyy kuvitella, millainen kuva mulla oli Suomesta. Vaikea sanoa, mutta ensinnäkin se, mitä mä olen nähnyt tässä nyt ympärilläni, niin se on tietenkin aivan eri kuin silloin Venäjällä 90-luvun alussa tai 80-luvulla. Vanhemmat olivat käyneet Suomessa ja mulla oli paljon suomalaisia ystäviä ja he olivat käyneet täällä. Mulle oli kerrottu aika paljon. Mä olin nähnyt Suomesta paljon

kuvina, niin se vain vahvistui se tunne, että haluan tänne. (mies, 45 vuotta)

Kosketusta Suomeen ja suomen kieleen haluttiin pitää joissakin perheissä yllä – vaikka väkisin. Näin ollen Suomi ja suomalaisuus nähtiin ylläpitämisen arvoisena osana identiteettiä.

Kävi kerran niin, että mä tulín kotiin ja sanoin, että äiti nyt lopetatte tuon venäjän puhumisen ja puhutaan taas uudestaan suomea. Ja sittenhän puhuttiin muutama sana suomea ja se unohtui ja taas puhuttiin venäjää. Ja mä sanoin, että äiti, mä pyysin sinua. Ja aina se vain unohtui. (mies, 42 vuotta)

Haastattelemiä paluumuuttajia jakautuvat etnisen identiteetin määrittelyssään yllättävän tasaisesti. Toisille suomalaisuus on ollut ohittamaton ja ensisijainen osa identiteettiä, toiset taas kokevat venäläisen tai virolaisen kulttuurin vaikuttaneen vahvimmin. Karkeasti jaotellen haastateltavien joukossa on identiteetiltään kaksi suomalaista, kaksi virolaista, yksi venäläinen ja kolme niin sanottua sekoitusta, joille oman itsen määrittely on muita pulmallisempi kysymys. Selvää on, että identiteetin määrittely on kaikkien kohdalla paljon monimutkaisempi asia kuin itsensä nimeäminen johonkin tiettyyn porukkaan, mutta yksinkertaistus auttaa tässä kohtaa tuomaan selkeästi esille haastateltavien näkemyksiä ja itselleen antamia merkityksiä. Haastateltavani arvioivat puheenvuoroissaan itseään paljolti etnisen identiteetin kautta, eivätkä esimerkiksi yhteiskunnallisen asemansa tai perhesuhteidensa kautta. Virolaisiksi itsensä kokevien identiteetin määrittelyssä näkyy selkeästi eron tekeminen muihin nähden.

No kyllä mä virolainen olen. Ei minusta suomalaista saa. En koe itseäni suomalaiseksi. Minusta ihminen on se, mitä kieltä hän puhuu lapsensa kanssa. Ja kun mä lapsen kanssa puhun Viroa, niin se on se. Ja se on kriteeri. (nainen, 58 vuotta)

Mä olen 15 ja puoli vuotta sitten muuttanut Virosta tänne Suomeen ja mulla on suomalaiset juuret, mutta olen kuitenkin virolainen. Pidän itseäni virolaisena. (nainen, 39 vuotta)

Myöhemmin haastattelun kuluessa 39-vuotias nainen täsmentää sitä, miten hän sovittaa yhteen virolaisuuden ja suomalaisuuden. Hän kokee olevansa juuriltaan paluumuuttaja, mutta maahanmuuttaja-sana määrittelee häntä omasta mielestään paremmin. Hän perustelee tätä sillä, että hänen äitinsäkään ei laske itseään inkerinsuomalaisiin Virossa kasvaneena.

Mä olen virolainen, joka asuu Suomessa. Se tarkoittaa sitä, että mä tulen aina olemaan täällä ulkomaalaisena. Mä olen sen kokenut niin kantapäin kautta. (...) Mulla on ystävät, jotka ovat hyväksyneet minut sellaisena kun mä olen. Mä olen virolainen omalta temperamentiltani. Mä en ole se hidas hämäläinen ja virastossa asioidessa tai sitten työpaikallani joka puolella ihan missä tahansa niin, kyllä minut otetaan kuin ulkomaalaisena. (nainen, 39 vuotta)

Ulkopuolisuuden kokemukset ovat lähes kaikille haastateltavilleni tuttuja, mutta jotkut ovat omaksuneet vahvemmin ulkomaalaisuuden osaksi identiteettiään (vrt. Puusaari 1997). Ulkomaalaisen status ei tunnu haittaavan 39-vuotiasta naista enää suuremmin, vaikkakin hän halveksuu ihmisten tietämättömyyttä ulkomaalaisten suhteen.

Ei se haittaa tai joskus on haitannu, mutta silloin mä olenkin sanonu niille, mitä mieltä mä asiasta olen. Joku on joskus täräyttännyt, että ai sielläpäin Venäjää se Viro on. Että ihmisillä ei ole paljonkaan tietoa näistä asioista, ja mä jätän ne ihan omaan arvoon. (nainen, 39 vuotta)

Usko omaan selviämiseen Suomessa on hänen kohdallaan hyvin vahva, vaikka vastoinkäymisiä tulisikin vastaan.

Siinä on ollut vähän vaikeeta esimerkiksi, jos mä haen vakituista työpaikkaa niin, mielestäni se on jollain tavalla jopa syrjintää, kun ei valita. Mutta sekään ei haittaa, opettajia aina tarvitaan ja kyllä töitä löytyy ja jos ei Hollolasta ja Lahdesta löydy, niin Suomi on aika iso maa. (nainen, 39 vuotta)

Toinen virolaiseksi itsensä kokeva haastateltava ei halua kieltää suomalaisia vaikutteita omassa elämässään.

On mulla suomalaisiakin vaikutteita. Kaikki on kyllä sillä tavalla sekaisin. Välillä ajattelenkin suomeksi. Kaikki on muuttunut siellä Virossa sen jälkeen, kun mä lähdin sieltä. Niin paljon uusia sanojakin, esim. kaikki pankkijutut. Mä en tiedä Viroksi niitä sanoja, kuten suoraveloitus, kun niitä ei vielä silloin ollut. Siellä on paljon uusia juttuja, jotka on mennyt ihan ohi. (nainen, 58 vuotta)

Suomalaiseksi itsensä kokee vahvasti erityisesti pari haastateltavaa. Tämän kansakunnan olemassaoloon perustuvan identiteetin ylläpitäminen oli rajan takana vaikeaa. Heidän kohdallaan etnisen identiteetin jatkuvan punnitsemisen voi katsoa aiheuttaneen muita enemmän ristiriitoja omassa minässä.

Olen aina kokenut olevani suomalainen. Enhän osannut venäjän ja viron kieltäkään, kun mä olin lapsi. Se tuli sitten koulun ja kavereiden mukana. (nainen, 65 vuotta)

Mulla oli selkeä käsitys, että minä olen suomalainen. Vaikka joku toinen olisi toista mieltä, niin se ei muuta minua. Peruskysymyksissä mulla ei ollut ongelmia. (...) Mä en ole tuntenut tätä venäläistä kulttuuria Neuvostoliitossa. Mä en ole asunut Venäjällä. Mä olen asunut Karjalan tasavallassa, joka periaatteessa oli karjalaisten ja suomalaisten alue. (mies, 45 vuotta)

Karjalassa asuneen miehen kommentin voi tulkita siten, että hän haluaa tietyllä tasolla kieltää venäläiset vaikutteet omassa elämässään ja vahvistaa samalla suomalaista identiteettiään. Hänen kohdallaan diasporassa eläminen on ollut todellisuutta.

Venäjän vaikutus tällä hetkellä on se, että Karjala on venäläinen. Siellä on joitakin karjalaisia, jotka sanovat, että he ovat karjalaisia ja jotkut sanovat olevansa suomalaisia, mutta se on periaatteessa venäläinen alue kokonaan. Mutta minun lapsuuteni aikana joskus 60-luvun lopussa ja 70-luvun alussa, siellä oli kadulla suomalaisia ja puhuivat rohkeasti suomen kieltä ja karjalaisiakin. (mies, 45 vuotta)

Loppujen lopuksi vieroutuminen suomalaisesta kulttuurista ja kielestä sekä joutuminen täysin venäläiseen ympäristöön oli armeijaikäiselle miehelle kova paikka. Oman venäläisyyden kieltämiseen liittyy Suomeen tulevien venäläisten ja heidän tarkoituksensa kritisointi. Ongelmat venäläisten kanssa juontavat juurensa tällä haastateltavalla jo lapsuudesta, jolloin venäläiset lapset kiusasivat häntä koulussa hänen suomalaisuutensa takia.

Se raja kulki jossain vuosissa 1993-94, josta alkaen Suomeen on tullut sellaisia ihmisiä, jotka eivät pitäneet itseään suomalaisina. Mä muistan esimerkiksi muutaman henkilön tuolla Kontupohjassa, jotka olivat kysyneet minulta, että minkä takia minä olen lähdössä. Mä sanoin niille, että olen suomalainen ja he sanoivat minulle, että no me emme ole suomalaisia, me olemme venäläisiä. Ja nämä ihmiset ovat tulleet Suomeen. Mutta 90-luvun lopussa. Ja he ovat hakeutuneet Suomen konsulaattiin suomalaisina. Siinä on takana taloudelliset syyt. (mies, 45 vuotta)

Yksi haastateltavani, 16-vuotias poika, on yksi näistä venäläisistä, joita suomalaiseksi itsensä kokeva haastateltava edellisessä kommentissaan kritisoi. Hän on tullut Suomeen vasta 2000-luvun puolelle, ja vahvasta venäläisestä identiteetistä on merkinä suomen kielen osaamattomuus.

Koen itseni venäläiseksi, koska puhun venäjää. (poika, 16 vuotta)

Hän ei näin ollen koe minkäänlaista identiteetin ristiriitaisuutta, vaan ainoastaan katkeruutta siitä, että hän joutuu oleskelemaan ”vieraassa maassa”. Ongelmallisemmaksi identiteetti muodostuu niiden paluumuuttajien kohdalla, jotka kokevat kuuluvansa vahvasti kahteen tai jopa kolmeen eri kulttuuriin. Heillä paluumuutto on käynnistänyt todellisen itsensä etsinnän, eikä identiteetin määrittäminen ole enää lainkaan niin yksinkertaista. Hallin (1999) näkemyksiä seuraillen heidän identiteettinsä on pirstoutunut ja sisältää vastakkaisia positioita.

En mä ole vielä suomalainen, mutta en mä ole venäläinenkään. Mä olen asunut siellä vain viisi vuotta. Mä olen virolainenkin. Mulla on sellainen tunne, että kun menen Viroon, niin sekään ei ole minun kotimaani. Suomalainen en ole sen takia, että en ole syntynyt Suomessa enkä puhu suomea niin hyvin. Että aika vaikea sanoa. Lapsilla on toinen tilanne. Olen iloinen, että lapset tietävät, keitä he ovat. Mutta itse mä jäin tällaiseksi sekoitukseksi. Mä en voi sanoa, mitä näistä kolmesta olen eniten. Jos nämä kaikki kolme asettaa yhteen, minä olen keskellä. (nainen, 46 vuotta)

Vaikka mä asuin Neuvostoliitossa, mä olin aina suomalainen. En mä voi kuvitellakaan mitään muuta. Se vaan joskus harmitti, että mä olin 33 vuotta siellä suomalainen ja kun muutin tänne Suomeen, minusta tuli venäläinen. (mies, 42 vuotta)

42-vuotias mies tuntee itsensä tällä hetkellä enemmän venäläiseksi, koska alkaa selitellä suomalaista taustaansa.

Toisaalta molemmat (suomalainen ja venäläinen). Molemmat mummot asuivat koko ajan siellä Inkerinmaalla Venäjän puolella ja yksikään ei osannut kunnolla venäjää. Niin vaikeaa se oli heille. Kylät olivat kaikki suomalaisia. Perheet, naapurit, kaikki olivat ympärillä suomalaisia. (mies, 42 vuotta)

Identiteetin ristiriitaisuus tulee erityisen hyvin esille nuoren inkerinsuomalaisnaisen puheissa. Hän tiedostaa oman lapsuutensa Venäjällä, mutta tietää tulleensa Suomeen suomalaisten sukujuurien takia. Hän kuuluu hajaannuksen aikakaudella kahden kulttuurin avioliitoista syntyneisiin inkerinsuomalaisiin ja joutuu itsekin pohtimaan tätä ristiriitaisuutta selvästi ensi kertaa vasta haastattelun aikana.

Mä oon aina jotenkin silleen ajatellut, että mä oon venäläinen, mutta en mä tiedä. En mä...ehkä enemmänkin silleen musta saa suomalaisen kuvan... En mä tiedä, en mä edes tiedä, jos mua oppii tuntemaan silleen, että millainen mä oon luonteeltani, niin millaisen kuvan musta saa. Oonko mä enemmän suomalainen vai venäläinen, mutta (...) Jotenkin on aina ajatellu silleen, että, no joo iskä on suomalainen ja äiti venäläinen ja kummaltakin saa jotain. Onhan se kyllä, että en mä millään tavalla häpeä sitä, että on juuria sinne (Venäjälle) ja että mä oon tosiaan asunu siellä. Mä oon tosi ylpeä siitä. Mä oon tosiaan saanu sieltä niin paljon sitä elämäkokemusta, mitä mä en olis täältä välttämättä koskaan saanut. Elämä on siellä niin erilaista kun täällä. (nainen, 19 vuotta)

Miten identiteetin moninaisuuteen sitten pitäisi suhtautua? 46-vuotias inkerinsuomalaisnainen on joutunut pohtimaan asiaa tarkemmin ja tullut sinuiksi sen kanssa. Hän on oivaltanut identiteetin joustavuuden.

Ei se ole ongelma. Se on minun elämäni ja minä olen tällainen. Ei voi enää palata, vaikka haluaisikin. Joskus kun minulta kysytään, haluaisinko muuttaa jotain omassa elämässäni, niin en varmaan halua. Huonompiakin elämiä on olemassa. Se on aika hauskaa, kun menee Viroon, osaa viroa enkä ole unohtanut sitä ja kun mä menen Venäjälle, mä pärjään siellä. Se on omanlainen rikkaus. Jos mä kuulen televisiossa viroa, terästä kyllä kuuloani. Yllättävän helposti ymmärrän, jopa helpommin kuin suomen kieltä. (nainen, 46 vuotta)

6.1. Venäläisyyden ongelma

Paluumuuttajien identiteettiä leimaa vahvasti yksi piirre: he eivät usein koe olevansa venäläisiä, mutta suomalaiset ovat nihkeitä tunnustamaan heidät suomalaisiksi. Tämän vuoksi he joutuvat jatkuvasti todistelemaan sekä itselleen että ympäröivälle valtaväestölle kuuluvansa samaan joukkoon suomalaisten kanssa. Sopeutuminen vaikeutuu, kun suomalaisten ja suomalaisen median paluumuuttajille tarjoamat identiteetin rakennusaineokset eivät vastaakaan heillä itsellään jo olemassa olevia aineksia. Identiteettiongelmiin voikin katsoa johtuvan paluumuuttajien kohdalla osaksi siitä, että suomalaisuuden tunnetta ei vahvisteta. Suomalainen tausta ei konkretisoidu vasta kuin silloin, kun paluumuuttajaan suhtaudutaan arkipäivässä suomalaisena.

Jos on inkerinsuomalaisia lapsia, niin minkä takia niitä täytyy kutsua venäläisiksi ja puhua heille kuin venäläisille. Jos he ovat kerran virallisesti inkerinsuomalaisina tulleet. Lapsi tietää, että hänellä on sellainen tausta, mutta koska hän ei osaa suomen kieltä, se ei ole hänen äidinkieltensä, esimerkiksi perheessä ei ole kukaan puhunut sitä. Mutta hän tietää, että hänellä on sellainen tausta ja sitä pitää vahvistaa. Eikä sanoa, että sä olet venäläinen. Okei, käytännössä kun puhutaan, että hän on venäläinen, hän alkaa uskoa siihen. Hän menee toisen samanlaisen pojan kanssa ja hänkin sanoo, että no me ollaan venäläisiä, ei tässä mitään. (mies, 45 vuotta)

Inkerinsuomalaiset ja paluumuuttajat yhdistetään lähes kaikkien haastateltavien mielestä liian usein venäläisiin. Venäjällä paluumuuttajat kokivat olevansa yhteiskuntaan kuulumattomia suomalaisia, kun taas Suomessa he ovat ulkopuolisiksi luokiteltuja venäläisiä. Paluumuuttajat tietävät, että venäläisiin suhtaudutaan Suomessa karsastaen ja heihin halutaan tehdä senkin vuoksi selvä pesäero.

*Kyllä se on ollut sama juttu Virossakin. Jos ei puhu Viroa, niin on venäläinen. Mä voin sanoa, että venäläisten ja niiden, joita luullaan venäläisiksi välillä on iso ero. Suomalaisten pitää muistaa se. Kaikki, jotka puhuvat venäjää, eivät ole venäläisiä. Minä itse elän puhtaasti venäläisten kanssa, ja tiedän tämän sen takia.
(nainen, 46 vuotta)*

Kyllä tuntuu, että ensimmäisenä joku aina aksentin perusteella yhdistää Venäjään. Onhan se ongelma siinä mielessä, että se ei mulla ole mitään venäläisiä ihmisiä vastaan, kun mä tunnen heitä niin paljon eikä ole yhtään ihmistä, joka olisi epämiellyttävä. Kaikki on ollu tosi ystävällisiä, mutta ei kukaan meistä halua olla venäläinen. Ei halua, että kukaan sanoo, että sä olet venäläinen. Ja kyllä monet ovat sanoneet. Ja mä olen kysynyt, että mihin sä perustat sen. (nainen, 58 vuotta)

*Miksi pitäisi olla (venäläinen) ja miksi pitää toista sanoa venäläiseksi, kun mä tiedän hyvin, että suomalaiset eivät tykkää venäläisistä. Ja heti sanoo sen, että jotain sinussa on huonompaa.
(nainen, 58 vuotta)*

Suomalaisten negatiivinen suhtautuminen venäläisyyteen on usein todettu arkipäiväisessä kanssakäymisessä suomalaisten kanssa. Käyttäytyminen muuttuu haastateltavan mukaan heti, kun kuullaan, että kyseessä ei olekaan venäläinen.

Ihminen sitten säikähtää ja pyytelee anteeksi, että ai jaa. Kyllä ne ymmärtää, että virolaiset eivät halua olla venäläisiä eikä niillä ole mitään tekemistä enää. Vain oli. Että kun historia on olemassa. Totta kai ne ihmiset, varsinkin koulutetut ihmiset, kysyvät äkkiä, että mistä sinä olet kotoisin. Se on diplomaattista. Mutta kun toinen sanoo heti, että olet venäläinen, niin mä olen vain kysynyt, että miten hyvin sä tunnet tätä venäjää, kun sä nyt aksentista ymmärrät. Venäjän aksentti on ihan erilainen ja jos on vähänkin korvaa, niin sen kuulee. Ja se pitäisi sitten heti ymmärtää. Mäkin ymmärrän heti

sen, kuka on Helsingin alueelta ja kuka on jostain muualta. Mutta tämäkin riippuu tietenkin ihmisestä ja se kertoo enemmän ihmisen omasta tasosta. (nainen, 58 vuotta)

Venäläiset vaikutteet eivät sen sijaan häiritse 19-vuotiasta tyttöä, joka on kasvanut Venäjällä lapsuutensa. Hän kuitenkin myöntää inkerinsuomalaisten yhdistämisen venäläisiin. Haastateltava ymmärtää olemassa olevan ristiriidan: miten kielitaidoton voi olla suomalainen.

Mun mielestä se menee niin lähinnä aina. Ehkä se on väärin, jos se jotain ihmistä häiritsee. Mua se ei häiritse millään tavalla. Mutta jos se jotain ihmistä häiritsee, jos joku tosiaan ei halua olla venäläinen niin... Toisaalta, hyvähän se on mennä sanomaan, että on suomalainen, jos ei osaa puhua suomea eikä mitään. Se, että sulla on ne juuret ja että sä oot inkerinsuomalainen, mut sä et ole millään muulla tavalla yhtään läheskään suomalainen niin, aika vaikeeta sellaista ihmistä on sitten liittää suomalaisiin kumminkaan. (nainen, 19 vuotta)

Venäläiseksi mieltäminen oli yhdelle haastateltavalle vielä kovempi paikka nuorena Virossa kuin nyt aikuisena Suomessa.

Mä tiesin sisälläni, että olen suomalainen. Se oli aina. Kaveri koulussa sanoi mulle joskus, että sä olit koko ajan minun kanssa koulussa ensimmäiseltä luokalta asti, mutta milloin sinusta tuli suomalainen. Mutta sitten kun asuin Virossa, siellä ei edes saanut puhua, että olet suomalainen. Kommunistit kielsivät. Äiti sanoi, että ei saa puhua koulussa, mitä me juhlitaan esim. pääsiäisenä tai jouluna. Kotona oli yksi elämä ja koulussa toinen. Oli olemassa niin kuin kaksi eri ihmistä. (nainen, 46 vuotta)

Venäläisyyden ongelmallisuus nousee esille joiden haastateltavien puheissa siten, että Suomeen muuttavien venäläisten asenteet ja suhtautuminen

suomalaiseen yhteiskuntaan nostavat ärtymyksen pintaan. Kommenttien taustalla on erottautuminen ylimielisistä venäläisistä ”hyväksikäyttäjistä”.

Mulla itselläniikin on aika paljon rasistisia piirteitä. Kun mä olen niitä vähän tarkemmin tutkiskellut ja en mä hae mitään selityksiä niille, niin mä tiedän, mistä ne johtuu. Ne johtuu nimenomaan siitä, että mä olen neuvostoaikana asunut Virossa ja meillä oli kaikki saneltiin sieltä Venäjältä. (...) Meitä kohdeltiin tosi väärin siinä. Meitä alistettiin. Mutta en mä näitä venäläisiä itseään kohtaan ole niin kun rasisti, mutta mä lähinnä tulistun ja vihastun heidän tämänhetkisestä asenteestaan, sitä kohtaan mä olen vihainen. (nainen, 39 vuotta)

Jotenkin on vaan sellainen kuva, mitä on itse tutustunu näihin venäläisiin, keitä täällä on niin, just se ylimielinen asenne ärsyttää mua niin paljon. Että joo ok, täällä ei välttämättä kaikki ole niin samalla lailla kun siellä (Venäjällä), mutta ei siitä tarvitse koko ajan valittaa ja koko ajan olla niin negatiivisesti ja kaikkea vastaan. Kyllä sitä kieltä on ihan hyvä oppia. (...) Tietenkin se riippuu ihan henkilöstä, mut nämä mitä mä oon tavannu, siis varsinkin nämä naispuoliset henkilöt on ylimielisiä. Mä en koskaan tullut niiden kanssa toimeen. Ne pyöri porukkana ja oli just vähän sellaisia, että enemmänkin niillä oli jotain suomalaisia vastaan kun suomalaisilla oli taas niitä vastaan. Mä ihmettele, miksi kaikki suomalaisetkin sitten katsoo niitä vähän silleen, jos niiden tavoitteena on oikein vielä näyttää, et mehän ei olla suomalaisia ja meistä ei koskaan tulekaan suomalaisia. (nainen, 19 vuotta)

Niin, on niitäkin, jotka eivät puhu yhtään suomen kieltä tai viron kieltä. Semmoisia on paljon ja se on väärin. Mä en tykkää niistä yhtään. Suomea pitäisi opetella, jos on täällä Suomessa. Tai ne keskenäänkin puhuu paljon, kun tuolla kaupungilla liikkuu, niin kuulee, että aha, taas venäläisiä. (nainen, 65 vuotta)

Yksi haastateltava on vakaasti sitä mieltä, että Suomeen ei pitäisi edes tulla, jos ei koe olevansa suomalainen ja todella paluumuuttaja, joka palaa takaisin isiensä maahan. Hän valaisee näkemystään kertomalla venäläisen miehen kanssa käydyn keskustelun.

Asenteisiin täytyy vaikuttaa jo siellä Pietarissa, kun nämä ihmiset tulevat. Koska jos he tulevat paluumuuttajina, niin heidän täytyy olla sananmukaisesti paluumuuttajia. Ja mä olen joskus kysynyt tätä venäläiseltä Pietarissa, kun me olemme keskustelleet samasta asiasta. Hän sanoi, ettei ole ymmärtänyt, että mitäs siinä sitten on, jos venäläinen tulee Suomeen ja jatkaa venäläisenä elämistä. Niin mä kysyin häneltä, että kuvittele, jos Virosta tulee henkilö, joka sanoo Venäjän konsulaatissa, että hän on venäläinen ja hän haluaa päästä Pietariin. Ja kun hän pääsee Pietariin niin hän saa asunnon, työttömyyspäivärahaa ja kaikkea tällaista muuta. Mutta hän ei kuitenkaan halua oppia venäjän kieltä, vaan puhuu viroa koko ajan ja haluaa lukea virolaisia lehtiä ja puhuu koko ajan, että Pietarissa tarvitsee olla kaupungin toisena kielenä viro ynnä muuta. Niin miten sä suhtaudut tähän, niin hän sanoi, ettei tuollaista saa olla. No, minkä takia Suomessa täytyy olla sitten sellaista. Jos hän haluaa päästä Suomeen suomalaisena, niin silloin täytyy olla suomalainen tai sitten jos hän ei ole suomalainen, niin menee sitten takaisin. (mies, 45 vuotta)

Venäläiset Suomessa ovat etenkin kyseiselle haastateltavalle todellinen ärtymyksen aihe. Taustalla on epäilemättä katkeruus siitä, että venäläiset pilaavat inkerinsuomalaisten maineen ja käyttävät häikäilemättä hyväkseen suomalaista sosiaalijärjestelmää. Vaikka haastateltava on paluumuuttaja, hän kokee vahvasti samaistuvansa suomalaisiin ja puolustaa kotimaataan väärinkäyttäjiä vastaan.

Jos kukaan ei vahvista sitä, että he ovat inkerinsuomalaisia, ei koulussa, ei mediassa eikä missään, niin sitten heidän uskonsa vahvistuu siihen, että he ovat venäläisiä. Ja tässä on sitten vielä lisäksi kaikki muut ongelmat. Lopulta he ovat täysin erakoituneita

Suomen sisällä, kuten tuossa Helsingissä ja Turussa, jossa näitä paluumuuttajia on aika paljon. (mies, 45 vuotta)

Hän uskoo tietävänsä, miksi venäläisiksi itsensä kokevat ihmiset tulevat Suomeen. Syynä on paremman elämän havittelu. Tämä on myös median tuon tuosta välittämä stereotypia, joka venäläisiin yleisesti liitetään. Kuten Pietikäinen (2002, 30) toteaa, stereotypiat ovat ongelmallisia juuri siksi, että niistä tulee helposti tiedonveroisia tosiasioita, joilla on vaikutusta esittämiensä ryhmien elämään. Venäläisyys nähdään usein huonona asiana, eikä se voi olla vaikuttamatta haastateltavien elämään. Entisestä, ”omasta” ryhmästä tulee vierasta ja paheksuttavaa.

Siinä on takana taloudelliset syyt. Eli silloin kun 80-luvun lopussa oli ns. perestroika, niin Venäjällä kaikki oli sitä mieltä, että nyt tulee parempi elämä ja nyt kaikki menee hyvin. Ne, jotka olivat pitäneet itseään venäläisinä, olivat jääneet sinne. Jos on kerran parempi elämä tulossa, miksi lähteä jonnekin ulkomaille. Ja ne, jotka olivat pitäneet itseään suomalaisina, he lähtivät kuitenkin heti kun rajat avautuivat. Ja sitten 90-luvun puolivälissä ja lopussa ne, jotka olivat pitäneet itseään venäläisinä, huomasivat, että parempaa elämää ei tullutkaan. (...) Näin he 90-luvulla sitten pikku hiljaa käyvät konsulaatissa ja sanoivat, että mä olen suomalainen ja haluan Suomeen. (mies, 45 vuotta)

Haastateltavan mielestä venäläisten määrän jatkuva kasvu Suomessa on suuri ongelma, johon pitäisi puuttua ajoissa. Hän maalaa uhkakuva, jossa Venäjä tulee suoraan vaikuttamaan Suomen politiikkaan aivan kuten Baltian maissa ja Ukrainassa. Hänen mukaansa Venäjä alkoi vaikuttaa Ukrainan sisäpolitiikkaan sen nimissä, että siellä on venäjänkielisiä. Suomessa väylänä ovat esimerkiksi paikallisvaalit.

Kun täällä Suomessa oli paikallisvaalit, niin siellä (Venäjän konsulaatissa Helsingissä) oli, että äänestä venäläisten ehdokkaiden puolesta, jotta venäläiset ehdokkaat sitten nostavat

venäjän kielen kysymyksen täällä esille. Siinä oli jopa ehdotus, että suomalaisessa televisiossa täytyy aloittaa venäjänkielisiä ohjelmia. (...) Ja yksi asiakas sanoi, että täytyy olla vaikkapa yksi kokonaan venäjänkielinen kanava televisiossa. Että valitsetko minut ehdokkaaksi, niin minä näytän. (...) Tämä on jo ongelma. Tämä on yritys vaikuttaa Suomen sisäpolitiikkaan Venäjän konsulaatin kautta, koska siellä käy venäjänkielisiä, joilla on oikeus osallistua paikallisvaaleihin. (mies, 45 vuotta)

Venäläisten määrän jatkuva kasvu mahdollistaa venäläisten yhteisöjen muodostumisen Suomen rajojen sisäpuolelle. Näissä yhteisöissä eristäytyään muusta ympäröivästä yhteiskunnasta, ja tämä johtaa syrjäytymiseen ja rikollisuuden lisääntymiseen.

Suurin ongelma on se, että Turussa esimerkiksi ja Helsingissä, on tällä hetkellä muodostumassa sellainen venäläinen, suljettu yhteisö, varsinkin nuorten keskuudessa. He eivät pidä mitään yhteyttä suomalaisten kanssa, heillä on oma slangi, josta on tullut ns. venäläisten slangi, jota ei edes pietarilainen ymmärrä. Ja he pitävät sellaista suljettua yhteisöä, ja toisaalta, koska he eivät ole sopeutuneet mihinkään, niin heillä työelämässä nollamahdollisuudet ja kaikissa muissakin asioissa. Heillä ei ole muuta kuin mennä rikollisuuden puolelle. He varastavat kännyköitä, hakevat tietoja autoista, jotka he voivat varastaa. Se on ammattirikollisuutta. (mies, 45 vuotta)

6.2. Hyvää ja huonoa inkerinsuomalaisuutisointia

Haastatteleman paluumuuttajat kokevat suomalaisen median kuvaavan inkerinsuomalaisia kahdella tavalla: toiset uskovat sen rehellisyyteen, kun taas toiset kritisoivat median keskittymistä negatiivisiin asioihin. Hyvien kokemusten

yhteydessä nousee esille asiallisuus ja samastumisen mahdollisuus median tarjontaan.

Varmaan ihan oikealla tavalla puhutaan. Kaikilla on oma elämä, kyllä se on totta. Mä uskon tätä mitä näkee. Minulla on aika hyvä kuva siitä, mitä inkerinsuomalaisten elämä on, eikä se ole juuri pistänyt silmään. Jos kuulen että vaikka Virossa tai täällä puhutaan inkerinsuomalaisista, se on kuin puhuttaisiin minusta tai minun äidistäni. Se on kuin minun elämästäni kirjoitettu. Joskus tulee sellainen tunne. (nainen, 46 vuotta)

Mä muistan, nyt ei tule mieleen, mikä lehti se oli, mutta siinä tulee silloin tällöin joitakin artikkeleita, että Helsingissä asuu sellainen ja sellainen perhe ja heillä on niin paljon lapsia ja ovat tulleet jostakin Kazakstanista, jostakin Venäjältä ja he sopeutuvat tuolla ja tuolla tavalla. Mies on opiskelemassa ja nyt hakeutuu autonkuljettajaksi ja... Kyllä näitä on, olen muutaman artikkelin nähnyt ja käynyt läpi ja siinä ensinnäkin aika asiallisesti ja toisaalta oli hellästi kerrottu, että he ovat suomalaisia tai inkerinsuomalaisia ja mutta niillä on ongelmia suomen kielen kanssa. (mies, 45 vuotta)

Virolaiseksi itsensä kokeva nainen on tyytyväinen median antamaan virolaiskuvaan, mutta hän taas kritisoi inkerinsuomalaisten niputtamista samaan ryhmään venäläisten kanssa.

Kyllä virolaisista annetaan ihan oikea kuva. Inkerinsuomalaisia ei osata erottaa venäläisistä. Ne, ketkä ovat tulleet Virosta, ovat virolaisia. En ole koskaan tuntenut itseäni inkerinsuomalaiseksi. Virolaisista puhutaan ihan kohtuullisen rehellisesti. Mä en ole nähnyt, että olisi ollut jotain hölönpyölyä. Ihan asiallisesti on puhuttu. (nainen, 58 vuotta)

Myös muut haastateltavat ovat havainneet puutteita ja epäkohtia inkerinsuomalaisista puhuttaessa. Loukkaavaksi koetaan etenkin suomalaisten juurien unohtaminen, yleistäminen ja väärät tiedot.

Alussa puhuttiin kaikenlaista. Huonoja uutisia ja hyviäkin. Vähän niin kuin tuli välillä paha mielikin. Nyt on jo parempi. Mutta aikaisemmin ei. Media ei ehkä tietänyt suomen inkeriläisistä mitään. (nainen, 65 vuotta)

Inkerinsuomalaisista annetaan nimenomaan negatiivinen kuva, koska ei täsmennetä näiden ihmisten juuria. He ovat venäläisiä ja he ovat köyhiä, ja rikkaat suomalaiset ottakaa nyt vastaan ja auttakaa. Mutta sitten mikä se lopullinen auttaminen sitten täällä onkin sitä, että kirkolta ne saa apua, sossusta eli suomalainen yhteiskunta itse asiassa lietsoo rasismia sitten siinä asiassa. (nainen, 39 vuotta)

Aika usein olen törmännyt. Joskus Helsingin lehdissä oli sellaista, että nuoriso pelaa niiden huumeiden kanssa, ja inkeriläiset tuovat niitä sieltä Venäjältä ja sellaista. Sitten autonvarkauksista on ollut. Tällaista negatiivista. En mä uskonut, että lehdessä on näin. Miksi ei ole oikeita tietoja, että se mies teki sitä ja sitä. Ne vain epäilevät. Sitten kun kysytään poliisilta, ei ole oikeata tietoa vaan yleistetään. Ja se pistää sydäntä, koska en oikeasti usko, että kaikki ovat sellaisia. (mies, 42 vuotta)

Erilaisen näkökulman inkerinsuomalaisuutisointiin antaa yksi haastateltava, joka näkee ongelmana sen, että hänestä puhutaan inkerinsuomalaisena, vaikka hän ei koe olevansa sellainen. Hän ei pidä inkerinsuomalaisina myöskään venäläisiä, jotka ovat muuttaneet rajan takaa.

Me ollaan kaikki, joilla on inkerinsuomalaiset juuret, niin ne luokitellaan inkerinsuomalaisiksi. Mun mielestä saa ollakin niin. Ja sähän saat ulkomaalaisvirastossa sen inkerinsuomalaispykälän,

sen statuksen, minkä mukaan sä sitten rupeat saamaan näitä työ- ja oleskelulupia. Me ollaan kaikki samalla statuksella siinä niin, että perheenjäsenillä on oma numero. Mutta mä en ole inkerinsuomalainen. Se ei ole inkerinsuomalainen, joka ei osaa puhua inkeriä ja mä en osaa puhua sitä, koska inkerin kieli on ihan muuta kun karjalan kieli. (nainen, 39 vuotta)

16-vuotias haastateltava taas on sitä mieltä, että inkerinsuomalaisia ei yhdistetä venäläisiin ja heitä myös kohdellaan paremmin kuin venäläisiä. Hän myöntää, että häntä itseään luullaan usein venäläiseksi. Syynä on arvatenkin venäjän kielen käyttö. Hän luottaa kuitenkin suomalaisen median suoritukseen.

Kyllä inkerinsuomalaisista annetaan kai oikea kuva. (poika, 16 vuotta)

Merkillepantavaa on tässä kohdassa se, että hänen mielipiteensä perustuu vähäisen suomalaisen median seurannan vuoksi enemmän mielikuvaan kuin todellisiin, henkilökohtaisiin havaintoihin.

7. Mitä suomalaisessa joukkoviestinnässä pitäisi parantaa?

Lopuksi esitän paluumuuttajien suomalaista mediaa koskevan kritiikin ja tuon esille heidän ehdotuksiaan siitä, kuinka median pitäisi muuttaa suoritustaan, jotta sen hyödyntäminen olisi mahdollista entistä paremmin. Suomalainen joukkoviestintä nähdään paluumuuttajien keskuudessa pääasiassa kahdella tavalla: toiset ovat varsin tyytyväisiä, kun taas toiset näkevät siinä paljonkin parantamisen varaa. Suomalaista mediaa kommentoidaan muun muassa näin:

Kaikki on hyvin. Ei ole oikeastaan mitään sellaista erikoista, mitä olisin huomannut. (mies, 42 vuotta)

Ei ainakaan ole mitään valittamista. En oo törmänny mihinkään sellaiseen, mikä mua henkilökohtaisesti ottaisi päähän (suomalaisessa joukkoviestinnässä). (nainen, 19 vuotta)

Aika provosoivaa ja aika väritettyä. (...) Suodattimen läpi laitan aika paljon. Esimerkiksi kun uutisia katselen, niin en usko ihan kaikkea mitä tietyllä kanavalla tulee. Rinnakkain katselen niitä. Vertailen hyvin kriittisesti niitä ja sitten luen vielä sanomalehtiä sen lisäksi. (nainen, 39 vuotta)

Muutamit haastateltavat eivät löydä suomalaisesta mediasta mitään erityisempää parannettavaa. Yhdelle heistä ovat tällä hetkellä selkeästi tärkeämpiä muut asiat, kuten perhe ja suomen kansalaisuuden saaminen. Toisille taas ei tule kysyttäessä mitään mieleen. Kriittinen paluumuuttaja tuntuu sen sijaan pääsevänsä keskustelemaan lempiaiheestaan parannusehdotuksia kysyttäessä. Hän poimii suurimmiksi ongelmiksi tiedottamisen ja tiedon puutteen maahanmuuttajista.

Tiedotus ei toimi mun mielestä niin kuin sen pitäis toimia. Jos jotain tapahtuu, niin silloin on semmoista väritystä ja sitten jätetään tietysti mielestäni kauhean tärkeitä asioita pois. Mulla

on henkilökohtaisia kokemuksia, en puutu tähän Aasian katastrofiin lainkaan vaan, Estonia-onnettomuuden kanssa niitä mulle tuli. Meille soitettiin yöllä Virostä, että meillä on lähiomaisia siinä laivalla ja että semmoinen katastrofi on tapahtunut. Sitten kun me täältä ruvettiin selvittämään heti aamupäivästä, niin mihinkään ei saa yhteyttä. En puhu mistään kriisipuheluista, ei näistä, koska mä olen itse tehny kriisityötä ja tiedän kyllä nämä ongelmat, mitkä siinä on mutta yleensäkin se tiedotus. Että kauhean varovaisia ollaan, että mieluummin silotellaan ja kaunistellaan. (nainen, 39 vuotta)

Haastateltavalla on mediassa olemisesta omakohtaista kokemusta, joka tukee kuvaa suomalaisten tietämättömyydestä maahanmuuttajia kohtaan. Medioituneessa yhteiskunnassa tiedon saamisen ja tarkistamisen tarpeellisuus näyttää korostuneen entisestään.

Ihmiset ei ota selvää, media itse ei ota selvää näistä, meistä maahanmuuttajista. No, silloin vuonna -90 minusta tehtiin oikein iso artikkeli Etelä-Suomen Sanomiin ja oikein etusivulla olin. Niin siinäkin jouduttiin aika paljon korjaamaan, vaikka haastattelija kävi kotona ja kirjasi hyvin täsmällisesti hänen mielestään asiat ylös. (nainen, 39 vuotta)

39-vuotias nainen on vakuuttunut, että suomalaiset pyrkivät jossittelemaan liikaa mediassa, eivätkä sano suoraan, miten asiat ovat.

Ehkä se johtuu nimenomaan siitä, että suomalaiset ei olo valmiita ottamaan vastaan juuta ja eitä, että siinä täytyy olla aina se harmaa vyöhyke. Mutta eihän elämässä aina mene niin, että on harmaa vyöhyke. Se varmaan juontaa sieltä Neukun ajoilta, että siinä on mustaa ja valkoista, ja mä olen aika mustavalkoinen ihminen. (...) Kyllä mä olen joutunut etsimään myös itse sitä harmaata aluetta, mutta joukkoviestinnässä ja varsinkin niin kun tarkoitan uutisia, niin siinä on nimenomaan joko/tai. Siinä ei mun

mielestä mikään muu käy. Mä koen sen jallituksena. Semmoinen epä tietoisuuteen jättäminen. Että jos se kansalle tulee ulos, niin silloin sen täytyy kyllä tulla niin selkokielellä ulos. (nainen, 39 vuotta)

Ratkaisuksi maahanmuuttajauutisoinnin parantamiseen hän tarjoaa maahanmuuttajia koskevan tiedon lisäämistä. Medialla on kaikenkattava vaikutus, joka liittyy erottamattomasti muuhun yhteiskunnan toimintaan ja eri instituutioiden, kuten koulun, sisällä käytävään keskusteluun.

Sitäkin mä olen miettinyt ja jos tota media kävis itse suoraan paikan päällä näissä lähetystöissä siis tuolla ulkomailla, en tarkoita pelkästään tuota Helsingissä olevaa lähetystä sekä Venäjän ja Viron lähetystössä ja ottais sieltä selvää. Mutta sitä ennen kannattaa tutkia historiaa. Että mun mielestä historiantiedossa on aukkoja. Ja kun olen katsonut historian oppikirjoja sekä peruskoulussa että sitten lukiossa, niin sielläkin on aika aukollista, reiällistä tietoa. (nainen, 39 vuotta)

Toista haastateltavaa ihmetyttää se, että kaikki venäjää puhuvat maahanmuuttajat laitetaan mediassa samaan joukkoon. Hän nostaa jälleen esille suomalaisten asennoitumisessa olevan selvän ristiriidan: inkerinsuomalaiset ovat suomalaisia, mutta heitä kutsutaan silti venäläisiksi. Venäjänkielisten ja venäläisten välillä haastateltavan mukaan on suuri ero. Myös medialla on tärkeä rooli paluumuuttajien suomalaisuuden esille tuomisessa. Huonona esimerkkinä suomalaisen median suorituksesta hän mainitsee suomalaisen sanomalehden julkaiseman lisäsivun.

Tuli mieleen heti se, että yhdessä lahtelaisessa lehdessä on venäjänkielinen lisäsivu, joka on tarkoitettu venäjänkielisille. Ennen sitä kun se on ilmestynyt, niin lehdessä oli ilmoitus, että Lahdessa asuu näin ja näin paljon venäläisiä. Sen takia lehti on päättänyt, että täytyy tehdä tällainen lisäsivu. Tämä on minusta taas sitten väärä suhtautuminen tai median väärä linja, koska

tuosta luvusta venäläisiä on vain murto-osa. Kaikki muut ovat ns. inkerinsuomalaisia. Niitä ei saa kutsua venäläisiksi. Niitä saa kutsua vaikkapa venäjänkielisiksi, mutta ne eivät ole venäläisiä. (mies, 45 vuotta)

Ulkomaalaisten liiallinen huomioiminen ja erilaisuuden korostaminenkaan ei ole näin ollen hyvä asia. Juuri tämä vähentää hänen mukaansa osaltaan maahanmuuttajien sopeutumishaluja. Kolmas median suoritusta kritisoiva haastateltava antaa päinvastaisen esimerkin ulkomaalaisten liian vähäisestä huomioinnista. Suomalaiset ovat perinteisesti isänmaallista kansaa. Katsomme maailmaa varsin sinivalkoisten lasien läpi – emmekä vähiten silloin, kun on kyse urheilusta. Suomalaisten esiin nostaminen ja muiden urheilijoiden unohtaminen heidän kustannuksellaan ei saa entiseltä penkkiurheilijalta kiitosta. Hänen ideomaisemansa törmää vahvasti suomalaisen mediamaiseman kanssa, eikä hän pysty ymmärtämään suomalaisten urheilu-uutisointitapaa samalla tavalla kuin valtaväestöön kuuluva voisi sen nähdä. Nainen suorastaan kiihtyy aiheesta, mistä kertoo myös tavallista pidempi puheenvuoro. Hän kokee jäävänsä pimentoon ollessaan pelkästään suomalaisen urheiluselostuksen varassa. Hänen asuessaan Virossa asiat olivat toisin.

Mä olen penkkiurheilija ja olen tällainen kaikkiruokainen urheilun suhteen. Mulle menee kaikki. Tässä kohtaa en kuitenkaan ymmärrä suomen raportointia missään suhteessa. Meidän urheilutoimittajat Virossa puhuivat kaikesta eikä ollut vaan omaa urheilua. Mutta tässä kohtaa on niin pimeä juttu, että mä en kuullut mitään muuta kuin suomen urheilijoista. Kyllä mä sen ymmärrän. Mutta kaikista kamalinta, mitä mä muistan, on kun kaikissa isoissa tapahtumissa, kuten MM-kisoissa ja olympialaisissa, toimittaja menee suomalaisen perässä metsään ja ties minne. Ja mä katson olympialaisia. Mä haluan nähdä ja tietää kaiken. Mikä oikein on yleinen taso? Mutta se, että se menee sinne metsään ja kysyy joltain vartijalta jotain, se ei tiedä koko tilanteesta yhtään mitään! Ja ei osaa puhuakaan yhtään mitään, kun se on tämmöinen ihan mykkä ihminen, joka on vaan laitettu sinne. Tämä ottaa minua päähän. Ei

tuollaista voi tehdä urheilussa. Ja sitten kun mä menen sinne Viroon ja puhun, että suomalaiset on tässä asiassa hyviä, niin ne töllöttää mua ja luulevat, että mä en tiedä yhtään mitään, miten maailmassa mennään. On hyvä tietää, että on itse hyvä, mutta aina pitää tietää, että toinenkin on hyvä. Ei kukaan tule sinne häviämään, vaan kaikki ovat tulleet voittamaan. Ja kaikki ovat tehneet parhaansa. Ei tiedetä, että jollain urheilijalla onkin mennyt hyvin, kun siitä ei kerrota. Urheilijan puolesta tehdään niin paljon töitä ja sitten urheilijan on kuitenkin vaikea olla. Totta kai kaikki kannustavat omia Virossakin, mä ymmärrän, mutta jossain on raja.
(nainen, 58 vuotta)

Yksi haastateltavista haikailee entisen kotimaansa, Viron, televisiokanavien perään. Niiden katsominen olisi hänen mukaansa hyödyllistä myös suomalaiselle valtaväestölle.

Suomessa on miinusta se, että täällä ei näy Viron kanavat kuin antennin kautta. Se olisi suomalaisillekin hyödyllistä, kun käyvät siellä niin paljon. Kun tulin Suomeen, pystyin katsomaan asuntolassa Viron kanavia joka ilta. Virossa taas näkyy kaikki suomalaiset kanavat todella hyvin. Tyttäreni on oppinut suomen kielen sen avulla. (nainen, 65 vuotta)

Sama haastateltava kritisoi kuitenkin pelkän entisen kotimaan viestinnän varaan tukeutumista. 45-vuotias paluumuuttajamies on samaa mieltä. Paluumuuttajat myöntävät, että on paljon ihmisestä itsestään kiinni, kuinka jokaiselle yksilöllinen sopeutumisprosessi lopulta sujuu. Hyvin omasta mielestään kotoutuneelta paluumuuttajalta ei heru sympatiaa sopeutumattomille.

Niiden (paluumuuttajien) pitäisi mennä kielikursseille ja sellaiseen paikkaan töihin, missä on koko ajan suomen kieli läsnä. Ja kuunnella enemmän suomenkielisiä uutisia. Mä tiedän, että moni kuuntelee vain Moskovan radiota tai katselee Venäjän telkkaria.
(nainen, 65 vuotta)

Kun he hakeutuvat Venäjän tietolähteisiin, he pitävät siitä ja mä tiedän esimerkiksi muutaman henkilön, jotka ovat asuneet Suomessa jo kauan, paljon pidempään kuin minä ja he eivät katso Suomen televisiota lainkaan. Heillä on antenni ja he katsovat venäläisiä kanavia. Siis ovat asuneet 20 vuotta Suomessa ja katsovat koko ajan Venäjän televisiota. (mies, 45 vuotta)

16-vuotias poika myöntää, että suomalainen media voisi kiinnostaa häntä enemmän, jos tarjonta olisi laajempi.

Nyt on vain neljä kanavaa. Niitä saisi olla enemmän. Haluaisin lisää sellaisia ohjelmia, jossa pohditaan asioita. (poika, 16 vuotta)

19-vuotias paluumuuttaja sen sijaan kaipasi enemmän juuri nuorille suunnattua mediatarjontaa.

Ehkä se, että ei olla niin asiallisia ja että on jotakin, joka enemmänkin vaikuttaisi nuoriin. Jotain tiettyjä ohjelmia ja aikakauslehtiä, nimenomaan suomalaisia, koska kauhean moni nuori ei välttämättä lähde lukemaan niitä Helsingin Sanomia. Ne lukee jotain Seiskaa, mutta sieltä nyt ei sitten hirveästi saa kunhan vaan juoruja. Voisi lähestyä nuoria jollain ja että siellä olis myös sitä tärkeitä tietoa, sellaista, mitä jokaisen pitäisi tietää. Ehkä se tieto olisi kerrottu jotenkin nuorten kielellä. (nainen, 19 vuotta)

Hän ei itse lue Helsingin Sanomia ja pystyy sanomaan siihen syynkin:

Ehkä se ulkonäkö, se jotenkin näyttää niin aikuisen lehdeltä. Siellä ei voisi olla sellaista, mitä mä ymmärtäisin. Mutta oonhan mä nyt ymmärtäny, että ei se ihan niin mene, että onhan sielläkin kaikennäköistä. (nainen, 19 vuotta)

Yhteenvetona voi siis todeta, että paluumuuttajat kaipaisivat suomalaiseen mediaan todenmukaisempaa uutisointia maahanmuuttajista, laajakatseisuutta ja

uskallusta kertoa vaikeistakin tapahtumista sekä monipuolisempaa tarjontaa etenkin nuoremmalle väestölle. Viihde on viihdettä, mutta asiatiedon kertomisesta ei voi koskaan yhden haastateltavan mukaan tinkiä.

Mä en varmaan koskaan tule olemaan niin täydellisen tyytyväinen tuohon mediaan, että parannettavaa on siinä nimenomaan, että turhat sellaiset silottelut saisi jäädä kyllä pois. En puhu viihdeohjelmista. Viihdeohjelma on nimenomaan sitä, että voi silotella ja kaunistella ja pyörittää niin kuin haluaa mutta ajankohtaisohjelmat ne on täyttä asiatietoa, niin asiatiedossa ei voi olla mutkia tai sitten jos niitä mutkia tulee niin niitä pitää siinä sitten nimenomaan käsitellä. (nainen, 39 vuotta)

8. Johtopäätöksiä ja uusia avauksia

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut luoda suuntaviivoja sille, miten media, identiteetti ja kotoutuminen suhteutuvat toisiinsa paluumuuttajien elämässä. Teemahaastattelujen avulla on haettu vastauksia median paikkaan ja merkitykseen heidän sopeutumisprosessissaan Suomeen. Haastattelut osoittavat, että vaikka media on nykyään yhä erottamaton osa ihmisten arkipäivää, maahanmuutto tuo sen näkyvämmäksi ja erityisen puntaroinnin kohteeksi. Suhdetta mediaan joudutaan tarkastelemaan uudessa valossa uusien olosuhteiden vallitessa. Identiteettiä ei ole enää muuton jälkeen helppo määritellä ja sen kokeminen vaikuttaa olennaisesti siihen, kuinka paluumuuttaja sopeutuu Suomeen ja kuinka hän hyödyntää suomalaista mediaa. Parhaimmillaan suomalainen media tarjoaa paluumuuttajille sisältöä arkielämään ja mahdollisuuden oppia suomen kieltä sekä kulttuuria.

Tutkimukseni osoittaa, että paluumuuttajat käyttävät suomalaista mediaa laajasti hyväkseen. Poikkeuksen tekevät nuoremmat haastateltavat, jotka eivät koe sitä yhtä merkitykselliseksi. Syynä voi olla yksinkertaisesti kiinnostuksen puute joukkoviestintää kohtaan. Televisio on tärkein joukkoviestin paluumuuttajien elämässä, ja tämä tulos mukailee Euroopassa etnisten vähemmistöjen keskuudessa tehtyjä aikaisempia tutkimuksia (Ks. esim. Carøe Christiansen 2004). Television suurta merkitystä haastattelemini paluumuuttajien arjessa voi selittää sen tarjoama visuaalinen viihde ja äänimaailma. Television katsominen ei vaadi samalla tavalla hyvää kielitaitoa kuin esimerkiksi sanomalehden lukeminen. Se antaa helpommin mahdollisuuden ymmärtää ja arvata, mistä oikeastaan on kyse. Suomalaiset televisiokanavat tarjoavat myös varsin monipuolisen televisio-ohjelmiston, josta jokainen voi löytää jotakin itseään kiinnostavaa. Hellmanin (2001) mukaan monipuolisuus on varsinkin kaupallisille kanaville pragmaattinen tavoite, jolla ne pyrkivät tyydyttämään mahdollisimman monen kohderyhmän kysynnän. Julkisen palvelun yhtiöille monipuolisuus on taas kaikkia yhteiskunnallisia tahoja ja ryhmiä palveleva normatiivinen vaatimus. (Wiio 2001, 129 mukaan.) Yksinkertaisin selitys television suurelle roolille paluumuuttajien elämässä lienee kuitenkin sen yleinen

suosio ja mutkaton käyttömahdollisuus ihmisten arkipäivässä. Haastattelujen yksityiskohtaisempi tarkastelu tuo esille myös sen, että mediasta puhuttaessa viitataan yleisesti televisioon.

Paluumuuttajat ovat kuitenkin ottaneet myös suomalaisen radion, sanomalehdet ja aikakauslehdet selkeäksi osaksi arkirutiinejaan. Suomalainen media koetaan ylipäättään luotettavaksi. Uutiset ovat tärkeitä tiedonlähteitä, ja niitä seurataan useista eri viestimistä. Selkeä tulos on se, että suomalaisen joukkoviestinnän rooli kasvaa sitä mukaa, kun Suomessa vietetyt vuodet lisääntyvät. Tällöin myös entisen kotimaan rooli usein vähenee. On siis selvää, että mitä parempi kotoutumisen aste paluumuuttajalla on, sitä paremmin hän pystyy käyttämään ja hyödyntämään suomalaista mediaa. Suomeen paluu voi palauttaa kauan kaivatun eheyden tunteen niille paluumuuttajille, joilla kotoutuminen sujuu ilman suurempia ongelmia. Hiljattain Suomeen tullut haastateltavani taas vahvistaa sen oletuksen, että paluumuuttajien sopeutumista vaikeuttaa juuri kielitaidon puutteellisuus ja kokemus suomalaisen yhteiskunnan ulkopuolelle jäämisestä. Myös oletus siitä, että Suomessa pidemmän aikaa asuneet paluumuuttajat kokevat suomalaisen mediankäytön ongelmattommaksi kuin äskettäin saapuneet näyttää pitävän haastattelujen perusteella paikkansa.

8.1. Erilainen mutta samanlainen mediankäyttäjä

Satelliittikanavien seuraamisesta saamani tulokset ovat ristiriidassa aikaisempien tutkimusten kanssa. Vaikka etnisiä vähemmistöjä ja mediaa koskevat tutkimukset osoittavat (Ks. esim. Carøe Christiansen 2004), että Euroopan eri maissa olevat maahanmuuttajat katsovat mieluummin televisiokanavia, joista tulee ohjelmaa heidän äidinkielellään ja joissa myös kerrotaan uutisia heidän omasta kotimaastaan, paluumuuttajat eivät näytä oman tutkimusjoukkoni mukaan lukeutuvan tähän ryhmään. Vain muutama haastateltavasta käyttää tällä hetkellä satelliittikanavien tarjontaa aktiivisesti hyväkseen. Syynä tähän on epäilemättä satelliittikanavien vaikeampi saatavuus ja maksullisuus, mutta myös niiden kokeminen tarpeettomiksi ”suomalaistumisen” seurauksena.

Eurooppalaisen tutkimuksen ristiriita voi olla selitettävissä sillä, että paluumuuttajat eivät ole verrattavissa ”aitoihin” maahanmuuttajiin, joilla ei ole tietoaakaan suomalaisista juurista.

Satelliittikanavien katsominen ja ylipäänsä entisen kotimaan median seuraaminen näyttävät liittyvän vahvasti siihen, millaiseksi paluumuuttaja kokee etenkin etnisen identiteettinsä. Venäläiseksi itsensä kokeva haastateltava ei voi kuvitella elämäänsä ilman entisen kotimaansa viestintää, kun taas suomalaiseksi itsensä kokevalle paluumuuttajalle satelliittikanavilla ei ole merkitystä. Toisaalta viron- ja venäjänkielisten sanomalehtien lukeminen tuntuu olevan paluumuuttajille satelliittikanavien katsomista luonnollisempaa ja yleisempää. Jokainen haastateltavani on jollakin tavalla tekemisissä entisen kotimaansa viestinnän kanssa. Tästä voi tehdä johtopäätöksen, jonka mukaan maahanmuuton yhteydessä ei suinkaan hylätä entistä mediamaisemaa, vaan se vaikuttaa vielä pitkän aikaa taustalla ja auttaa arvioimaan suomalaisen median suoritusta. Carøe Christensenin (2004) ajatusta seurailleen paluumuuttajat suosivat valtioiden rajoja ylittävää käytäntöä eli pitivät yllä siteitä entiseen kotimaahansa seuraamalla siellä olevaa viestintää. Tämä leimaa heidät erilaisiksi mediankäyttäjiksi kuin mitä suomalaiset ovat.

Haastattelut kuitenkin osoittavat, että suurin osa paluumuuttajista ei haluaisi erottua tavallisista suomalaisista mediankäyttäjistä. Monille näyttää olevan tärkeää tuoda esille yleisesti hyväksytyjä asenteita mediaa kohtaan. He toistelevatkin yleisesti kaikkien tiedossa olevia ajatuksia mediasta kuten: ”Katson televisiota, koska muutkin katsovat.” ”Luen lehtiä, koska niistä saa tietoa maailman tapahtumista.” ”Haluan pysyä ajan hermolla.” Tämä on yksi keino vakuutella oman sopeutumisen onnistumista ja kuulumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Media tarjoaa paluumuuttajille epäsuoran samastumismahdollisuuden: mediassa puhutaan suomeksi suomalaisille ja minä olen yksi heistä.

Tulosteni valossa Suomessa vaikuttavaa vähemmistöjen viestintätarjontaa, kuten venäjänkielistä mediaa, ei voi nähdä tutkimieni paluumuuttajien kohdalla sen paremmin uhkana kuin edistäjänä. He eivät katsele, kuuntele tai lue Suomessa

tarjolla olevaa vähemmistöviestintää vaikka tietävät niiden olemassaolon. Paluumuuttajat tuntuvat muutenkin olevan hyvin perillä heitä ympäröivästä mediakentästä. Sirkku Kotilaisen (1999) peräämä medialukutaidon tarve näyttääkin monen haastattelemani paluumuuttajan voimavara. He arvioivat niin suomalaista kuin entisen kotimaansa mediaakin kriittisesti. Kun kielitaito ei ole enää este, median tuottamia viestejä ei oteta enää itsestäänselvyytenä. Viestinnällinen kyvykkyys ja taitavan medialukijan asema ovat havaittavissa varsinkin korkeammin koulutettujen haastateltavien kohdalla. Jatkuva kyseenalaistaminen voi olla yksi sitoutumisen väline: koska paluumuuttaja kokee suomalaisen joukkoviestinnän omakseen, hänellä on myös oikeus arvostella sen tuotoksia.

Arvioidessaan suomalaisen median suoritusta haastattelemani paluumuuttajat jakautuvat selkeästi myötäilijöihin ja kriitikoihin. Toisilla haastateltavilla on varsin korkea käsitys suomalaisen joukkoviestinnän tasosta, kun taas toiset arvostelevat median suoritusta erityisen kärkeästi. Kivikurun (2000) ajatuksia mukaillen ihmiset eivät ole kovin kriittisiä ja analyysoivia, kun on kyse mediasta. Hän kuitenkin uskoo, että kansalaiset olisivat tyhmiä ja harhaanjohtettavia, vaan pikemminkin fiksuja ja järkeviä. Mediankäyttäjillä on tapoja puhua mediasta ja käsitteellistää sen olemassaoloa sitä halutessaan. Toisille medialla on näkyvä ja itsestään selvä, todellisuutta heijastava rooli, eikä sen välittämää tietoa tarvitse sen kummemmin pohtia tai kyseenalaistaa. Tämä heijastuu myös oman mediankäytön arviointiin, joka näyttää olevan tällaisille henkilöille vaikeampaa. Kriittinen suhtautuminen mediaan tarkoittaa myös kriittisempää ja arvioivampaa suhtautumista omaan mediankäyttöön. Nämä haastateltavat eivät tyydy katsomaan median esitystä tyynenä vierestä, vaan he suhtautuvat siihen epäillen, punniten ja jopa teiltäen. Kyynisyys tuo mukanaan myös tietynlaisia mediankäyttötapoja: erilaisten välineiden vertailua, arvostetumpien tuotteiden, kuten dokumenttien, ajankohtaisohjelmien ja sanomalehtien seurantaa sekä aktiivista ja itselle hyödyllistä mediankäyttöä muiden arkiaskareiden lomassa.

Tutkimuksessa nousee selkeästi esille sellainen tulos, jonka mukaan koulutuksen määrä liittyy läheisesti kriittisyyteen. Ärhäkämpinä mediakriitikoita ovat lakimies, lastentarhanopettaja ja insinööri. Huomattavasti neutraalimmin mediaan

suhtautuvat sairaanhoitaja, opiskelija, ompelija ja metalliasentaja. Positiivinen suhtautuminen mediaan on haastattelujen perusteella yhteydessä myös siihen, että ihmisillä on elämässään tärkeämpiä asioita kuin median seuraaminen. Media on kyllä Herkmanin (2001) ajatuksia seuraillen mukana kaikkialla, mutta sille ei anneta arjessa niin suurta painoarvoa. Korkea käsitys suomalaisesta joukkoviestinnästä näyttää mediasta puhuttaessa seurailevan sitä, mistä media itse puhuu: luotettavuudesta, suuresta vaikutuksesta yhteiskunnassa, puolueettomuudesta, asiallisuudesta ja ajankohtaisuudesta.

8.2. Mieltä paluumuuttajien identiteettiin ja sopeutumiseen

Tutkimukseni vahvistaa käsitystä postmodernin identiteetin olemassaolosta ja maahanmuuton vaikutuksesta identiteettiin. Paluumuuttajien ristiriitainen ja monista aineksista koostuva identiteetti perustuu todellakin ihmisen ja yhteiskunnan jännitteiseen yhteispeliin (Vrt. Kivikuru 1998). Hallin (1999) ajatukset yhtenäisen ja vakaan identiteetin murentumisesta myöhäismodernina aikana näyttävät sopivan paluumuuttajien identiteetti-problematiikkaan. Identiteetistä on tullut jatkuva neuvottelun ja puntaroinnin kohde. Hallin (1999) hahmottelema globaali postmoderni tuo identiteettiseokseen oman mausteensa, koska myös käsitykset Suomesta ja suomalaisuudesta muuttuvat jatkuvasti. On mahdollista, että kuviteltu ”suomalainen yhteisö” saattaa osoittautua hyvin erilaiseksi, kuin mitä paluumuuttaja on sen kuvitellut olevan. Suomalaisen kulttuurin medioituminen voi johtaa siihen, että median välittämät mielikuvat eivät aina vastaakaan arjessa vastaantulevaa todellisuutta. Suora tieto ja todelliset kokemukset ovat edelleen todellisempia kuin välittyneet.

Mediassa omaa identiteettiä peilataan kuitenkin kiinnittämällä huomiota inkerinsuomalais- ja venäläisyyteen. Venäläisten esiintyminen suomalaisessa joukkoviestinnässä antaa mahdollisuuden erottaa itsensä heistä toteamalla, että minä en koe olevani lainkaan tuollainen. Venäläisyyden ongelmallisuus onkin tutkimuksessani selkeästi esille nouseva teema. Miksi virolaisuus ei sitten herätä haastatelluissa paluumuuttajissa samanlaista

ärtymystä kuin venäläisyys? Paljon vaikutusta on paitsi historialla myös yleisellä asennoitumisella venäläisiä kohtaan. Voi nähdä, että venäläisyys nousee identiteettipohdinnoissa keskeiseen asemaan osaltaan siksi, että se on läpi historian koettu suomalaisen kantaväestön keskuudessa erityisen ongelmalliseksi. Tämä näkyy medioituneen Suomen tavassa esittää venäläisyys, eikä tämä tapa ole useinkaan kovin mairitteleva. Paluumuuttajien omat kokemuksetkin puhuvat puolestaan: suhtautuminen inkerinsuomalaisiin ja paluumuuttajiin ei ole koskaan ollut Venäjällä kovin suopeaa. Venäläisyyden karsastaminen paluumuuttajien keskuudessa tukee aikaisempaa käsitystä siitä, että he todellakin näkevät venäläiset samanlaisessa valossa kuin suomalainen valtaväestö. Erot venäläisiin nähden rakentuvat median avulla selviksi rajoiksi, joiden avulla paluumuuttajien on mahdollista määritellä itseään. Suomalaisen valtaväestön seuraaminen mediassa taas auttaa osaltaan vahvistamaan paluumuuttajien identiteetin suomalaisia ainesosia: tuollainen minä taas koen olevani tai ainakin haluaisin olla. Sopeutuminen merkitsee jollain tavalla aina mukautumista vallitsevan yhteiskunnan ihanteisiin ja arvomaailmaan.

Eroja ”meidän” ja ”heidän” välille ei rakenneta paluumuuttajien ryhmässä pelkästään suhteessa venäläisiin. Kun haastateltavat puhuvat inkerinsuomalaisuutisoinnista ja suomalaisen median parannusehdotuksista, he rakentavat huomaamattaan rajoja ”meidän” ja ”heidän” välille oman ryhmänsä sisällä. Kun haastateltavat puhuvat paluumuuttajista tai inkerinsuomalaisista, he puhuvat muista kuin itsestään. Me-muoto vaihtuu he-muodoksi. Toisaalta me-muoto voi olla viitata paluumuuttaja-ryhmän sijasta suomalaisiin, joihin haastateltava kokee samastuvansa.

Diasporassa joutuvat elämään jatkuvasti ne, jotka kokevat kuuluvansa kahteen paikkaan eli kahteen maahan. Haastatteleman paluumuuttajat ovat ratkaisseet kuulumisen ristiriidan yrittämällä löytää siitä hyviä puolia. Onnellinen on se, joka tuntee useamman kulttuurin ja pystyy toimimaan niissä. Cohenin (1997) ajatukset käyvät yksiin tutkimukseni kanssa: usein ongelmana nähty diaspora voikin mahdollistaa luovan ja rikastuttavan elämän. Haastateltavieni kertomukset osoittavat, että koti voi olla useammassa paikassa yhtä aikaa. Useimmiten kodin

merkityksen oivaltaminen tarjoaa eväät mielekkääseen elämään ja onnistuneeseen sopeutumiseen.

Etnisten lähtökohtien tehdyn kolmijaon perusteella (Vrt. Takalo & Juote 1995) haastateltavani jakautuvat siten, että vanhemmat haastateltavani ovat syntyneet hajaannuksen aikakaudella inkerinsuomalaisen avioliitoista ja nuoremmat kahden kulttuurin avioliitoista. Amerikansuomalaiset juuret omaava paluumuuttaja taas on etnisiltä lähtökohdiltaan selkeästi suomalainen. Haastattelut kuitenkin osoittavat, että venäläisen tai virolaisen kulttuurin keskellä kasvaminen tekee niistä saatujen vaikutteiden vastustamisen vaikeaksi. Ympäristöllä on vahvempi vaikutus kuin tiedolla suomalaisista juurista. Voikin sanoa, että kun ihmisellä ei ole suomen kielen taitoa, hänellä ei ole myöskään suomalaista identiteettiä.

Äidinkieli on tutkimuksen perusteella yksi tärkein identiteetin määrittäjä ja sitä kautta myös sopeutumiseen vaikuttava tekijä. Tulos seurailee kielitaidon merkityksestä aikaisemmin tehtyjä havaintoja. Tutkimukseni tukee myös Liebkindin ym. (2004) saamia tuloksia, jonka mukaan maahanmuuttajat, tässä tapauksessa paluumuuttajat, ovat kielellisen akkulturaation suhteen epäyhtenäinen ryhmä. Suomen kielen osaaminen vaihtelee olemattomasta varsin sujuvaan kielitaitoon. Tehtyjen haastattelujen perusteella voi tehdä sen johtopäätöksen, että vähäisellä kielitaidolla suomalaisen median intensiivinen seuraaminen on lähes mahdotonta.

Tietyn kielen hallitseminen kertoo paljon paluumuuttajan kuulumisen tunteista. Identiteetin ja median suhteen yksityiskohtaisempi tarkastelu haastattelujeni valossa valaisee kuulumiseen liittyviä suhteita vieläkin tarkemmin. Yksinkertaistaen voi todeta, että kun haastateltavani määritteli äidinkielekseen selkeästi viron, hän myös seurasi virolaista viestintää. Sama piti paikkansa venäjän kielen kohdalla. Jos suomen kieli oli jo vahvempi kieli, entisen kotimaan viestinnän seuraaminen oli selvästi enemmän taustalla. Huomioitava seikka on kuitenkin se, että entisen kotimaan kielellä on edelleen kaikkien haastateltavien elämässä selkeä rooli, liittyy se sitten työhön, perheeseen tai mediaan. Paluumuuttajien suurin ongelma suomalaisen median hyödyntämisessä ja sen

arvioinnissa liittyy juuri kieleen. Se tiivistyy hyvin 45-vuotiaan miehen kommentissa:

Totuus on se, että esimerkiksi mä pääsin keskustelemaan suomalaisten kanssa vasta vuosien ja vuosien asumisen jälkeen. Kuvitellaan, että Suomeen on tullut henkilö, joka ei osaa sanoa suomeksi kuin kiitos. Ei hän pääse tietenkään pääse keskustelemaan, eikä hän edes voi hyödyntää millään tavalla mediaa. Hän on pois pelistä. Tässä voi olla ongelmana juuri se, että he ovat kokonaan poissa mediasta ja Venäjän tietojen varassa. (mies, 45 vuotta)

Kieleen liittyen haastatteluissa nousi esille se, kuinka vaikeaa aikuisiällä on oppia kokonaan uusi kieli. Asiaa voi havainnollistaa miettimällä sitä, kun itse opettelee uutta kommunikointivälinettä. Kieltä oppii kyllä ymmärtämään huolellisen opiskelun ja vuosien työn jälkeen, mutta oman suun avaaminen on jo paljon isompi askel. Painetun tekstin ymmärtäminen taas vaatii avukseen tuhansien sivujen sanakirjan ja rutkasti kärsivällisyyttä. Kun ymmärtää, millaiseen liemeen monet lapsuusiän ohittaneet paluumuuttajat joutuvat suomen kielen kiemuroiden kanssa, on otettu jo yksi harppaus oikeaan suuntaan. Hollantilaiseen sananlaskuun on helppo yhtyä: ”Se, joka osaa kieltä, on kotonaan joka paikassa.”

8.3. Moninaisuus ja venäläisyyden problematiikka

Paluumuuttajien haastattelut lisäsivät entisestään käsitystä siitä, kuinka heterogeenisen ryhmän paluumuuttajat muodostavat. Jo pelkästään kahdeksan haastateltavan joukkoon mahtuu varsin monipolvisia elämäntarinoita, joita määrittävät vahvasti kokemus etnisestä identiteetistä. Näyttäisi siltä, että juuri etnisellä identiteetillä on paluumuuttajien identiteettiproblematiikassa erityinen sija.

Kun haastateltavia luokitellaan Berryn akkulturaatiomallin mukaan, käsitys moninaisuudesta näyttää kuitenkin joutuvan outoon valoon. Suurin osa haastateltavista tuntuu turvautuneen integraatiostrategiaan ja vain yksi separaatiostrategiaan. Vahvaa assimiloitumista on toisaalta nähtävissä kahden suomalaiseksi itsensä kokevan kohdalla, koska heillä ei ole erityisiä haluja säilyttää virolaista eikä venäläistä kulttuuria. Mistä siis on kysymys? Osaltaan merkitystä voi olla haastattelemani joukolla, johon on valikoitunut suhteellisen kauan Suomessa olleita paluumuuttajia. Kuusi haastateltavaa kahdeksasta on ollut Suomessa kymmenen vuotta tai kauemmin ja vain kaksi alle kymmenen vuotta. Suurin osa haastattelemistani paluumuuttajista on päässyt sisälle suomalaiseen kulttuuriin suhteellisen hyvin. Tämä vähentää osaltaan tulosten yleistettävyyttä. Toisaalta pidempiaikainen oleskelu antaa mahdollisuuden arvioida objektiivisemmin median merkitystä sopeutumisessa, mutta aika voi kullata sopeutumisprosessin aikana koettuja muistoja. Jos on tällä hetkellä tyytyväinen elämäänsä, miksi muistelis vuosia sitten olleita huonompia aikoja. Jatkotutkimusten kannalta olisikin tärkeää ottaa mukaan enemmän sellaisia paluumuuttajia, jotka ovat keskellä sopeutumisprosessia. Puusaaren (1997) näkemyksiä seurailleen uuteen kulttuurin sopeutuminen vie keskimäärin kolme vuotta. Omassa tutkimuksessani on mukana vain yksi 2½ vuotta Suomessa ollut 16-vuotias poika, jolla ei ole edes haluja yrittää sopeutua. Miten sopeutumisen kokee 2½ vuotta ollut paluumuuttaja, joka haluaa sopeutua? Entä millainen tilanne on esimerkiksi 4-7 vuotta Suomessa olleiden paluumuuttajien kohdalla?

Jos kotoutumisella ymmärretään maahanmuuttajien mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan toimintaan samalla tavalla kuin muut maassa asuvat ihmiset tekevät, haastattelemini paluumuuttajien perusteella saadaan varsin ruusuinen kuva. Näin ollen lähes kaikki heistä ovat kotoutuneet Suomeen. Todellisuus saattaa kuitenkin olla toisenlainen. Viitettä tästä antaa sekä 16-vuotias venäläispoika että muiden paluumuuttajien kommentit venäläisestä väestöstä Suomessa. Haastateltavani uskovat, että Suomeen muuttaa yhä enemmän venäjänkielisiä paluumuuttajia, joilla on vaikeita sopeutumisongelmia. Onko Suomeen todella muodostumassa venäläinen yhteisö, joka vähät piittaa suomalaisesta kulttuurista ja yhteiskunnasta? Liebkind ym. (2004) saivat kotoutumistutkimuksessaan tuloksen, jonka mukaan Venäjältä, Virosta ja

Neuvostoliitosta muuttaneet eivät muodosta omia etnisesti eristyneitä ryhmiään Suomessa, eivätkä he ole syrjäytyneet sosiaalisesti suomalaisesta yhteiskunnasta. Haastateltavieni kokemukset ja puheet kyseenalaistavat tämän tuloksen. Heidän mukaansa etenkin venäjänkielisten paluumuuttajien päämääränä on paremminkin sopeutumisen karttaminen ja välttely. Jos näin on, hälytyskellojen pitäisi soida ja kovaa. Kyse ei ole tällöin enää pelkästään suomalaisten asenteista paluumuuttajia kohtaan, vaan ongelma on paljon laajempi ja koko yhteiskunnan rakenteita ravisteleva. Paluumuuttojärjestelmä tulisi tällöin laittaa entistä isomman suurennuslasin alle. Tämän tutkimuksen tulosten valossa on vaikea ottaa asiaan sen enempää kantaa. Tulosten yleistettävyyttä ja kommenttien painoarvoa rajoittaa paluumuuttajien suhteellisen pieni määrä tutkimuksessani, minkä vuoksi asian näin vakavien väitteiden yksityiskohtaisempi selvittäminen olisikin paikallaan.

Pelkästään venäjää puhuvalla paluumuuttajalla on siis aina toinen jalka rajan toisella puolella. Suomessa kyllä asutaan ja eletään, mutta vain fyysisellä tasolla. Näyttäisi mahdolliselta, että maasta toiseen voi muuttaa muuttamatta etnistä identiteettiään. Pidemmällä aikavälillä tämä kuitenkin todennäköisesti tuottaa ongelmia, jotka ovat nähtävissä esimerkiksi eristäytyneissä venäläisyhteisöissä. Voikin kysyä, onko heillä ulkopuolisuutensa takia enää lainkaan kotimaata? Onko heillä kenties vain Appadurain (1996) hahmottelema kuvitteellinen maailma, jossa vallitsee täysin oma todellisuus? Missä kohtaa paremman elämän tavoittelun ihanne muuttuu järjettömyydeksi? Venäjä on onnistunut nousemaan Neuvostoliiton tuhkasta ja pystyy tarjoamaan kansalaisilleen ainakin aavistuksen paremman elämän kuin 1990-luvun alussa. Vaikea taloudellinen tilanne ja sosiaalinen turvattomuus eivät ole enää aivan samaa luokkaa. Vielä parempi tilanne on EU:hun liittyneessä Virossa, jossa talous ja elinolot ovat parantuneet ripeästi. Siellä muuttopaineet rajan yli eivät ole enää lainkaan niin suuret.

Pekka Ruuska (2004) antaa käyttökelpoisen näkökulman median ja sopeutumisen problematiikkaan. Vastaus kysymykseen ”keitä me olemme” kertoo aina jotakin siitä ajasta, jolloin ne ymmärretään totuuksiksi. Nyt elämme ajassa, jossa paluumuuttajat saavat tulla Suomeen suomalaisten juuriensa vuoksi. Suomen kielen ja kulttuurin tuntemus tulee usein vasta jälkikäteen. Ruuskan

(emt.) mukaan myös selitysten vaihtuminen toisiksi selityksiksi avaa mielenkiintoisia kysymyksiä. Missä vaiheessa siirrytään selittämään paluumuuttajia sillä, että heistä on tullutkin venäläisiä eivätkä he ole enää suomalaisia? Ja vielä tarkemmin ajateltuna, missä vaiheessa paluumuuttajat itse ymmärtävät venäläistyneensä niin, että Suomeen tulo ei lisääkään omaa hyvinvointia? Sukupolvien vaihtuessa ja vuosikymmenten kuluessa suomalaisuudesta tulee entistä ohuempi ja kuivuneempi juuri, josta ei voi enää kasvaa ehyttä suomalaista identiteettiä.

8.4. Miten käsittää niin laaja asia kuin media?

Kaikesta huolimatta haasteellinen pyrkimykseni erottaa median vaikutuksen osuus muista ihmisen elämään ja identiteettiin vaikuttavista ajautui umpikujaan. Vaikka maahanmuutto tuo median näkyvämmäksi, sen erottaminen muusta elämästä on haastattelujen perusteella käytännössä mahdotonta. Kun haastateltavat puhuvat mediasta, he puhuvat samalla perheestä ja ystävästä, koulusta tai työstä, harrastuksista ja elinympäristöstään. Puhe mediasta ja omasta elämästä sekoittuu nykypäivänä niin totaalaisesti, että todellisuutta on lähes mahdotonta tulkita ilman joukkoviestinnän tarjoamaa viitekehystä.

Haastattelujen aikana harhauduttiin usein puhumaan täysin muista aiheista kuin mediasta, mikä kertoo myös siitä, että mediasta on vaikea saada otetta ja sitä on yksinkertaisesti vaikea pukea sanoiksi. Kuten Alasuutari (2000, 63) uskoo, medioista puhuttaessa viitataan koko sosiaalisen todellisuuden organisointiin. Kuvamme nyky-yhteiskunnasta perustuu median kykyyn sitoa ihmisiä ja paikkoja toisiinsa. Myös se voi selittää joitakin ympäröivä vastauksia, jotka pulpahtivat esiin haastattelujen edetessä. On selvää, että sosiaalisen todellisuuden organisoinnin käsittäminen ei välttämättä luonnistu tunnin haastattelun aikana.

Tutkimuksessa pystyttiin kuitenkin suhteellisen hyvin vastaamaan tutkimuksen tavoitteissa esitettyihin kysymyksiin. Tätä auttoi se, että suurin osa

haastateltavista kertoi avoimesti ajatuksiaan. Teemahaastattelujen kysymysrunko toimi monessa haastattelussa tarkoituksensa mukaisesti suuntaa antavana apuna. Mielipiteiden avoin kertominen riippuu paitsi haastattelutilanteesta myös itse haastateltavasta. Haastattelutilanne pyrittiin luomaan vapaamuotoiseksi keskusteluhetkeksi, mutta sekään ei aina auttanut. Yhden paluumuuttajan kohdalla haastattelu ei yksinkertaisesti sujunut. Syynä saattaa olla haastateltavan ujous ja sulkeutuneisuus mutta myös se, että hänellä ei ollut suomalaisesta mediasta lainkaan mielipiteitä. Tällaiset haastateltavat tulisi pystyä jättämään suosiolla pois tutkimuksesta, koska heidän antinsa jää varsin vähäiseksi. Tämän tutkimuksen kannalta vaikean haastateltavan mukaanotto oli kuitenkin perusteltua sillä, että hän eroaa täydellisesti muista haastateltavista ja antaa näin ollen toisen näkökulman paluumuuttajien sopeutumiseen ja median rooliin tässä prosessissa.

Tutkimuksen rajoitukseksi voi katsoa myös tutkittavien kielellisen ilmaisutaidon, sillä kommunikointi suomeksi ei sujunut kaikilta mutkitta. Tutkijan tehtäväksi muodostui liian usein sanojen ja jopa vastausten antaminen. Muutamat haastateltavat myönsivät, että haastattelutilanteessa oli välillä vaikea sanoa, mitä ajattelee. Yksi totesi, että hän ajattelee aina liikaa virheiden tekemistä. Kaikella tällä on varmasti ollut jonkinlainen vaikutus tutkimuksen tuloksiin. Jatkotutkimuksissa kannattaisi keskustella haastateltavien kanssa enemmän etukäteen ja määritellä tällä tavalla tulkin tarve.

Lisäksi tutkimuksen tuloksia kannattaa kyseenalaistaa Anita Kärjen (2004) ajatusten avulla. Kärki on kartoittanut sanomalehden lukemista osana jokapäiväistä elämää, ja hän tuo esille ontologisen turvallisuuden ajatuksen. Sanomalehden lukija rakentaa kokemuksiensa kautta maailmaan sellaisen tuntuman, joka pyrkii luomaan varmuuksia epävarmassa maailmassa. Koska myös paluumuuttajan maailma saattaa olla varsin epävarma, on mahdollista, että he haluavat luoda turvallisuutta omaan elämäänsä antamalla tutkijalle paremman kuvan kotoutumisestaan ja mediankäytöstään kuin mitä ne todellisuudessa ovatkaan. Kyseessä on eräänlainen onnellisuus-dilemma. Toisaalta voi ajatella, että jos paluumuuttaja kertoo käyttävänsä mediaa monipuolisesti hyväkseen, hänen toivomuksensa voi motivaation ollessa korkealla vähitellen muuttua

todellisuudeksi. Paluumuuttajan mediankäytön rutiinit, jatkuvuus ja tavat arvioida ja vertailla median tuottamaa tietoa antavat paluumuuttajalle ontologista turvallisuutta, joka helpottaa uudessa kotimaassa suunnistamista ja selviämistä. Jatkotutkimuksissa laajemman paluumuuttajajoukon mukaan ottaminen saattaisi paljastaa paremmin mediankäyttöön liittyviä ongelmakohtia.

9. Lopuksi

Paluumuuttajien kertomukset osoittavat, että kotoutuminen on todellakin yksilöllinen prosessi, jossa jokainen paluumuuttaja joutuu omalla tavallaan käymään läpi elämään väistämättä tulevan myllerryksen. Ei ole olemassa valmista kaavaa, jota noudattamalla pystyy takaamaan itselleen onnistuneen sopeutumisen. Yksilön itsensä lisäksi sopeutumiseen vaikuttavat aina myös vaihtelevat ulkoiset tekijät, kuten ulkoinen ympäristö ja muiden ihmisten asenteet. Media taas vaikuttaa ihmisten asenteisiin, mikä on nähtävissä myös paluumuuttajien kommentoissa. On huomattu, että asenteet ja suhtautuminen eivät aina tunnu oikeilta. Asenteiden muuttamisessa kodin ja koulun merkitystä ei voi sivuuttaa, mutta median kokonaisvaltainen vaikutus näkyy sen kyvyssä vaikuttaa koko yhteiskunnan toimintaan ja siellä käytävään keskusteluun esimerkiksi paluumuuttajista.

Aikaisempien tutkimusten (Ks. Liedkind ym. 2004) mukaan Suomeen muuttaneiden venäläisten ja virolaisten käsitykset itsestään ja omasta ryhmästään eivät aina vastaa valtaväestön heille antamia määritelmiä. Tämä tulos saa tukea myös tässä tutkimuksessa, sillä paluumuuttajien kokemukset identiteetistään ovat ristiriidassa esimerkiksi suomalaisessa mediassa tarjotun identiteetin kanssa. Aivan kuten Liedkind ym. (2004) ovat huomioineet, omasta taustasta ja etnisestä identiteetistä ollaan ylpeitä samalla, kun tiedostetaan suomalaisen yhteiskunnan kielteiset stereotyyppit virolaisia ja venäläisiä kohtaan. Vaikka suomalaisesta mediasta löydetään paljon hyvää, mielikuvat negatiivisesta uutisoinnista ja suomalaisten juurien unohtamisesta paluumuuttajista puhuttaessa elävät haastateltavieni keskuudessa.

Miten vastata siis kysymykseen siitä, kuinka media voi edistää omalta osaltaan paluumuuttajien sopeutumista. Askel oikeaan suuntaan on kyllä otettu. Suomessa näyttää vallitsevan moniarvoinen sopeutumisstrategia, jossa etnisten vähemmistöjen viestintämaiseman täydentäminen entisen kotimaan medialla nähdään luonnollisena. Siteitä omaan menneisyyteen ei aina voi eikä pidäkään

katkaista. Paluumuuttajien sopeutumista tukee myös yritys tarjota vähemmistöille ainakin jonkunlaista viestintätarjontaa Suomessa.

Median tulisi kuitenkin vaieta systemaattisemmin paluumuuttajien eroista suhteessa suomalaisiin ja tuoda esille samanlaisuutta. Venäläisyyden varjo leijuu turhan tummana paluumuuttajien yllä. Kahden kotimaan loukku tai täysin kotimaaton tila ovat paluumuuttajien kannalta suurimpia uhkakuvia, joiden toteutuminen pitäisi kyetä välttämään. Lehtosen hahmottelema uusi suomalaisuus vaatii totuttelua sekä valtaväestön että paluumuuttajien keskuudessa, eikä toimiva monikulttuurinen Suomi synny sormia napsauttamalla. Mutta jos paluumuuttajat edelleen otetaan Suomeen suomalaisten juurien perusteella, vähintään, mitä media voi omalla kentällään tehdä, on puhua suomalaisista suomalaisina. Medialla on valtava voima ihmisten mielipiteiden vaikuttamisessa, ja tätä vaikuttamisen mahdollisuutta pitäisi käyttää aktiivisesti hyödyksi muokattaessa tavallisten kansalaisten mielipiteitä. Valtamedian tulee heijastaa yhteiskuntaa, jossa se toimii. Suomi on muuttunut, ja myös median on muututtava mukana.

Lähteet:

- Adoni H., Cohen A. A. & Caspi D (2002): The consumer's choice: Language, media consumption and hybrid identities of minorities. *The European Journal of Communication* vol 27(4): 411-436
- Alasuutari, Pertti (2000): Mediaa koskevat mielikuvat. Teoksessa Levo-Henriksson, Ritva & Ampuja, Marko (toim.): *Media ja me. Viestinnän julkaisuja I*. Helsingin yliopisto. Viestinnän laitos. Helsinki: Yliopistopaino, 63-84.
- Anderson, Benedict (1991): *Imagined Communities. Reflections on the Origins and the Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Appadurai, Arjun (1996): *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis & London: University of Minnesota Press.
- Aslama, Minna & Kivikuru, Ullamaija (2001): Tyyntä myrskyn edellä? Teoksessa Nordenstreng Kaarle & Wiio, Osmo A. (toim.): *Suomen mediamaisema*. Vantaa: WSOY, 277-299.
- Breakwell, M Glynis (1986): *Coping with Threatened Identities*. London and New York: Methuen.
- Carøe Christiansen, Connie & Sell, Lea (2000): Godt stof eller medborger? Nyheter og etniske minoriteter i Danmark (Good Copy on Citizen? News and Ethnic Minorities in Denmark). Copenhagen: Socialforskningsinstituttet/Danmarks Radio.
- Carøe Christiansen, Connie (2004): News media consumption among immigrants in Europe. The relevance of diaspora. *Ethnicities* vol 4(2): 185-207
- Eckardt, Josef (1996): Nutzung und Bewertung von Radio- und Fernsehsendungen für Ausländer (Use and Evaluation of Radio and Television Programmes for Foreigners). *Mediaperspektiven* 8: 451-461.
- Etnisten suhteiden neuvottelukunta, työministeriö (1999): *Maahanmuutto, pakolaisuus, siirtolaisuus ja etniset vähemmistöt 1990-luvulla. Tutkimukset ja tilastot*. Työhallinnon julkaisu nro 238. Helsinki. Saatavilla [www-muodossa: http://www.mol.fi/migration/tilrapo.pdf](http://www.mol.fi/migration/tilrapo.pdf).

- Etnisten suhteiden neuvottelukunta, työministeriö (2004): Muuttoliikkeet ja etniset vähemmistöt Suomessa 1999-2004. Tutkimukset ja tilastot. Työhallinnon julkaisu nro 343. Helsinki. Saatavilla www-muodossa: http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/07_julkaisu/thj343.pdf
- Etnisten suhteiden neuvottelukunta, työministeriö (2005): Kala kuivalla maalla – kotoutuminen maahanmuuttajien näkökulmasta. Työhallinnon julkaisu nro 344. Helsinki. Saatavilla www-muodossa: http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/07_julkaisu/thj344.pdf
- Gillespie, Marie (1995): Television, Ethnicity and Cultural Change. London: Routledge.
- Gillespie, Marie and Cheesman, Tom (2002): After September 11: TV News and Transnational Audiences. Milton Keynes: The Open University.
- Grodin, Debra & Lindlof, R. Thomas (toim., 1996): Constructing the Self in a Mediated World. Sage Publications.
- Grossberg, Lawrence, Wartella Ellen & Whitney, Charles D. (1998): Mediamaking. Mass Media in Popular Culture. Routledge: New York & London.
- Halinoja, Raimo (1996): Kouluttautuminen monikulttuurisuuteen. Teoksessa Lee-Salo, Liisa, Malmberg Raija & Raimo Halinoja (toim., 1996): Me ja muut. Kulttuurien välinen viestintä. Yle-opetuspalvelut. Jyväskylä: Gummerus.
- Hall, Stuart (1995): Kulttuuri, paikka ja identiteetti. Suom. Juha Koivisto. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim., 2003): Erilaisuus. Tampere: Vastapaino, 85-128.
- Hall, Stuart (1999): Identiteetti. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino
- Hall, Stuart (2000): Monikulttuurisuus. Suom. Mikko Lehtonen. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim., 2003): Erilaisuus. Tampere: Vastapaino, 233-281.
- Helminen, Marjut (1996): Etniset vähemmistöt – maahanmuuttajat – ulkomaalaiset. Kuinka raportoida? Käytännön aineistoa journalisteille. Mediakriittinen julkaisusarja 4. Suomen journalistiliitto.
- Herkman, Juha (2001): Audiovisuaalinen mediakulttuuri. Tampere: Vastapaino.

- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000): Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Horsti, Karina (2000): Media ohittaa ”toisen”. Suomen mediatutkimus etnisyydestä, rasismista ja maahanmuutosta. *Tiedotustutkimus* 23(4): 79-87
- Husband, Charles (1994): *A Richer Vision. The Development of the Ethnic Minority Media in Western Democracies*. London: John Libbey.
- Hwang, B. H. & He, Z. (1999): Media Uses and Acculturation among Chinese Immigrants in the USA: A uses and gratifications approach. *Gazette, The International Journal of Communication Studies* vol 61(1): 5-22.
- Jaakkola, Magdalena (1999): *Maahanmuutto ja etniset asenteet. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin 1987-1999*. Työministeriö. Työpoliittinen tutkimus 213. Helsinki: Edita.
- Jakobson, Valeria (2002): *Role of the Estonian Russian-language Media in the Integration of the Russian-speaking Minority into Estonian Society*. Tampereen yliopisto. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis*; 164. Saatavilla [www-muodossa: http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5313-1.pdf](http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5313-1.pdf)
- Jasinskaja-Lahti, Inga & Liebkind, Karmela (2000): Venäjänkielisten maahanmuuttajien perhearvot ja identiteetti. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.): *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. Gaudeamus, Helsinki, 124-137
- Joukkoviestimet. Finnish Mass Media 2004. *Kulttuuri ja viestintä 2004:2*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Kajander, Johanna (2003): *Nuoret inkerinsuomalaiset paluumuuttajat ja suomalaisen median kohtaaminen*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Proseminariesitelmä.
- Kauranen, Ralf & Tuori, Salla (2002): *Mapping Minorities and their Media. The National Context – Finland*. Saatavilla [www-muodossa: http://www.lse.ac.uk/collections/EMTEL/Minorities/reports.html](http://www.lse.ac.uk/collections/EMTEL/Minorities/reports.html)
- Kivikuru, Ullamaija (1998): *Identiteetit viestinnässä. Samastumisen ja erottautumisen kierre*. Teoksessa Kivikuru, Ulla & Kunelius, Risto (toim.): *Viestinnän jäljillä*. Juva: WSOY, 319-338.
- Kivikuru, Ullamaija (2000): *Sanapeleistäkö kansalainen on tehty?* Teoksessa *Teoksessa Levo-Henriksson, Ritva & Ampuja, Marko (toim.): Media ja me*.

- Viestinnän julkaisuja I. Helsingin yliopisto. Viestinnän laitos. Helsinki: Yliopistopaino, 207-223.
- Kosonen, Liisa (2000): Maahanmuuttajanuorten tukeminen käytännössä. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.): Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki: Gaudeamus, 149-157.
- Kotilainen, Sirkku (1999): Mediakasvatuksen monet määritelmät. Teoksessa Kotilainen, Sirkku, Hankala, Mari & Kivikuru, Ullamaija (toim.): Mediakasvatus. Helsinki: Edita, 31-42.
- Kulu, Hill (1998): Venäjän ja Baltian suomalaisväestö. Teoksessa Kyntäjä, Eve & Kulu, Hill: Muuttonäkymät Venäjältä ja Baltian maista Suomeen. Siirtolaisuustutkimuksia A 20. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Kunelius, Risto (1999): Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. Porvoo etc.: WSOY
- Kyntäjä, Eve & Kulu, Hill (1998): Muuttonäkymät Venäjältä ja Baltian maista Suomeen. Siirtolaisuustutkimuksia A 20. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Kärki, Anita (2004): Sivusta seuraten. Sanomalehti lukijoiden kertomuksissa. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.
- L 493/1999 (1999): Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. Saatavilla [www-muodossa: http://www.finlex.fi/lains/index.html](http://www.finlex.fi/lains/index.html). (3.8.2005)
- Laine, Timo (2001): Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 26-43
- Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim., 2003): Erilaisuus. Tampere: Vastapaino
- Lehtonen, Mikko (2004a): Suomalaisuus luontona. Teoksessa Lehtonen, Mikko, Löytty, Olli & Ruuska, Petri (2004): Suomi toisin sanoen. Tampere: Vastapaino, 55-75.
- Lehtonen, Mikko (2004b): Suomi on toistettua maata. Teoksessa Lehtonen, Mikko, Löytty, Olli & Ruuska, Petri (2004): Suomi toisin sanoen. Tampere: Vastapaino, 121-147.

- Lehtonen, Mikko (2004c): Suomi rajamaana. Teoksessa Lehtonen, Mikko, Löytty, Olli & Ruuska, Petri (2004): Suomi toisin sanoen. Tampere: Vastapaino, 173-201.
- Lepola, Outi (2000): Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa. Helsinki: SKS.
- Levo-Henriksson, Ritva (2000): Media, etniset vähemmistöt ja identiteetti. Alkuperäiset amerikkalaiset. Teoksessa Levo-Henriksson, Ritva & Ampuja, Marko (toim.): Media ja me. Viestinnän julkaisuja I. Helsingin yliopisto. Viestinnän laitos. Helsinki: Yliopistopaino, 273-283.
- Levo-Henriksson, Ritva (toim., 2000): Maahanmuuttajat, mediankäyttö ja kotoutumista tukeva viestintä. Helsingin yliopisto. Viestinnän laitos. Julkaisuja. Sarja 2A; 1/2000.
- Liebkind, Karmela (toim., 1994): Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Liebkind, Karmela (toim., 2000): Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki: Gaudeamus
- Liebkind, K., Mannila, S., Jasinkaja-Lahti, I., Jaakkola, M., Kyntäjä, E & Reuter, A. (2004): Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Helsinki: Gaudeamus.
- Löytty, Olli (2004): Meistä on moneksi. Teoksessa Lehtonen, Mikko, Löytty, Olli & Ruuska, Petri (2004): Suomi toisin sanoen. Tampere: Vastapaino, 221-245.
- Massey, Doreen (1995): Paikan käsitteellistäminen. Suom. Juha Koivisto. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim., 2003): Erilaisuus. Tampere: Vastapaino, 51-83.
- Mikkelsen, Flemming (2001): Integrationens paradoks (The Paradox of Integration). Copenhagen: Catinét.
- Moring, Tom (2001): Kielivähemmistöjen media. Teoksessa Nordenstreng Kaarle & Wiio, Osmo A. (toim.): Suomen mediamaisema. Vantaa: WSOY, 209-225.
- Morley, David (2001): Kuulumisia – Aika, tila ja identiteetti medioituneessa maailmassa. Suom. Erkki Vainikkala. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim., 2003): Erilaisuus. Tampere: Vastapaino, 155-186.

- Nieminen, Hannu (1999): Medioituminen ja suomalaisen viestintämaailman muutos. Teoksessa Nieminen, Hannu, Saarikoski, Petri & Suominen, Jaakko (1999, toim.): Uusi media ja arkielämä. Turun yliopisto / Viestintä, 16-39.
- Pietikäinen, S. & Luostarinen, H. (1996): Vähemmistöt suomalaisessa julkisuudessa. Teoksessa Dahlgren T. & al. (toim.): Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino, 171-198.
- Pietikäinen, Sari (2002): Etniset vähemmistöt uutisissa – käsitteitä ja aikaisempien tutkimusten kertomaa. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.): Etnisyys ja rasismi journalismissa. Mediakriittinen julkaisusarja 6. Suomen journalistiliitto, 14-30.
- Puusaari, Hille (1997): Kulttuurinmuutos koettelee maahanmuuttajaa. Teoksessa Pitkänen, Pirkko (toim.): Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen. Helsinki: Edita, 21-32.
- Raittila, Pentti (toim., 2002): Etnisyys ja rasismi journalismissa. Mediakriittinen julkaisusarja 6. Suomen journalistiliitto. Saatavilla www-muodossa: <http://tampub.uta.fi/tup/951-44-5486-3.pdf>
- Rummakko, Sanna (2002): Inkeriläisten paluumuuttajien syrjäytyminen television ajankohtaisohjelmissä. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.): Etnisyys ja rasismi journalismissa. Mediakriittinen julkaisusarja 6. Suomen journalistiliitto, 145-161. Saatavilla www-muodossa: <http://tampub.uta.fi/tup/951-44-5486-3.pdf>
- Ruuska, Pekka (2004): Juurien arkinen poliittisuus. Teoksessa Lehtonen, Mikko, Löytty, Olli & Ruuska, Petri (2004): Suomi toisin sanoen. Tampere: Vastapaino. 77-95.
- Sivistyssanakirja (2000). Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Suihkonen, Minna (2003): ”Kukaan ei halua elää semmoista elämää, jossa omaa ääntä ei kuulu”. Haastattelututkimus etnisten vähemmistöjen omasta mediasta ja vähemmistötaustaisten toimittajien pääsystä valtamediaan. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampereen yliopisto. Tampere. Saatavilla www-muodossa: www.uta.fi/jourtutkimus/MinnaSuihkonen-lop-rap.pdf
- Takalo, Pirjo & Juote, Mari (1995): Inkerinsuomalaiset. Sosiaali- ja terveysministeriö, pakolaistoimisto. Helsinki: Painatuskeskus
- Tapper, Helena (toim., 2000): Me median maisemissa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan. Helsinki: Yliopistopaino.

- Varis, Tapio (1998): Viestintäkasvatuksen haasteet ajan kuvana. Johdatusta mediakompetenssin merkitykseen. Teoksessa Kivikuru, Ulla & Kunelius, Risto (toim): Viestinnän jäljillä. Juva: WSOY, 375-391
- Weibull, Lennart & Warbring, Ingela (1998): De nya svenskarna möter svenska massmedier (The New Swedes Meet the Swedish Mass Media). Teoksessa Nilsson, L (ed.): Region i omvandling. SOM-rapport 23, SOM-undersökningen Västsverige 1998. Gothenburg: University of Gothenburg.
- Wiio, Juhani (2001): Televisio. Teoksessa Nordenstreng Kaarle & Wiio, Osmo A. (toim.): Suomen mediamaisema. Vantaa: WSOY, 114-131.

Internet-lähteet ja muut lähteet

- EMTEL. Eurooppalaisten sosiaalitieteiden tutkijoiden tutkimus- ja koulutuskeskus. <http://www.emtel2.org> (15.7.2005)
- Helsingin Sanomat 11.10.2004, Kotimaa, 6. Suomalaiset suhtautuvat erittäin karsaasti Venäjään. Toimittajat Heikki Aittokoski & Inka Kovanen. Uutinen Gallup Internationalin teettämästä laajasta kansainvälisestä kyselytutkimuksesta, jossa selvitettiin suhtautumista muihin maihin.
- Intermediatutkimus 2004. Lehdistö tiedote.
<http://www.aikakaus.fi/upload/info/IM%2004%20Lehdist%C3%B6tiedote.pdf>
(4.8.2005)
- Sanomalehtien liiton kotisivut. Tietoa ja tilastoja.
http://www.sanomalehdet.fi/index.php?valittu_id=3&sisalto_id=46&paaotsikko_id=3&kieli= (4.8.2005)
- Tilastokeskus. http://www.tilastokeskus.fi/tk/he/vaesto_rakenne.html (3.8.2005)
- Työministeriön internetsivut: Yhteenveto kotouttamislain seurantakyselystä vuonna 2003:
http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/03_kotoutuminen/kunta_seuranta.pdf (2.8.2005)
- Työministeriö. Maahanmuuttotilastot. www.mol.fi
- Ylen internetsivut. Uutinen inkerinsuomalaisten paluumuutosta
<http://www.yle.fi/mobiiliuutiset/kotimaa3896.html> (9.12.2004)

Liite 1. Mediatietolomake paluumuuttajien viestintäkäyttäytymisestä ja viestimien kulutuksesta.

Paluumuuttajien viestintäkäyttäytyminen ja viestimien kulutus

Oletko 1. nainen 2. mies

Ikäsi _____ vuosina

Kuinka kauan olet ollut Suomessa _____

Mikä on äidinkielenesi? 1. venäjä
2. suomi
3. viro
4. muu, mikä? _____

Mitä kieliä käytät kotona? 1. venäjää
2. suomea
3. viroa
4. muu, mikä? _____

Kuinka hyväksi arvioit suomen kielen taitosi? 1. osaan puhua hyvin
2. osaan puhua kohtalaisen hyvin
3. ymmärrän suomea, mutta puhun
sitä vain vähän
4. en osaa suomea

Mitä teet työkseksi / Missä opiskelet?

Seuraavassa kartoitetaan joukkoviestinnän käyttöäsi. Ympäröi tai kirjoita itsesi kannalta sopivin vastaus.

Televisio

Katson tyypillisenä arkipäivänä **suomalaista** televisiota _____ tuntia,
viikonloppuna _____ tuntia

Katson **suomalaista** televisiota 1. päivittäin
2. vähintään neljä kertaa viikossa
3. kaksi kertaa viikossa
4. kerran viikossa

Katson **muuta kuin suomalaista** televisiota 1. kyllä 2. en

Jos katsot niin mitä ja kuinka usein _____

Miksi katsot televisiota?

Mikä on suosikkiohjelmasi televisiossa?

Seuraatko televisiosta uutisia?

1. kyllä

2. en

Jos seuraat, kuinka usein _____ ja miltä kanavalta _____

Mitkä ovat kiinnostavimpia uutisia televisiossa

1. urheilu

2. paikalliset uutiset

3. valtakunnalliset uutiset

4. ulkomaan uutiset

5. muu,

mikä? _____

Radio

Kuunteletko **suomalaista** radiota

1. kyllä

2. en

1. päivittäin

2. muutaman kerran viikossa

3. kerran viikossa

4. muutaman kerran kuukaudessa

5. todella harvoin

Kuunteletko **muuta kuin suomalaista** radiota

1. kyllä

2. en

Jos kuuntelet niin mitä

Mitä kuuntelet radiosta

1. musiikkia

2. radion uutislähettyksiä

3. urheilua

4. muu, mikä?

Kun kuuntelet radiota, mikä on mieluisin radiokanava?

Sanomalehdet

Luetko suomalaisia sanomalehtiä 1. kyllä 2. en
Jos luet niin mitä

Luetko muita kuin suomalaisia sanomalehtiä 1. kyllä 2. en
Jos luet niin mitä

Kuinka usein luet sanomalehteä

1. päivittäin
2. muutaman kerran viikossa
3. kerran viikossa
5. muutaman kerran kuukaudessa
6. harvemmin kuin kerran kuukaudessa

Miksi luet sanomalehtiä?

Kuinka pitkän ajan luet sanomalehteä yleensä kerralla _____ tuntia _____
minuuttia

Luetko mieluummin paperista sanomalehteä kuin verkkolehteä
1. kyllä 2. en

Aikakauslehdet

Luetko suomalaisia aikakauslehtiä 1. kyllä 2. en
Jos luet niin mitä

Luetko muita kuin suomalaisia (esim. venäläisiä, virolaisia) aikakauslehtiä
1. kyllä 2. en

Jos luet niin mitä

Kirjat

Arvioi montako kirjaa olet lukenut viimeisen puolen vuoden aikana
_____ kpl

Millaista kirjallisuutta luet

1. kertomakirjallisuus
2. tietokirjallisuus
3. nuorten kirjat
4. muut romaanit
5. muu, mikä? _____

Verkkomedia ja internet

Käytätkö tietokonetta 1. kyllä 2. en

Käytätkö internetiä 1. kyllä 2. en

Jos käytät internetiä
niin mihin tarkoitukseen?

1. sähköpostin lukeminen
2. tiedon haku
3. hakupalvelimien käyttö
4. viihde
5. surffailu
6. muu, mikä? _____

Luetko verkkosanomalehtiä 1. kyllä 2. en
Jos luet niin mitä

Mikä on mielestäsi tärkein ja luotettavin media? Miksi?

Liite 2. Teemahaastattelujen kysymysrunko

Paluumuuttajat ja media

1. Viestintä osana arkipäivää (rajaus joukkoviestintään)

- Voisitko aluksi kertoa normaalista arkipäivästäsi median parissa? Onko sinulla jonkinlaisia rutiineja, joita teet päivittäin? Esim. luetko sanomalehteä tai katsotko televisiota ennen kuin lähdet kotoa töihin / opiskelemaan? **LOMAKE**
- Entä päivällä?
- Illalla, kun tulet kotiin?
- Millä perusteella valitset median valikoimasta asioita? (tieto, kiinnostus, virkistys?)
- Löydätkö itsellesi tärkeitä asiat esimerkiksi sanomalehdestä, televisiosta ja radiosta? Mitä ne ovat?
- Miten suhtaudut ylipäätään suomalaiseen joukkoviestintään? Miten voisit kuvailla sitä yleisellä tasolla?

2. Sopeutuminen Suomeen?

- Jos keskitytään vähän aikaa sinun taustaasi, niin kerro vähän siitä, kun tulit Suomeen? Mitä silloin tapahtui?
- Miksi tulit aikoinaan Suomeen?
- Jos ajatellaan aikaa, jolloin tulit Suomeen, voisitko muistella, millaiseksi koit suomalaisen joukkoviestinnän silloin?
- Miten joukkoviestinnän rooli on muuttunut vuosien kuluessa täällä Suomessa?
- Mitä mieltä olet, kuinka suuri merkitys joukkoviestinnän käyttämisellä on, kun ajatellaan sopeutumista Suomeen?
- Vaikuttaako koulutus mielestäsi median käyttöön? Millä tavalla?
- Miten tärkeää entisen kotimaasi viestinnän seuraaminen on sinulle? Miksi?
- Osaatko verrata venäläistä ja suomalaista joukkoviestintää? Mitä eroja / yhtäläisyyksiä?

- Koetko olevasi tällä hetkellä enemmän suomalainen vai kenties venäläinen? Miten määrittelisit identiteettisi?
- Oletko sopeutunut Suomeen mielestäsi hyvin? Miten se näkyy?
- Mikä on edistänyt sopeutumista?
- Entä mikä on hidastuttanut sitä?

3. Viestinnän ongelmat

- Millaisiin ongelmiin olet törmännyt käyttäessäsi joukkoviestintää täällä Suomessa?
- Mistä ongelmat johtuvat?
- Miten olet selvinnyt ongelmista?
- Tunnetko itsesi ulkopuoliseksi suomalaisessa mediassa? Millä tavalla? Esimerkkejä?

4. Maahanmuuttajat ja rasismien kokeminen mediassa

- Mitä sana rasismi tuo sinulle mieleen?
- Liittyvätkö suomalainen media ja rasismi mielestäsi jotenkin toisiinsa? Miten? Onko suomalainen media rasistinen?
- Millaisen kuvan suomalainen media antaa mielestäsi paluumuuttajista, jotka ovat usein juuriltaan suomalaisia?
- Eroaako kuva venäläisistä? Miten?
- Millaisia ajatuksia se herättää?
- Mistä negatiivinen uutisointi voisi mielestäsi johtua?
- Kokemuksia?

5. Suositukset

- Miten suomalainen joukkoviestintä palvelee sinua tällä hetkellä?
- Miten suomalaista joukkoviestintää voisi parantaa, jotta paluumuuttajat voisivat käyttää uutta viestintäympäristöä paremmin hyväkseen?
- Miten median käyttö voi edistää mielestäsi suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutumista?

- Luuletko, että viestintäkäyttäytymisesi muuttuu tulevaisuudessa, kun Suomen mediamaisema tulee entistä tutummaksi?

Lopetus →

- Millaiseksi koet elämäsi Suomessa tällä hetkellä?
- Miltä tulevaisuus näyttää Suomessa?